

Міністерство соціальної політики України
Фонд народонаселення ООН

**ДОПОВІДЬ
ПРО ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ
КОНВЕНЦІЇ ООН
ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ
ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО
ЖІНОК**

ВОСЬМА ПЕРІОДИЧНА ДОПОВІДЬ

*(подається відповідно до статті 18 Конвенції ООН
про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок)*

Київ, 2014

Список скорочень

АМР США – Агентство міжнародного розвитку США
ВІЛ – вірус імунодефіциту людини
ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ГФК ЮКРЕЙН – соціологічна компанія GFK Ukraine
ЄС – Європейський Союз
ЖКС – жінки комерційного сексу
ЗМІ – засоби масової інформації
ЛЖВ – люди, які живуть з ВІЛ
МВС – Міністерство внутрішніх справ України
МДО – міжфракційне депутатське об'єднання
МІКС-2012 – Мультиіндикаторне кластерне обстеження домогосподарств 2012 року
Мінекономрозвитку – Міністерство економіки і розвитку України
Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України
МОМ – Міжнародна організація міграції
МОН – Міністерство освіти і науки України
МОП – Міжнародна організація праці
НАН України – Національна академія наук України
ОБСЕ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОГС – організації громадянського суспільства
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПРООН – Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
СІН – споживачі ін'єкційних наркотиків
СНІД – синдром набутого імунодефіциту людини
ТРК – телерадіокомпанія
УКПСС – Українсько-канадський проект судової співпраці, що впроваджувався Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади за фінансової підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку
Держстат – Державна статистична служба України

Зміст

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО УКРАЇНУ	5
1.1. Геополітичні характеристики	5
1.2. Соціально-демографічні дані	6
1.3. Національний механізм забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків	8
Розділ 2. ПОСТАТЕЙНИЙ ОГЛЯД РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК	10
ЛІТЕРАТУРА	38
ДОДАТКИ	40
СТЕНОГРАМА	44

Передмова

Восьму періодичну доповідь Україна подає Генеральному секретареві ООН відповідно до статті 18 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Доповідь охоплює звітний період за 2010–2013 роки та інформацію про стан справ в Україні у 2014 році на час її підготовки. Документ підготовлено з урахуванням Керівних принципів подання доповідей Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, а також Заключних зауважень та рекомендацій Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок за підсумками розгляду шостої і сьомої об'єднаної доповіді України.

У першій частині доповіді міститься загальна інформація про Україну: опис геополітичних характеристик країни, державного і адміністративно-територіального устрою, виборчої системи, чисельності та вікової структури населення в гендерному аспекті, його національного складу, освітнього рівня, мовної та релігійної ситуацій. Наводиться аналіз соціально-економічного становища, короткий опис трансформацій українського суспільства, хронологія подій кінця 2013 – початку 2014 років. До першої частини доповіді також включено актуальну інформацію щодо стану національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків.

Друга частина доповіді являє собою постатейний огляд реалізації Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в Україні у трьох аспектах: реалізація заключних зауважень (особливо «питань, що викликають стурбованість» і «рекомендацій») до об'єднаної шостої та сьомої періодичної доповіді, пояснень у зв'язку з невиконанням заключних зауважень або труднощами, які виникли; аналітичний, орієнтований на досягнення результатів розгляд додаткових правових та інших відповідних кроків і заходів, зроблених для виконання Конвенції; інформація про інші перешкоди в реалізації жінками своїх прав у громадській, політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах, а також інформація про заходи, передбачені для подолання цих перешкод.

У доповіді використані статистичні та інформаційні матеріали, надані Адміністраціями Державної прикордонної служби України і Державної митної служби України, Державною службою статистики України, Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державним комітетом України у справах національностей та міграції, Міністерством аграрної політики України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури і туризму України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством праці та соціальної політики України, Міністерством транспорту України, Міністерством молоді та спорту України, Міністерством юстиції України, Службою безпеки України, а також структурними підрозділами, які виконують координуючі функції з питань гендерної політики Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

У процесі підготовки доповіді були проведені три дослідження:

- 1. Експертне опитування «Функціонування національного механізму реалізації гендерної політики»**, метою якого було отримання інформації для формування відповідей на Заклучні зауваження Комітету при підготовці восьмої періодичної доповіді України CEDAW та розробки пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення функціонування національного механізму реалізації гендерної політики в Україні.
- 2. Соціологічне дослідження «Доступність соціальних послуг жінкам, постраждалим від сімейного насильства»**, метою проведення якого були: оцінка організаційного та ресурсного потенціалу закладів, які надають стаціонарні послуги потерпілим від насильства жінкам; аналіз соціально-демографічних характеристик клієнток центрів; вивчення перешкод і обмежень у наданні послуг цій категорії клієнток; розробка пропозицій щодо вдосконалення існуючої системи надання соціальних послуг жінкам, постраждалим від насильства.
- 3. Масове репрезентативне опитування населення** з метою отримання даних про обізнаність населення стосовно наявності міжнародних і національних законів, які забороняють будь-які види дискримінації щодо жінок, і про поширеність практик дискримінації серед жінок в Україні.

Окремі складові доповіді були презентовані та обговорені на засіданнях п'яти тематичних круглих столів і трьох засіданнях робочої групи з підготовки доповіді.

Доповідь узгоджена з керівництвом зацікавлених міністерств.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО УКРАЇНУ

1
РОЗДІЛ

1.1. Геополітичні характеристики

1 | Географічне розташування. Україна – держава в південно-східній частині Європи в межах Східноєвропейської рівнини, що межує з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою, Росією та Білоруссю. Україна має вихід на два моря – Чорне та Азовське. Головною водною артерією є річка Дніпро.

2 | Територія. Україна – найбільша серед країн, що повністю знаходяться в межах Європи, площею 603,5 тис. кв. км.

3 | Протяжність території із заходу на схід – 1316 км; з півночі на південь – 893 км.

4 | Протяжність кордонів: загальна – 7643 км; сухопутних – 5684 км; морських – 1959 км.

5 | Клімат. У межах Східноєвропейської рівнини (95 % площі), а також середньовисоких українських Карпат і Кримських гір (5 % площі) клімат переважно помірно континентальний, на Південному березі Криму – з ознаками субтропічного.

6 | Основи державного устрою. Україна є унітарною парламентсько-президентською демократичною республікою і має багатопартійну політичну систему. Основним законом держави є Конституція.

В українській системі державної влади здійснюється принцип поділу влади на три незалежні одна від одної гілки: законодавчу, виконавчу та судову.

7 | Законодавча влада. Єдиним органом законодавчої влади в країні є Верховна Рада України. Президент несе відповідальність перед Верховною Радою, Парламент може оголосити йому імпічмент.

Верховна Рада України складається з 450 депутатів. У даний час головою Парламенту є Олександр Турчинов.

До компетенції Парламенту належать розробка, прийняття і контроль за виконанням законів, затвердження державного бюджету, ратифікація міжнародних угод, призначення всеукраїнського референдуму.

Народні депутати України обираються на п'ятирічний термін у ході прямих загальних рівних виборів, що проводяться за змішаною системою – 225 депутатів обираються за пропорційною системою за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій, а 225 депутатів – за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах.

У складі Верховної Ради наразі 43 жінки, що становить 9,56 % загальної кількості депутатів, це максимальний показник за весь час її функціонування.

27 серпня 2014 року Президентом України видано Указ про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів. Вони призначені на 26 жовтня 2014 року.

8 | Виконавча влада. Главою держави є Президент, чинний Президент України – Петро Порошенко – обраний 54,7 % виборців 25 травня 2014 року. Президент також є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. Президент обирається строком на п'ять років таємним голосуванням на загальних прямих виборах, одна й та сама людина не може займати президентський пост більше двох термінів поспіль.

Уряд України – Кабінет Міністрів України, головою якого є Прем'єр-міністр. У даний час Прем'єр-міністром є Арсеній Яценюк.

До складу Уряду входять віце-прем'єри (які курирують по кілька міністерств і відомств), міністри (очолюють міністерства) і глави відомств, що не мають міністерської посади, але офіційно прирівнюються до міністрів за статусом. Частка жінок-міністрів зросла з 0 % у 2010 році до 16,7 % у 2013 році, серед міністрів Уряду – з 0 % до 12,5 %.

Частка жінок серед вищих керівних кадрів державної служби (I–II категорії посад) за звітний період збільшилася з 25,9 % у 2010 році до 28,3 % у 2013 році. Частка жінок серед вищих керівних кадрів органів місцевого самоврядування (I–II категорії посад) за звітний період зросла з 4,1 % у 2010 році до 6,7 % у 2013 році.

9 | Судова влада. Правосуддя в Україні виконується виключно судами. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується на принципах територіальності та спеціалізації. У судах загальної юрисдикції діють колеги з цивільних і кримінальних справ. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ. Верховний Суд України має переважно статус органу, що узагальнює судову практику та має право перегляду справ.

Спеціальні суди: господарські (обласні, Апеляційний, Вищий); адміністративні (окружні, апеляційні, Вищий). Конституційний Суд України є окремим незалежним від судів загальної юрисдикції. Він не може бути касаційною, апеляційною чи наглядовою інстанцією для судів загальної юрисдикції. Частка жінок серед членів Конституційного Суду за звітний період не змінилася і становить 11,1 %. Станом на 1 березня 2014 року частка жінок серед суддів усіх судів становила 49,7 %, а серед суддів апеляційних господарських судів – 58,6 %.

10 | Політичні партії. Відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні» право на створення партії мають будь-які 30 громадян країни. Всі партії зобов'язані визнавати принципи Конституції України як основного закону країни.

Станом на 2012 рік в Україні офіційно зареєстровано понад 200 політичних партій. В останніх парламентських виборах, які відбулися 28 жовтня 2012 року, взяла участь 21 із зареєстрованих партій. Встановлений законом прохідний бар'єр 5 % голосів подолали п'ять партій.

У 2013 році внесено зміни до Закону України «Про політичні партії в Україні», згідно з якими розмір квоти, що визначає мінімальний рівень представництва жінок у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі має становити не менше 30 % загальної кількості кандидатів у виборчому списку.

11 | Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. З 2008 року до функцій Уповноваженого належить здійснення контролю за забезпеченням рівних прав і можливостей жінок та чоловіків. Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини з часу створення інституції є жінки, нині цю посаду обіймає Валерія Лутковська.

12 | Територіально-адміністративний устрій. У даний час у системі адміністративно-територіального устрою України представлені три рівні. Перший рівень – Автономна Республіка Крим, області (24), міста зі спеціальним статусом (Київ і Севастополь). Другий (базовий) рівень – райони (490), міста обласного і республіканського підпорядкування (178). Третій (первинний) рівень – міста районного значення (460), селища міського типу (885), селища (1266), села (27 188). Райони в містах (111) є територіальними одиницями, які не формують власних органів управління.

13 | Мова. Відповідно до статті 10 Конституції України державною в країні є українська мова, гарантується вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов національних меншин. Закон України «Про основи державної мовної політики» визначає право кожного громадянина України на мовне самовизначення.

14 | Релігія. Всі громадяни України є вільні і рівні у своїх правах і свободах. Кожен громадянин має право на свободу світогляду та віросповідання. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. В Україні створено умови для вільної діяльності всіх релігійних організацій. Це особливо важливо для України, оскільки в державі майже 100 релігійних конфесій, напрямів і течій. На початок 2014 року в Україні було зареєстровано 37,2 тис. релігійних організацій, з них 52 % – православних, 13,7 % – католицьких, 28,2 % – протестантських, 0,8 % – іудейського віросповідання; 3,3 % – мусульманських, 0,3 % – східних культів, 1,7 % – інших організацій.

В Україні діє 378 монастирів, тисячі храмів, 173 духовних навчальних заклади та понад 12 тис. недільних шкіл. Видається понад 200 періодичних видань релігійного характеру.

1.2. Соціально-демографічні дані

15 | Чисельність постійного населення України на 1 червня 2014 становила 42 млн 995 тис. 500 осіб, що на 2 млн 597 тис. 500 осіб менше, ніж на 1 січня 2010 року.

Відсоткове співвідношення статей у загальній чисельності населення у 2010–2014 роках не змінюється і становить 53,9–53,8 % жінок серед загальної кількості населення.

Середній вік вступу до першого шлюбу постійно зростає: серед жінок він збільшився з 21,8 року у 2010 році до 24,5 року у 2012-му. Серед чоловіків за цей період часу вік вступу в шлюб збільшився з 24,5 року до 27,0 років. Середній вік жінок при народженні першої дитини за ті ж роки збільшився з 23,9 року до 24,4 року. Загальний коефіцієнт народжуваності у 2010 році становив 1,45, у 2012-му – 1,53. У 2011 році в 11 тис. населених пунктів України не зафіксовано жодного народження. Частка дітей, народжених поза шлюбом, продовжує зростати (з 1990 року) і становила у 2010 році 21,9 %, у 2013-му – 22,1%. Природний спад населення у 2010 році становив 200 500 осіб, у 2013-му – 158 700 осіб. Міграційний приріст населення у 2010 році становив 16,1 тис. осіб, у 2013-му – 31,9 тис. осіб.

Середня щільність населення в Україні становить 75,4 осіб на 1 км². Цей показник значно різниться за областями: від 164,6 осіб на 1 км² у Донецькій області до 37,8 – у Херсонській. Найбільш густо заселені індустриальні східні та прикарпатські області. Рідко заселені окремі райони українських Карпат, Полісся та південних областей. Станом на 1 січня 2014 року 68,9 % населення України проживали в містах і селищах міського типу.

16 | Національний склад населення. У даний час національність громадянина України не вказується в паспорті та інших документах, які засвідчують особу. Титульною нацією України є українці, частка яких відповідно до останнього перепису населення 2001 року становить 77,82 %. Другий за чисельністю народ – росіяни (17,28 %). Порівняно великими етнічними групами населення України є: білоруси (0,57 %), молдовани (0,54 %), кримські татари (0,51 %), болгари (0,42 %), угорці (0,32 %), румуни (0,31 %), поляки (0,30 %). Загалом на території України проживають представники більш як 110 національностей і народностей.

За межами України (у РФ, США, Канаді, Казахстані, Молдові, Румунії, Польщі, Бразилії, Аргентині та Австралії) проживають 11–15 млн етнічних українців.

17 | Економічна ситуація в Україні. За підсумками 2013 року зафіксовано падіння економіки України. ВВП зменшувався, починаючи з III кварталу 2012 року. Обсяг промислового виробництва в листопаді 2013 року порівняно з листопадом 2012 року зменшився на 4,7 %. Найбільше падіння – у виробництві хімічної продукції (18,5 %), у машинобудуванні (13,9 %), виробництві коксу та продуктів переробки (11,8 %).

У 2013 році індекс споживчих цін (індекс інфляції, грудень 2013 до грудня 2012 року) становив 100,5 %, що є найнижчим показником за роки статистичних спостережень, крім дефляційних 2002 і 2012 років.

Індекс цін виробників промислової продукції у 2013 році становив 101,7 %.

За підсумками 2013 року випуск продукції в промисловості скоротився на 4,7 %.

У 2013 році рівень безробіття за методологією МОП становив 7,2%, що на 0,9% нижче, ніж у 2010 році, серед жінок рівень безробіття за ті ж роки скоротився з 6,8 % до 6,2 %. Однак суттєвим залишається приховане безробіття.

У роздрібній торгівлі обсяги обороту за січень-грудень 2013 року зросли на 9,5 %. Наявний прибуток, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, у третьому кварталі 2013 року порівняно з відповідним періодом 2012 року збільшився на 1,6 % і становив 303,6 млрд грн. Реальний наявний прибуток у третьому кварталі 2013 року, визначений з урахуванням цінового чинника, зріс на 1,9 % порівняно з відповідним періодом 2012 року.

Це підтверджує наявність значного обсягу тіньової економіки: на думку експертів, у 2013 році в «тіні» оберталось приблизно стільки ж коштів, як і в офіційному секторі економіки. І ця «тінь», з одного боку, породжена корупцією, а з другого – «годує» цю ж корупцію.

18 | Корупція. У 2013 році, за рейтингом сприйняття корупції Transparency International, Україна посіла 144-е місце, набравши на три бали менше, ніж у 2012 році. Основні причини – корумпований протекціонізм та об'єднання політичних та бізнес-інтересів. Україна втратила позиції за показниками сприятливості умов для ведення бізнесу та за показником хабарництва. Крім того, як свідчить дослідження Ernst & Young, Україна посіла третє місце серед європейських країн за корумпованістю серед бізнесменів.

19 | Інвестиції. В Україні існує інвестиційне законодавство, адаптоване до норм ЄС, діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист і створення сприятливих умов для інвестування. Однак більшість документів залишаються декларативними. У 2013 році інвестори вклали в економіку України 5,7 млрд доларів США (проти 6 млрд у 2012 році), вивели 2,845 млрд доларів (проти 1,256 млрд у 2012 році).

20 | Державний борг. За даними Міністерства фінансів України, розмір загального державного і гарантованого державою боргу на 01.01.2010 року становив 39 685,0 млн доларів

США; на 01.01.2011 – 54 289,3; на 01.01.2012 – 59 215,7; на 01.01.2013 – 64 495,3; на 01.01.2014 – 73 078,2; на 01.05.2014 – 65 217,0 млн доларів.

21 | Новітня історія України – кінець 2013–2014 рік. 21 листопада 2013 року відмова Уряду попереднього Президента Віктора Януковича від підписання угоди про асоціацію України з ЄС призвела до багатотисячних акцій протесту, що отримали назву Євромайдан. Силовий розгін протестувальників у Києві в ніч на 30 листопада спричинив вихід на вулиці сотень тисяч людей з вимогами відставки Уряду, очолюваного прем'єр-міністром Миколою Азаровим. Майже три місяці сотні тисяч протестуючих українців з усіх регіонів вимагали виконання своїх вимог, проте керівництво країни не реагувало на вимоги народу та застосувало силові методи для придушення масових виступів. Ескалація конфлікту досягла апогею 18–20 лютого 2014 року, коли в результаті протистояння працівників МВС і народу у центрі Києва загинуло більше сотні людей, півтори тисячі було поранено, сотні пропали без вісті. Загиблих назвали «Небесною Сотнею». Усе вище керівництво країни одночасно втекло за її межі. Результатом цих подій стало відсторонення 22 лютого Верховною Радою Віктора Януковича від обов'язків Президента України і призначення дострокових президентських виборів на 25 травня 2014 року. Виконувати обов'язки Президента України Парламент доручив Олександрові Турчинову.

Політична криза призвела до активізації сепаратистських рухів на Півдні та Сході України, у результаті чого протягом березня 2014 року Автономна Республіка Крим та місто Севастополь були окуповані Російською Федерацією, а в травні 2014 року на території Донбасу були проголошені Донецька і Луганська «народні республіки».

На час написання доповіді на південному сході України відбуваються військові дії на території Донецької та Луганської областей між організованими і керованими Російською Федерацією незаконними збройними формуваннями, а також регулярними військами Російської Федерації і Збройними Силами України, добровольчими батальйонами і військами правоохоронних органів, які об'єдналися в ході антитерористичної операції. За даними Організації Об'єднаних Націй, з початку бойових дій станом на 11 вересня на сході України загинуло щонайменше 3171 особа (в тому числі як мінімум 27 дітей); 8061 особа поранена (у тому числі як мінімум 56 дітей); кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становила 262 977 осіб; залишили Україну 366 866 осіб. Станом на 12 вересня налічувалося 5,1 млн осіб, які проживали на території конфлікту.

1.3. Національний механізм забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків

22 | Національний механізм забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків в Україні передбачає законодавче врегулювання імплементації гендерної політики в усі сфери життєдіяльності та складається з системи центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, інституту радників з гендерних питань, інститутів громадянського суспільства. Структура і основні функції національного механізму визначені Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Указом Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Докладний опис національного механізму було зроблено в попередній доповіді України Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок. До 2010 року проводилося багато заходів щодо зміцнення національного механізму, зокрема, це підвищення кваліфікації державних службовців, депутатів усіх рівнів з питань розробки, реалізації та моніторингу гендерної політики, гендерної статистики, гендерного бюджетування, гендерної обізнаності та чутливості. Всього такими заходами було охоплено понад 30 тис. державних службовців та депутатів.

23 | У процесі адміністративної реформи 2010 року функції забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків були передані від Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту (у зв'язку з його ліквідацією) Міністерству соціальної політики України. Передача функцій зайняла тривалий час, що спричинило розбалансування координації між центральними та місцевими органами влади. Тимчасова відсутність державної вертикалі на місцевому рівні призвела до мінімізації, а в деяких випадках й припинення діяльності з реалізації гендерної політики.

24 | У 2011–2012 роках в Україні була розгорнута масштабна інформаційна кампанія «Стоп гендер!», ініційована ззовні та організована релігійними і громадськими об'єднаннями. У

ЗМІ та на Інтернет-порталах розміщувалися статті, відеофільми, брошури про те, що в Україні законодавчо закріплюється гендерне виховання та гендерна політика, які руйнують інститут сім'ї та просувають легалізацію одностатевих шлюбів; проводилися численні круглі столи та прес-конференції. На адресу Адміністрації Президента України надходили звернення від депутатів міських і обласних рад різних регіонів країни, окремих громадян та їх об'єднань, зокрема Всеукраїнської ради церков і релігійних об'єднань. Сенс вимог чітко викладено у зверненні депутатів Рівненської обласної ради: «...Щоб міжнародні договори з питань гендерної політики та ювенальної юстиції, стороною яких буде держава Україна (малася на увазі угода з ЄС), не суперечили традиціям, звичаям українського народу та Конституції України». Квінтесенцією кампанії була інформація про те, що мета гендерної політики в Україні – просування гомосексуальності.

25 | Ослаблення функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок після грудня 2010 року зумовлено не тільки організаційними проблемами реорганізації управлінського апарату, а й спробами певних сил підірвати саму гендерну політику як складову проєвропейської ідеології України.

26 | На час написання доповіді у структурі Міністерства соціальної політики України існує Департамент сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми, який, по суті, є координуючим органом з формування та реалізації гендерної політики в Україні. Діють Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми і Експертна рада з питань дискримінації за ознакою статі, які створені з метою недопущення дискримінації, для забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, запобігання гендерному насильству, протидії торгівлі людьми. На місцевому рівні діють міжвідомчі ради з питань сімейної політики, забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, запобігання насильству в сім'ї, протидії торгівлі людьми.

27 | Водночас відсутність чіткої вертикалі, ослаблення кадрів і антигендерна пропаганда призвели до певних негативних наслідків. На сьогодні в місцевих державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування немає єдиної структури, яка б відповідає за цей напрям роботи. Існують міста і райони, де немає уповноважених (координаторів) з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, відсутні консультативно-дорадчі органи, проблемами подолання дискримінації за ознакою статі або взагалі ніхто не займається, або робота проводиться формально.

28 | На думку експертів, гендерна політика сьогодні не є пріоритетною для України. Рушійною силою гендерних перетворень є українські організації громадянського суспільства, міжнародні організації та численні проєкти з гендерної проблематики, що фінансуються зовнішніми донорами.

29 | Для забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві сьогодні бракує стратегічного бачення переваг гендерної політики; існує переоцінка ролі програм соціально-економічного розвитку та галузевих програм у зменшенні гендерних дисбалансів; не стало практикою включення вразливих груп жінок як суб'єктів програм розвитку країни, регіонів, міст і сіл.

30 | Водночас в Україні широко реалізується досвід, накопичений при реалізації попередніх міжнародних проєктів. Позитивний вплив на розвиток гендерної політики справляє реалізація Пекінської декларації та Цілей розвитку тисячоліття, діяльність щодо виконання яких здійснюється у кожній галузі та в кожному регіоні. Динаміка гендерного індексу України за звітний період має позитивну тенденцію (додаток 1).

31 | Проблемаю в розвитку гендерної політики в Україні є нестача професіоналів. Як зазначають експерти, «на сьогодні фахівців, які вільно оперують такими поняттями, як «гендерно-збалансоване представництво в місцевих органах влади», вміють урахувати гендерну специфіку в розробці, реалізації та оцінці соціально-економічних програм і проєктів – навіть на центральному рівні недостатньо, а на місцевих рівнях – дуже мало». Можливо, саме тому більшість регіональних і місцевих програм з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків мають формальний характер і часто копіюють Державну програму, яка, своєю чергою, не враховує місцевих особливостей.

32 | Експертна оцінка потенціалу Мінсоцполітики щодо впровадження гендерної політики свідчить, що міністерству бракує повноважень, людських і матеріальних ресурсів, стабільності.

ПОСТАТЕЙНИЙ ОГЛЯД РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК

ЧАСТИНА I

Стаття 1

- До пункту 16 Заключних зауважень Комітету щодо визначення дискримінації в законодавстві України

33 | Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації», прийнятим Верховною Радою 13 травня 2014 року, надано нове визначення дискримінації: «Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними». Нове визначення дискримінації відповідає статті 1 Конвенції. Крім цього, в Законі надано визначення понять «пряма дискримінація», «оголошений намір про дискримінацію» і «пособництво у дискримінації».

34 | Подальшими кроками, спрямованими на виявлення та ліквідацію непрямой дискримінації щодо жінок, буде гендерна експертиза національного законодавства на наявність непрямой дискримінації та внесення необхідних змін, наприклад, визначення конкретної відповідальності за прояв дискримінації, механізму відшкодування за дискримінацію в суді тощо.

- До пункту 12 Заключних зауважень Комітету щодо обізнаності про Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

35 | Інформація про обізнаність населення України, передусім жінок, стосовно Конвенції про ліквідацію дискримінації щодо жінок була отримана в ході проведення масового соціологічного опитування (додаток 2). Запитання було поставлене не про знання щодо Конвенції як конкретного документа, а про знання міжнародних документів за основними складовими Конвенції. Рівень знань про наявність міжнародних документів з питань Конвенції трохи вищий, ніж рівень знання документів аналогічної проблематики національної бази.

За результатами опитування можна стверджувати, що про різні складові Конвенції знають від 17 % до 46 % жінок, найбільша обізнаність стосується заборони експлуатації проституції жінок третьою особою, найменша – про заборону платити нижчу заробітну плату працівницям порівняно з чоловіками при виконанні однакової роботи.

Стаття 2

36 | Основа законодавства щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні описана в періодичній шостій і сьомій доповіді та за звітний період не змінилася.

37 | Незважаючи на наявність законодавчих актів, що забороняють будь-якого роду дискримінацію щодо жінок, певна частина жінок не знає про їх існування. Як засвідчили результати масового опитування населення (додаток 2), 44 % жінок знають, що в Україні законодавчо за-

боронено експлуатацію проституції жінок третьою особою; 39 % знають, що вони законодавчо захищені від сексуальних домагань на робочому місці; 36 % – що законодавчо заборонено фізичне насильство; 33 % – що заборонено сексуальне насильство; 29 % – про заборону психологічного насильства; 23 % – про заборону економічного насильства в сім'ї.

Про гарантії жінкам можливості бути представленими в політичних партіях нарівні з чоловіками знають 27 % жінок. Про гарантії можливості бути представленими в органах державної влади нарівні з чоловіками знають 25 %. Про обов'язки роботодавців створювати жінкам і чоловікам умови для поєднання сімейних обов'язків з виховання дітей та професійних обов'язків знають 22 % жінок і стільки ж чоловіків. Те, що законодавство гарантує жінкам можливість бути представленими в бізнесі нарівні з чоловіками, знає кожна п'ята жінка (21 %). Найнижчі показники поінформованості виявлені щодо знань жінок про заборону пропонувати роботу людям тільки однієї статі (16 %) і незаконність нижчої оплати праці жінок порівняно з чоловіками при виконанні однакової роботи (13 %).

38 | Для протистояння будь-яким видам дискримінації щодо жінок необхідно, щоб самі жінки знали свої права. Для цього всім зацікавленим організаціям доцільно провести масштабну інформаційну кампанію з ознайомлення жінок України з законодавчими гарантіями рівних прав та можливостей. Необхідно розробити ефективні форми інформування роботодавців, представників судів і правоохоронних органів, представників місцевих органів влади та чітко визначити їх ролі в реалізації Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Розробити механізм взаємодії структур та притягнення до відповідальності осіб, які допускають дискримінацію за ознакою статі.

- До зауваження 10 Комітету щодо ознайомлення зацікавлених міністерств і відомств з Заключними зауваженнями

39 | Відповідно до існуючого регламенту Заключні зауваження Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок в Україні були направлені в усі відповідні міністерства і відомства, Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Текст Заключних зауважень був перекладений українською мовою і направлений у регіональні та місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, організації громадянського суспільства.

- До пункту 11 Прикінцевих зауважень щодо діяльності Верховної Ради України по реалізації гендерної політики

40 | Верховна Рада України проводить певну роботу в рамках своїх повноважень щодо реалізації Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, до компетенції якого належать питання гендерної політики, а також підкомітет з гендерної політики регулярно на своїх засіданнях, круглих столах та інших заходах розглядають різні аспекти реалізації гендерної політики.

41 | У грудні 2011 року у Верховній Раді було створено міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості», до складу якого увійшли 26 депутаток і депутатів з різних фракцій.

У березні 2013 року внаслідок розбіжностей між учасниками даного об'єднання відбувся вихід з нього частини членів. Вони сформували нове міжфракційне депутатське об'єднання, яке отримало назву «Рівноправність». Об'єднання «Рівні можливості» продовжує працювати, а «Рівноправність» не веде активної діяльності з кінця 2013 року.

42 | У 2008–2013 роках у Верховній Раді функціонувала Програма сприяння Парламенту України, яка фінансувалася АМР США, однією зі складових якої була інтеграція гендерно-збалансованого підходу до всіх напрямів діяльності Парламенту. Програма, зокрема, надавала можливість залучати експертів до діяльності секретаріатів комітетів і Головного науково-експертного управління Верховної Ради.

43 | 16 жовтня 2013 року були проведені парламентські слухання на тему: «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проблеми та дієві механізми їх вирішення». Найбільш актуальними завданнями в аспекті реалізації гендерної політики в Україні на парламентських слуханнях були визначені такі: подальша розбудова відповідної нормативно-правової бази; адаптація законодавства України до кращих світових стандартів у сфері забезпечення гендерної рівності; впровадження гендерних підходів у діяльність органів ви-

конавчої влади та органів місцевого самоврядування; щорічне інформування громадськості щодо проблем та перспектив утвердження гендерної рівності в Україні; налагодження співпраці органів виконавчої влади з науково-дослідними установами Національної академії наук; залучення до проведення наукових та експертних досліджень громадських організацій та міжнародних агентств; підтримка громадських ініціатив, спрямованих на формування гендерної культури; проведення інформаційної роботи, спрямованої на подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві тощо.

44 | У попередні роки позитивний вплив на формування гендерної політики Верховної Ради мала наявність радника Голови Парламенту гендерних питань. Доцільно відновити посаду радника, делегувавши на неї експерта з-поміж лідерів громадських формувань.

45 | На думку експертів, цілеспрямована робота щодо більш широкого представництва жінок у новій Верховній Раді дасть змогу посилити роль Парламенту в реалізації гендерної політики.

- **До пункту 15 Заключних зауважень Комітету щодо скарг на ймовірну дискримінацію жінок, поданих до судів**

46 | Інформація про судові розгляди у справах, ймовірно, пов'язаних з дискримінацією за статтю, отримана від Державної судової адміністрації України, свідчить про те, що «надати статистичну інформацію про кількість рішень суду в кримінальних, цивільних справах та справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з гендерною тематикою, і кількість судових рішень, якими підтверджуються факти дискримінації жінок, не можливо, тому що така інформація у звітності судів окремо не виділяється. Крім цього, у разі вчинення декількох злочинів облік ведеться за статтею Кримінального кодексу України, санкції якого передбачають більш суворе покарання. Тому деяка частина злочинів досліджуваної категорії може бути не врахована в звітності судів». Відсутність інформації про судові розгляди щодо ймовірної дискримінації щодо жінок та їх підсумки не дає можливості адекватно оцінювати реакцію судових органів на факти насильства, а отже, прогнозувати динаміку таких злочинів надалі.

47 | За звітний період в Україні вперше були розглянуті дві судові справи щодо дискримінації жінок, що були подані громадською організацією «Ла Страда – Україна» проти Прем'єр-міністра М. Азарова за його дискримінаційне висловлювання про те, що жінкам не місце в Уряді; і проти МВС за дискримінацію дівчат при прийомі до вишів. В обох випадках суди першої інстанції не виявили дискримінації за ознакою статі, апеляційні та вищий суди залишили рішення незмінними. Результати розгляду цих судових справ свідчать, що судді, представники державних структур не знають, що таке дискримінація, не знають міжнародних документів і не використовують їх у своїй роботі.

48 | Беручи до уваги реформування судової системи, яке планується в країні, доцільно внести пропозиції про зміну форм звітності для можливості проведення гендерного аналізу, в тому числі по справах, які, можливо, пов'язані з дискримінацією щодо жінок.

- **До пункту 15 Заключних зауважень Комітету щодо скарг на можливу дискримінацію щодо жінок, поданих Уповноваженому з прав людини**

49 | Протягом 2013 року до Уповноваженого з прав людини надійшло 38 звернень з питання рівності прав і можливостей чоловіків і жінок (13 з яких стосувалися дискримінаційного зображення жінок у рекламі); 5 звернень про рівність прав жінок і чоловіків, зокрема щодо створення умов, які надають жінкам можливість поєднувати працю з материнством. Водночас щодо захисту від домашнього насильства надійшло 75 звернень, з яких 2 – від чоловіків. Причиною невеликої кількості звернень з даного питання Уповноважений вважає низьку правову обізнаність населення, невміння «ідентифікувати» прояви дискримінації за ознакою статі чи випадки насильства в сім'ї, а також закріплення в масовій свідомості традиційних гендерних стереотипів щодо місця і ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві, що підтверджується соціологічними даними, наведеними в пункті 36.

- **До пункту 14 Заключних зауважень Комітету щодо використання жінками існуючих механізмів для подання та розгляду скарг і пункту 16 – щодо механізмів розгляду скарг та застосування санкцій у разі дискримінації за ознакою статі**

50 | Для своєчасного й ефективного реагування на скарги та звернення громадян за фактами дискримінації за ознакою статі у 2010 році створено консультативно-дорадчий орган – Експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі при

Міністерстві соціальної політики України. За 2010–2013 роки на розгляд Експертної ради надійшло 26 звернень для експертної оцінки наявності дискримінації, в яких зафіксовано 33 факти порушень. Аналіз свідчить, що тематикою більшості звернень є реклама продукція, яка пропагує негативні стереотипи щодо соціальних і гендерних ролей жінок і чоловіків.

За фактом підтвердження дискримінації за ознакою статі реклама була знята з 17 об'єктів, до рекламодавців Державною інспекцією з питань захисту прав споживачів застосовані штрафні санкції відповідно до законодавства про рекламу.

51 | Для вивчення практик використання жінками механізмів для подання та розгляду скарг щодо всіх видів дискримінації було проведено вивчення інформації про клієнток центрів, яким надають стаціонарну допомогу як жертвам сімейного насильства. Встановлено, що більше половини (60%) жінок, постраждалих від домашнього насильства, до влаштування в кризові центри зверталися зі скаргами на факти насильства до різних державних установ: до міліції – 52%, до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді – 44%, у суди – 35%, до представників органів влади – 29%, до служб у справах дітей – 28%, до представників органів місцевого самоврядування – 25%, до територіальних центрів соціального обслуговування – 21%.

У більшості випадків після звернення до названих вище державних структур проблема домашнього насильства не була вирішена, і, як наслідок, вони потрапили в кризові центри.

52 | Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації», прийнятим 13 травня 2014 року, внесені зміни, що стосуються механізмів розгляду скарг та застосування санкцій у разі дискримінації за ознакою статі.

Стаття 14 Закону має такий зміст: особа, яка вважає, що стосовно неї проявляється дискримінація, має право звернутися зі скаргою до державних органів, органів влади АР Крим, органів місцевого самоврядування та до їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або до суду у визначеному законом порядку; реалізація цього права не може бути підставою для упередженого ставлення, а так само не може спричинити ніяких негативних наслідків для особи, яка скористалася цим правом, та інших осіб. Закон забороняє дискримінацію з боку державних органів влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, а також фізичних осіб. Також у документі йдеться про те, що в разі надання позивачем фактів, які підтверджують, що мала місце дискримінація, обов'язок доведення необґрунтованості позовних вимог у цій частині покладається на відповідача. Крім того, Закон відносить до повноважень омбудсмена запобігання та протидію дискримінації в приватній сфері, звернення до суду з заявами про дискримінацію з метою захисту суспільних інтересів.

53 | Доцільно розробити єдиний нормативно-правовий акт з чітко визначеними поетапними алгоритмами дій і порядком взаємодії уповноважених органів та установ у разі виявлення факту дискримінації жінок, у тому числі такого виду дискримінації, як насильство в сім'ї.

- **До пункту 15 Заключних зауважень Комітету щодо можливостей застосування Конвенції судовими та правоохоронними органами**

54 | В Україні проводиться певна робота щодо практичного застосування положень Конвенції судовими та правоохоронними органами. Однією зі складових є навчально-освітні кампанії з підвищення обізнаності про Конвенцію і Факультативний протокол до неї, призначені для співробітників судових органів і юристів. Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади за фінансової підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку впроваджувався Українсько-канадський проект судової співпраці. У межах проекту у 2010 році було проведено 16 навчально-практичних семінарів з питань гендерної рівності та круглий стіл з питань гендерного насильства у сім'ї, в яких взяли участь 497 осіб: суддів – 210, працівників апарату судів – 287.

У рамках навчального процесу Академії суддів України було проведено 9 семінарів та 1 тренінг для тренерів, у яких взяли участь 252 особи (з них 184 – судді і 68 – працівники апарату).

Під час навчально-практичних семінарів для суддів розкривалося поняття дискримінації як юридичної категорії; виокремлювалися «юридична» та «фактична» дискримінація («дискримінація результату»); обговорювалася концепція позитивної дискримінації; позитивних дій («тимчасових спеціальних заходів»); здійснювався вибірковий гендерно-правовий аналіз законодавства України (Сімейний кодекс, Цивільний процесуальний кодекс (ЦПК), Кримінальний кодекс, Закон про амністію та ін.); особлива увага при цьому приділялася відповідальності за порушення законодавства України про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків.

Розглядалися питання сексуальних домагань на робочому місці; наголошувалося, що сексуальні домагання на робочому місці визнані формою дискримінації в трудовій сфері за ознакою статі, що підриває рівність, шкодить робочим стосункам та зменшує продуктивність; порівнювалися визначення, ознаки сексуальних домагань, представлені у міжнародних документах, з визначенням сексуальних домагань, яке подає законодавство України.

На семінарах приділялася увага і гендерному насильству в сім'ї; підкреслювалося, що жертвами домашнього насильства можуть бути як чоловіки, так і жінки, але згідно зі статистичними даними більшість потерпілих від домашнього насильства становлять жінки, і найбільшою проблемою є те, що жінки слабо обізнані з механізмами правового захисту від домашнього насильства, а правоохоронні органи не завжди оперативної й ефективно вирішують питання насильства на гендерній основі. Особливо наголошувалося, що насильство на гендерній основі повинно перестати бути приватною справою і має стати питанням державної ваги, за яке держава повинна нести відповідальність.

Зверталася увага на необхідність взаємодії структур, відповідальних за подолання наслідків насильства в сім'ї, створення та запровадження методів незалежної судової експертизи психологічного стану як постраждалих від домашнього насильства, так і кривдника; винесення судом рішення про психокорекцію кривдника, а також про подальшу долю сім'ї тощо.

Для підвищення обізнаності про Конвенцію і Факультативний протокол до неї проводиться навчання фахівців системи МВС з питань захисту прав жінок. Так, у 2010 році в рамках проекту ПРООН – ЄС «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні» проведено 7 куштових семінарів «Взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування з питань попередження насильства в сім'ї». Для забезпечення оперативного розгляду звернень та заяв про факти насильства в сім'ї, недопущення випадків відмови від реєстрації заяв у 2010–2011 роках у всіх регіонах країни були проведені відповідні семінари для дільничних інспекторів міліції.

За підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні в 2009–2011 роках у трьох університетах внутрішніх справ відкриті інтерактивні класні кімнати, де проводиться навчання з метою відпрацювання практичних навичок протидії насильству в сім'ї.

Протягом 2011–2013 років Національною школою суддів України організовано та проведено 6 семінарів та семінарів-тренінгів на теми «Розгляд судами справ, що пов'язані з насильством в сім'ї», «Проблеми судового захисту прав потерпілих від насильства в сім'ї в Україні», «Запобігання та протидія насильству в сім'ї», «Особливості розгляду справ, що стосуються жорстокого ставлення до дітей», «Судові практики розгляду справ про насильство в сім'ї». Дніпропетровським регіональним відділенням Національної школи суддів України на цей же період проведено 6 семінарів та лекцій на аналогічні теми, Донецьким – 12, Чернівецьким – 13, Кримським – 1, Львівським – 33 семінари та лекції. Загальна кількість працівників судів, які взяли участь у навчанні, становить близько 1500 осіб.

МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» у співпраці з Мінсоцполітики та МВС за підтримки програми «ООН Жінки» розроблено тренінгову програму підготовки фахівців органів внутрішніх справ з питань запобігання насильству щодо жінок. У 2013–2014 роках навчено 150 дільничних інспекторів міліції та оперуповноважених кримінальної міліції у справах дітей у містах Києві, Донецьку, Львові та Чернігові. До програми підготовлено Пам'ятку для співробітників органів внутрішніх справ «Психологічні особливості дій міліціонера при одержанні повідомлення про вчинення насильства в сім'ї».

Підвищення кваліфікації працівників МВС з проблеми протидії дискримінації жінок проводилось як шляхом безпосереднього навчання міліціонерів, так і за допомогою розповсюдження літератури для самоосвіти. Так, МВС спільно з Міністерством України у справах сім'ї, молоді і спорту та ОБСЄ видало посібник для дільничних інспекторів міліції «Запобігання насильству в сім'ї»; спільно з громадською організацією «Жіночий інформаційно-координаційний центр» розроблено та видано посібник «Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання»; за фінансової підтримки Координатора проектів ОБСЄ у 2010 році видані тиражем 15 тис. примірників «Методичні рекомендації з організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильства в сім'ї»; Державним науково-дослідним інститутом МВС підготовлено посібник «Правові та кримінальні основи попередження насильства в сім'ї», який направлено в бібліотеки вищих навчальних закладів системи МВС для впровадження в навчальний процес.

У 2010 році в рамках діяльності УКПСС було розроблено, видано та поширено серед працівників судової системи України: навчально-методичний посібник для суддів «Основи гендерної рівності»; посібник для викладачів-тренерів «Основи гендерної рівності»; «Тво-

рення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності»; брошури: «Сексуальні домагання на робочому місці»; «Судовий захист від насильства в сім'ї. Інформаційні матеріали для суддів», «Юридичний захист від насильства в сім'ї. Інформаційні матеріали для громадськості», «Законодавче забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Щорічно за ініціативою Департаменту громадської безпеки МВС з участю міжнародних і громадських організацій проводяться міжрегіональні науково-практичні конференції з питань удосконалення роботи з протидії насильству в сім'ї.

Державна програма до 2016 року передбачає продовження роботи щодо зміцнення та реалізації навчально-просвітницьких програм для суддів, юристів, працівників правоохоронних органів.

Водночас слід зазначити, що робота з поширення застосування Конвенції судовими та правоохоронними органами в Україні проводиться еkleктично, ініціюється і здійснюється переважно громадськими організаціями.

55 | Наведені вище дані також свідчать, що основна форма дискримінації, на запобігання якої орієнтовані суди, структури МВС, соціальні працівники, є сімейне насильство. Водночас не приділяється належної уваги іншим проблемам, зокрема, проблемі експлуатації проституції третіми особами, сексуального домагання на робочому місці та ін. Доцільно проаналізувати поширеність проявів різних видів дискримінації жінок в українському суспільстві, розробити необхідні методичні матеріали та проводити за ними підготовку відповідних фахівців. Оскільки серед працівників органів внутрішніх справ висока плінність кадрів, доцільно включити навчальні програми з питань порушень прав жінок та діяльності органів внутрішніх справ щодо їхнього подолання до програм підготовки у вищих навчальних закладах МВС, забезпечити постійно діючі курси підвищення кваліфікації.

• До пункту 19 Заключних зауважень Комітету щодо зміцнення національного механізму

56 | Стан національного механізму докладно описано в розділі 1.3. Необхідно констатувати, що Рекомендації Комітету щодо зміцнення національного механізму шляхом розширення його повноважень і можливостей за звітний період виконані не повністю. У результаті тривалої адміністративної реформи державних підрозділів, що відповідають за реалізацію гендерної політики в Україні, протягом двох років (2011 – осінь 2013 р.) не була прийнята Державна програма щодо забезпечення гендерної рівності. Лише у вересні 2013 року була ухвалена Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року. Це відбулося завдяки активній взаємодії органів влади центрального та місцевих рівнів з громадськими організаціями та лобюванню з боку громадських та міжнародних організацій. Фінансування заходів програми з державного бюджету розпочалося у 2014 році. На реалізацію Програми впродовж чотирьох років передбачається 5,9 млн грн, з яких 1,3 млн грн – кошти державного бюджету, 1,8 млн грн – кошти місцевих бюджетів. Обсяг фінансування попередньої програми був майже на аналогічному рівні, значну частину яких становили позабюджетні кошти.

57 | Експертним опитуванням встановлено, що однією з головних причин, які сприяють поширенню дискримінації за ознакою статі в українському суспільстві, є те, що дискримінація у всіх її проявах в Україні практично не карається. Сьогодні норми законів, які гарантують рівність і недискримінацію, є не більш ніж деклараціями. Держава не здатна забезпечити дотримання задекларованого в статті 24 Конституції України принципу рівності, тому що органи влади не мають реальних важелів впливу на порушників.

Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення також не може слугувати інструментом протидії дискримінації. Крім відповідальності за вчинення насильства, він не містить жодного положення, яке б встановлювало відповідальність за дискримінаційні дії або порушення принципу рівності. Тобто сьогодні навіть у разі встановлення факту дискримінаційних дій винна сторона не несе відповідальності.

Крім того, як жінки, так і чоловіки не захищені від дискримінації за ознакою статі з боку юридичних осіб. Так, за Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність. Однак розміри і види цивільно-правової відповідальності ні в цьому, ні в інших актах законодавства не визначені.

Серед основних пропозицій експертів щодо захисту жінок від дискримінації є узгодження чинного українського законодавства з міжнародними нормами і стандартами у частині визначення відповідальності за порушення прав однієї зі статей.

58 | У процесі експертного опитування були сформульовані такі рекомендації щодо вдосконалення національного механізму.

У законодавчій сфері: узгодити українське законодавство з конституційними принципами рівності, міжнародними нормами та стандартами; внести комплексні поправки до антидискримінаційного законодавства, з урахуванням визначення дискримінації, її тлумачення та стандарти ідентифікації; забезпечити загальні стандарти та принципи доведення наявності дискримінації; переглянути кримінальне, цивільне та адміністративне законодавство щодо наявності в ньому механізмів обов'язкового фінансового та морального відшкодування збитків, завданих жертві, а також з погляду гендерної чутливості; виробити особливі антидискримінаційні норми та санкції за порушення гендерного законодавства; ввести тимчасові спеціальні заходи для забезпечення паритетного представництва жінок та чоловіків на всіх рівнях прийняття рішень.

В інституційній сфері: реформувати офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (скасувати політичне призначення); ввести для керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади звітність про проведену ними роботу і персональну відповідальність за невиконання обов'язків щодо забезпечення рівності жінок і чоловіків; встановити, що посадові особи центральних і місцевих органів виконавчої влади, на які покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, організовують, у межах своїх повноважень, роботу відповідних органів виконавчої влади; відновити інститут радників/радниць з гендерних питань при виконавчих органах влади; розвивати систему необхідних послуг і консультацій для жінок у системі існуючих послуг.

У просвітницько-інформаційній сфері: запровадити на постійній основі проведення громадських слухань з питань порушення прав жінок; продовжувати проводити навчання з подолання дискримінації щодо жінок для працівників міліції, прокуратури, прикордонників та суддів; створити ефективну процедуру повідомлень про випадки порушень рівноправності та дискримінації жінок з боку співробітників правоохоронних органів; проводити спеціальні інформаційні кампанії, чутливі до уразливих груп жінок, серед населення з висвітлення важливості гендерних питань; ввести в освітні програми навчальних закладів усіх рівнів акредитації спеціальний предмет з основ гендерних знань; широко висвітлювати результати та пропозиції досліджень з гендерної тематики серед депутатів, чиновників усіх рівнів, привертаючи увагу до проблемних питань і застосовуючи громадський контроль за їх виконанням.

У сфері моніторингу та оцінки: вдосконалити збір гендерної статистики і відновити на постійній основі аналітичні видання з гендерної проблематики; запровадити моніторинг реалізації гендерної політики; посилити громадський контроль за виконанням міжнародних зобов'язань і задекларованих принципів рівності прав та можливостей жінок і чоловіків.

- До пункту 20 Заключних зауважень Комітету щодо результатів реалізації Державної програми на період 2006–2010 років

59 | Громадський моніторинг Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві (до 2010 р.) проводила мережа жіночих організацій «Жіночий консорціум України» у 2011 році.

Основні висновки моніторингу полягають у тому, що державна програма стала формальною основою, на якій планувалося створити інституційну базу для впровадження гендерної політики. У процесі виконання Державної програми намітилися певні позитивні практики, які вимагають подальшого вивчення та поширення серед зацікавлених осіб та організацій.

60 | Водночас Державна програма не стала ефективним інструментом впровадження гендерної політики, як це декларувалося в її цілях і завданнях, і не забезпечила інтегрування гендерних підходів у роботу національних та місцевих органів влади, а також у державні програми, які стосуються життєдіяльності жінок і чоловіків, таких як програми соціально-економічного розвитку. Низька пріоритетність гендерної політики в Україні зумовлена, зокрема, недоліком фінансування Державної програми та обласних програм. Багато актуальних гендерних питань залишилися без уваги програми і не були враховані в процесі узгодження наступної програми.

- До пункту 21 Заключних зауважень Комітету щодо прийняття нової національної програми

61 | У результаті обмеженої можливості підрозділу, відповідального за гендерну політику, в Україні протягом двох років (2011 – осінь 2013 р.) не було прийнято Державної програми щодо забезпечення гендерної рівності. Це було пов'язано також з парламентськими виборами, що відбулися восени 2012 року, і зміною керівництва Міністерства соціальної політики. Відповідальність за виконання Державної програми була передана від ліквідованого Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту до Міністерства соціальної політики. Перехід відбувався довго і неефективно. Лише у вересні 2013 року було прийнято Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, а фінансування її заходів з державного бюджету розпочалося у 2014 році.

Прийняття Державної програми відбулося завдяки активній взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями та активному лобюванню з боку громадських та міжнародних організацій. Експерти високо оцінили змістовну частину прийнятої нової Державної програми.

Однак з передбачених 5,9 млн грн за чотири роки з державного бюджету буде виділено 1,3 млн грн, з місцевих – 1,8 млн грн. Обсяг фінансування попередньої програми був майже на аналогічному рівні, хоча тоді було залучено значні й позабюджетні кошти.

- До пункту 49 Заключних зауважень Комітету щодо ратифікації Міжнародних конвенцій

62 | Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству (Стамбульська конвенція) підписана Україною у 2011 році. Оскільки ратифікація цієї Конвенції передбачає внесення змін до законодавства з цих питань, у Мінсоцполітики створено робочу групу з розробки змін до законодавства для узгодження його з Конвенцією. До складу робочої групи увійшли представники центральних органів виконавчої влади, Верховного Суду, міжнародних та громадських організацій. Крім того, в Україні з 2013 року реалізується проект Ради Європи «Запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству в Україні», одним із завдань якого є надання експертної допомоги для підготовки національного законодавства для імплементації в нього положень Конвенції з метою її ратифікації. У березні 2013 року Урядом внесено на розгляд Парламенту законопроект «Про запобігання та протидію домашньому насильству» на заміну чинному Закону України «Про попередження насильства в сім'ї». Оскільки до нього було висловлено ряд серйозних зауважень, на даний час підготовлено нову версію зазначеного законопроекту.

63 | На даний час готується пакет змін до національного законодавства України, який планується подати на розгляд Парламенту разом з проектом Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству» і узгодження його з нормами міжнародного права.

- До пункту 47 Заключних зауважень Комітету щодо інформації з виконання Пекінської декларації та Платформи дій

64 | Після прийняття Пекінської декларації та Платформи дій Україна досягла певного прогресу в галузі сприяння гендерній рівності та розширенню прав і можливостей жінок. Основними досягненнями експерти вважають створення нормативно-правової бази з питань гендерної рівності; розвиток національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; посилення потенціалу громадських організацій, що займаються проблемами гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок; розвиток гендерної освіти; створення системи запобігання та протидії гендерному насильству.

Незважаючи на очевидні досягнення, основні проблеми у сфері забезпечення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок та чоловіків залишаються. Це брак політичної волі для реалізації гендерних перетворень на рівні керівників законодавчого та виконавчих органів та на рівні місцевої влади; низький рівень представленості жінок у суспільному та політичному житті; стійкість стереотипів щодо розподілу ролей чоловіків і жінок у суспільстві та сім'ї; високий рівень гендерної сегрегації (горизонтальної та вертикальної) на ринку праці; розрив у розмірі заробітної плати, нерівні можливості доступу до економічних ресурсів, а також відмінності в якісних характеристиках зайнятості та соціальному статусі жінок і чоловіків; недостатня правова обізнаність громадян з питань гендерної дискримінації.

Шляхом реалізації державної гендерної політики планується розв'язати більшість проблем і досягти більшості цілей, передбачених Пекінською платформою та Програмою дій. Україна бачить такі пріоритети досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і чоловіків у рамках поточних дискусій про Цілі сталого розвитку та порядку

денного з розвитку після 2015 року: підвищення відповідальності урядів за фінансування заходів щодо досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок; забезпечення включення гендерних аспектів у всі проекти, програми і загалом у діяльність міжнародних організацій та донорських установ; підтримка жіночого лідерства в усіх сферах і на всіх рівнях; активне залучення чоловіків у просування принципів гендерної політики та протидії насильству над жінками; підвищення ролі жінок у забезпеченні миру і безпеки в усьому світі; проведення досліджень та розробка аргументів щодо впливу ефективної гендерної політики на розвиток економіки, демографічні тенденції, соціальний розвиток; розробка і реалізація міжнародних програм, спрямованих на розширення доступу жінок до малого та середнього підприємництва; включення гендерних аспектів у заходи з охорони навколишнього середовища на міжнародному, регіональному та національному рівнях; включення гендерних підходів до політики охорони здоров'я та популяризації здорового способу життя. Ці пріоритети дадуть змогу усунути гендерні диспропорції, які до цього часу зберігаються в Україні.

- **До пункту 48 Заключних зауважень Комітету щодо реалізації Декларації тисячоліття**

65 | Україна прийняла Цілі розвитку тисячоліття в 2000 році. Забезпечення гендерної рівності є Метою 3 Цілей для України. Ця мета містить 2 завдання і 4 індикатори, які були затверджені у 2003 році й оновлені у 2010-му. Їхня мета – забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30 % до 70 % представників тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих рівнях виконавчої влади та скорочення наполовину розриву в доходах жінок і чоловіків.

Мінекономрозвитку щороку здійснює моніторинг виконання Цілей до 2015 року, забезпечує їх облік у стратегічних і програмних документах Уряду. У вересні 2013 року на 68-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була представлена Національна доповідь «Цілі розвитку тисячоліття. Україна 2013». Відповідно до представлених у ній результатів забезпечення гендерної рівності є однією з цілей, досягнення яких до 2015 року практично неможливо. Водночас протягом 2000–2013 років вдалося майже вдвічі покращити гендерне співвідношення серед вищих державних службовців і таким чином практично досягти запланованого індикатора. Але за всіма іншими показниками прогрес менший. Різниця в середній зарплаті чоловіків і жінок зменшилася лише на одну чверть (а не наполовину, як було заплановано), а в гендерному співвідношенні депутатів Верховної Ради України та депутатів місцевих органів влади змін майже не відбулося.

На регіональному рівні були так само прийняті Цілі розвитку тисячоліття для кожного конкретного регіону, а забезпечення гендерної рівності стало складовою багатьох документів.

У 2010 році було ініційовано міжурядовий діалог з Порядку денного розвитку після 2015 року. Мінекономрозвитку спільно з Національним інститутом стратегічних досліджень та Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України підготувало нову доповідь «Україна після 2015 року: майбутнє, до якого ми прагнемо». Документ містить питання щодо забезпечення гендерної рівності. Зокрема, у розділі 2.1 «Рівність можливостей і справедливість: розвиток справедливого соціально інтегрованого суспільства, де неможливі відторгнення і маргіналізація» відбивається питання гендерної нерівності у сфері зайнятості (а саме існування традиційно «жіночих» і «чоловічих» видів економічної діяльності в Україні) і розрив у рівні заробітної плати жінок та чоловіків.

- **До пункту 46 Заключних зауважень Комітету щодо консультацій та співпраці з неурядовими організаціями з питань, що стосуються здійснення Конвенції та підготовки періодичної доповіді**

66 | Підготовка цієї доповіді стала міжвідомчим і міжсекторальним процесом, до якого були залучені центральні органи виконавчої влади, наукові установи, громадські організації та міжнародні агентства. Координацію здійснювало Міністерство соціальної політики, яке направило запити щодо реалізації Конвенції в центральні органи виконавчої влади, наукові установи та організації громадянського суспільства. У відповідь Мінсоцполітики отримало інформаційно-аналітичні матеріали та статистичні дані від усіх зацікавлених відомств.

Для підготовки доповіді була створена робоча група, яка складалася з представників Мінсоцполітики, інших органів центральної виконавчої влади, наукових установ, громадських та міжнародних організацій. Робоча група провела три зустрічі для обговорення спільних досягнень, проблем та пріоритетів, були проведені 5 тематичних круглих столів та численні консультації з обговоренням змісту окремих складових доповіді.

Стаття 3

67 | Протягом звітного періоду українська правова база щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків оновлювалася й удосконалювалася, були прийняті такі нормативно-правові акти.

Верховна Рада України:

2010 рік – ратифіковано Конвенцію Ради Європи про протидію торгівлі людьми.

2011 рік – прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми».

2012 і 2014 роки – прийнято зміни до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

2012 рік – прийнято Закони України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» і «Про зайнятість населення», який передбачає рівні можливості всіх громадян (у т.ч. незалежно від статі) на вільний вибір виду діяльності.

Внесено зміни до Сімейного кодексу України, згідно з якими підвищено до 18 років мінімальний вік вступу в шлюб жінок. Таким чином, він зрівнявся з мінімальним віком вступу в шлюб чоловіків.

2014 рік – внесено зміни до Закону України «Про політичні партії в Україні», згідно з яким розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі має становити не менше 30 % загальної кількості кандидатів у виборчому списку.

Кабінет Міністрів України:

2010 рік – затверджено План заходів з проведення Національної кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року.

2012 рік – прийнято: постанови «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» і «Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми»; Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2015 року.

Затверджено: Порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; Порядок виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

2013 рік – прийнято: Державну програму, розроблену на основі Заключних рекомендацій Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Цілей розвитку тисячоліття, результатів державного та громадського моніторингу попередньої Державної програми та кращих міжнародних практик; Державну цільову соціальну програму підтримки сім'ї до 2016 року, основними напрямками якої є створення умов для розвитку сім'ї; формування свідомого та відповідального ставлення до батьківства; запроваджено механізм комплексного надання сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, адресної допомоги та соціальних послуг; запобігання асоціальним проявам у сім'ї, передусім насильства.

2010 рік – при Міністерстві сім'ї, молоді та спорту (яке тоді було центральним органом виконавчої влади, відповідальним за гендерну політику) було створено консультативно-дорадчий орган – Експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі;

2013 рік – Мінсоцполітики затвердило: Стандарт надання послуг з соціальної профілактики торгівлі людьми; Стандарт надання послуг з соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та Стандарт надання послуг з соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, постраждалих від торгівлі людьми; Програму навчання фахівців, які працюють у сфері протидії торгівлі людьми, що на даний час впроваджується місцевими органами виконавчої влади; Методичні рекомендації щодо роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми.

- **До пункту 26 Заключних зауважень Комітету щодо інформації та дезагреговані за статтю дані про види насильства щодо жінок і кількості жінок, які є жертвами такого насильства**

68 | Зауваження про відсутність інформації та дезагрегованих за статтю даних про види насильства щодо жінок і кількості жінок, які є жертвами насильства, залишається поки що не вирішеним.

Статистична судова звітність про стан справ, пов'язаних з насильством у сім'ї, збираєть-

ся, але потребує вдосконалення і змін. Так, у формі статистичної звітності щодо сімейного насильства, крім випадків завершених кримінальних проваджень, відсутня інформація про кількість і склад осіб (дорослих і дітей), які постраждали від насильства, інформація про види домашнього насильства. Існуюча статистична звітність не дає змоги всебічно проаналізувати причини та умови скоєних злочинів.

Державна статистика так само не дає достатнього уявлення про поширеність сімейного насильства. З 11 статистичних міжнародних показників по насильству в Україні збирають, починаючи з 2010 року, лише 4.

69 | За відсутності статистичних даних у рамках підготовки цієї доповіді були проведені соціологічні дослідження, що дають змогу визначити масштаби сімейного насильства в країні. Де-персоналізовані дані про клієнток кризових центрів дають можливість визначити співвідношення різних видів насильства та соціально-демографічні характеристики жертв насильства.

Найбільш поширеними є фізичне (82 %) і психологічне (80 %) насильство. Рідше жінки скаржаться на економічне (51 %) і сексуальне насильство (11 %). Зазвичай насильство є комплексним, 43 % клієнток постраждали щонайменше від трьох видів насильства (фізичного, психологічного, економічного).

Основні соціально-демографічні характеристики клієнток спеціалізованих центрів: середній вік клієнток центрів становить 35,5 року, хоча від насильства страждають жінки різного віку – наймолодшій клієнтці було 15 років, найстаршій – 83 роки. 60 % клієнток перебували в центрах разом з дітьми, у т.ч. 35 % – з однією дитиною, 25 % – з кількома. Отримані дані спростовують поширену думку, що насильства зазвичай зазнають неосвічені жінки: 31 % клієнток мають вищу та неповну вищу освіту, 55 % – середню і лише 14 % неповну середню.

Більшість клієнток належать до економічно активного населення (79 %), однак невелика частина з них працює (27 %), ще менше – отримують дохід, який дає змогу фінансово забезпечити себе і дітей. Багато жінок перебувають або у відпустці по догляду за дитиною, або є де-факто безробітними. Кожна п'ята не має професії/спеціальності.

Майже третина клієнток – з сільської місцевості. Це спростовує інший міф – про те, що сільські жінки не звертаються в кризові центри, і ці центри зазвичай розташовані в містах.

Лише 40 % клієнток центрів мали власне житло. Відсутність доступного за ціною і соціального житла змушує жінок миритися з проявами сімейного насильства.

Дослідження виявило, що батьківські сім'ї жінок, які пережили насильство, часто є асоціальними: кожні дві з трьох клієнток не мають родинних зв'язків; тільки половина жінок мають підтримку близького соціального оточення.

Жінки, які потрапляють до закладів, мають низьку самооцінку – близько 90 % були непевненими у власних силах.

Лише стосовно чверті клієнток насильство тривало менше одного року, майже половина страждала по кілька років, решта – 10 років або більше.

Слід зазначити проблему насильства щодо жінок – споживачок наркотиків, які нерідко зазнають насильства з боку представників правоохоронних органів.

- **До пунктів 26, 27 Заключних зауважень Комітету щодо того, що більшість покарань за домашнє насильство становлять штрафи, та необхідності забезпечення ефективних заходів покарання у випадках, пов'язаних з насильством у сім'ї**

70 | Дані про продовження використання штрафів як найбільш поширеної форми покарання при розгляді справ про сімейне насильство підтверджують зміст заключного зауваження № 26: у 2010 році штраф був використаний як покарання у 87,7 % випадків, у 2012 році – у 88,3 % випадків.

71 | У березні 2013 року Уряд подав на розгляд Парламенту законопроект «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який прийнято в першому читанні. У законопроекті використовується термін не «сімейне», а «домашнє» насильство, що дає можливість ширшого застосування; розширено коло осіб, на яких поширюється дія закону; розширено перелік органів та установ, відповідальних за запобігання і протидію насильству; значну увагу приділено захисту прав і наданню допомоги різним категоріям постраждалих від домашнього насильства, чіткому розмежуванню повноважень між різними державними органами, заходам щодо запобігання домашнього насильства. У законопроекті скасована така форма покарання, як штраф.

- **До пункту 29 Заключних зауважень Комітету щодо перешкод, з якими стикаються жінки при отриманні доступу до послуг притулків та соціальних центрів для жертв сімейного насильства**

72 | Дані досліджень центрів, які надають допомогу жертвам насильства, засвідчують, що чимало з цих центрів (майже третина) спрямовані на різні категорії клієнтів. Разом з жінками, які постраждали від насильства, у центрах отримують стаціонарні послуги особи, які звільнилися з місць позбавлення волі, бездомні, інші клієнти з асоціальною поведінкою – переважно чоловіки. Це викликає нові загрози для постраждалих від насильства жінок, зокрема, провокації та конфлікти всередині закладів.

Іншими виявленими факторами, які обмежують доступ постраждалих жінок до послуг спеціалізованих установ, є низький рівень поінформованості жінок про ці заклади, їх послуги та умови їх надання; низький рівень довіри жінок, які постраждали від насильства, до будь-яких соціальних установ; недостатня кількість місць в установах; обмежене фінансування центрів (в окремих не передбачено придбання продуктів харчування, не вирішено питання ремонту приміщень, відсутнє теплопостачання) тощо.

Багато центрів (відповідно до їх положень) не приймають жінок зі значними проблемами зі здоров'ям: ВІЛ, туберкульоз, психічні захворювання, наркоманія тощо. У кожному четвертому центрі обмеженим є вік клієнток – 18–35 років, хоча за результатами опитування середній вік клієнток становить 35,5 року. При цьому не існує центрів, які надають допомогу жінкам похилого віку, які постраждали від насильства, і так само жінкам, які потребують додаткового догляду (мають захворювання опорно-рухового апарату та ін.).

У 2013 році МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та «Право на здоров'я» спільно з Мінсоцполітики почали пілотувати в м. Києві «соціальну квартиру» як форму реабілітації матерів з дітьми, які пережили насильство. В соціальну квартиру можуть бути розміщені жінки, які живуть з ВІЛ, мали проблеми наркозалежності тощо.

73 | Різні обмеження щодо здоров'я та віку клієнток мають своє обґрунтування, але в такому разі необхідно відкривати інші центри, які б давали змогу надати можливість звертатися за допомогою всім жінкам, незалежно від віку, стану здоров'я та наявності вільних місць в установах.

- **До пункту 29 Заключних зауважень Комітету щодо навчання соціальних працівників питанням надання послуг жертвам насильства, з тим щоб вони могли надавати жертвам належну допомогу**

74 | Підготовка фахівців для роботи з жертвами насильства та насильниками передбачена в Плані заходів з проведення Національної кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року та Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року. В них запланована комплексна діяльність з навчання фахівців питанням запобігання та протидії насильству (представників правоохоронних органів, співробітників центрів соціальних служб, суддів тощо); проведення інформаційних заходів, виробництво та розповсюдження соціальної реклами, розробка мінімальних стандартів послуг для осіб, які пережили насильство, розробка та реалізація коригувальних програм для осіб, які вчинили насильство.

На виконання Плану заходів у 2013 році Міністерством соціальної політики розроблена Навчальна програма з питань запобігання насильству в сім'ї для соціальних працівників, фахівців з соціальної роботи та інших фахівців, які надають соціальні послуги. Відомство проводить курси підвищення кваліфікації для фахівців, які працюють у напрямі запобігання насильству в сім'ї, у тому числі для керівників і спеціалістів регіональних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служб у справах дітей.

У 2013 році МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» у співпраці з Міністерством соціальної політики, Міжнародним гуманітарним центром «Розрада», Всеукраїнським громадським центром «Волонтер» за підтримки програми «ООН Жінки» розробили комплексну Програму корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) і жінками, які пережили насильство. Програма охоплює методичний опис роботи з проведення діагностики, мотиваційного консультування, індивідуальної та групової роботи. Також за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні у співпраці з МВС України розроблено спеціалізований курс з протидії насильству в сім'ї і на постійній основі проводиться навчання курсантів факультетів міліції громадської безпеки вищих навчальних закладів системи МВС та підвищення кваліфікації діючих дільничних інспекторів міліції.

75 | Дані соціологічного опитування керівників центрів, що надають допомогу жінкам, які

постраждали від насильства, менш оптимістичні: у кожному шостому центрі за 2013–2014 роки навчання не пройшов жоден фахівець; обмежені можливості для навчання співробітників центрів, які належать до комунальної та державної форм власності; тоді як недержавні центри мають перенасиченість різними видами навчання, що свідчить про відсутність скоординованих дій місцевих органів влади з громадським сектором у цьому напрямі діяльності.

- До пункту 27 Заключних зауважень Комітету стосовно досліджень з проблем насильства щодо жінок

76 | У зауваженні 27 Комітет рекомендує підвищити рівень проведених досліджень і збору даних про масштаби поширення, причини і наслідки насильства щодо жінок. Починаючи з 2010 року, в Україні було проведено 10 досліджень і опубліковано 4 методичних посібники (додаток 3).

77 | Аналіз тем досліджень і методичних публікацій, що були проведені й розроблені за звітний період, засвідчує широту дослідницьких інтересів. Проблемою для фахівців, які працюють у сфері запобігання сімейному насильству, є доступність до результатів цих досліджень, тому що значна їх частина не тиражується або тиражується малими накладками, відсутня практика підготовки дайджестів нових досліджень та ознайомлення з ними зацікавлених державних службовців і практичних працівників.

- До пункту 26 Заключних зауважень щодо ефективності законодавства з запобігання насильству в сім'ї

78 | Динаміка статистичних даних про сімейне насильство (додаток 4) свідчить, що всі показники: «Зареєстровано повідомлення про загрозу або вчинення насильства в сім'ї», «Поставлено на профілактичний облік», «Кількість сімей, де вчиняється насильство», «Кількість осіб, яким винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї» мають тенденцію до збільшення або залишаються на високому рівні. Однак, на думку експертів, на теперішньому етапі ставлення населення до сімейного насильства це є позитивною тенденцією і свідчить про те, що населення дедалі більше сприймає сімейне насильство як негативний факт, на який можна і потрібно реагувати, залучаючи до цього міліцію та фахівців соціальної сфери. Водночас збільшується кількість жертв насильства, які направлені до спеціалізованих установ для проходження реабілітації.

79 | Дані масового соціологічного опитування, проведеного у процесі підготовки доповіді, виявили, що особистий досвід різних видів насильства мали від 1 % до 3 % опитаних жінок, яким понад 16 років. Про випадки психологічного насильства повідомили 3 % респонденток, про фізичне насильство – 2 %. Інформацію про досвід щодо економічного та сексуального насильства надали до 1 % жінок – ці форми насильства менше розпізнаються респондентками як факти насильства, а питання сексуального насильства є табуованим у суспільстві, що призводить до замовчування цієї проблеми. Про випадки різних форм сімейного насильства серед найближчого кола друзів і родичів зазначили від 2 % до 17 % опитаних, і найбільш поширеними відповідями знову-таки є фізичне і психологічне насильство.

80 | Дані додатку 5 засвідчують, що певна робота проводиться з особами, які вчинили насильство, – збільшується кількість направлених на проходження коригувальних програм. У 2013 році були змінені норми Кримінального процесуального кодексу про затримання правопорушника, якими фактично заборонено вилучення насильника з сім'ї більше, ніж на три години. Це зменшує можливості забезпечення безпеки жертв домашнього насильства.

- До пункту 34 Заключних зауважень Комітету щодо бідності та масової злиденності серед жінок

81 | Згідно з Національною доповіддю про стан досягнення Цілей розвитку тисячоліття (2013 р.) загалом гендерний фактор незначно впливає на показники бідності, тобто істотних відмінностей у рівнях бідності серед загального населення за гендерною ознакою не спостерігається. Однак існують певні групи жінок, такі як жінки похилого віку, для яких бідність є великою проблемою.

82 | Однак у зв'язку зі складною політичною та економічною ситуацією в країні останні ініціативи Уряду, зокрема, Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні», прийнятий 27 березня 2014 року, можуть підвищити ризики бідності для жінок. Ці ініціативи передбачають скорочення працівників бюджетної сфери і відмову від підвищення мінімальної зарплати протягом одного

року, що значно вплине на рівень оплати праці в бюджетній сфері. Враховуючи, що в багатьох галузях бюджетної сфери частка зайнятих жінок становить від 70 % до 90 %, саме вони зіткнуться з ризиками бідності.

- До пункту 42 Заключних зауважень Комітету щодо інформації про вразливі групи жінок, таких як жінки-мігранти, жінки-біженці, жінки ромської національності та інші щодо їх дискримінації за ознаками статі, расової або етнічної належності, інвалідності, віку чи сексуальної орієнтації

83 | Дані масового соціологічного опитування дали змогу емпірично виявити види дискримінації, найбільш поширені стосовно жінок в Україні. Серед опитаних жінок від 2 % до 3 % відповіли, що особисто стикалися з дискримінацією, 11% жінок мали досвід зазнати хоча б один з 6 видів дискримінації, що вивчалися; 5 % – множинної дискримінації. У реальності ж поширення дискримінації може бути істотно вищим через табуованість проблеми, нездатність респондентів розпізнавати дискримінацію. Частіше з перелічених форм дискримінації опитані стикалися з дискримінацією за ознакою статі при прийомі на роботу. У оголошеннях про вакансії подекуди вказуються вимоги роботодавця щодо статі чи зазначаються переваги для працівників певної статі – про це з посиланням на особистий досвід або досвід родичів/друзів зазначили 14 % респондентів. По 10 % відповідей респонденток припадає на такі прояви дискримінації, як низька оплата праці жінок порівняно з чоловіками при виконанні однієї і тієї ж роботи та недостатня представленість жінок у великому і середньому бізнесі порівняно з чоловіками.

По деяких з категорій жінок груп ризику за звітний період проведено наукові дослідження переважно за технічної допомоги Фонду народонаселення ООН. Результати досліджень наведені нижче.

84 | Жінки, які перебувають у місцях позбавлення волі. У даний час в Україні таких жінок близько 7 тис. За даними Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, у деяких слідчих ізоляторах належні умови для тримання ув'язнених жінок не створені: приміщення збірного відділення не обладнані відповідно до стандартів і потребують реконструкції, більшість з них мають непридатний для використання стан. Приміщення для тимчасового тримання – дуже вузькі, без природного освітлення (деякі з них й узагалі без вікон), практично без вентиляції.

У збірних відділеннях для тимчасового тримання ув'язнених функціонують приміщення-боксы, які, по суті, не обладнані інвентарем, у деяких з них немає можливості навіть присісти і немає ні води, ні туалету. У приміщеннях цих боксів є лише електричне освітлення, а все решта – у незадовільному стані – немає вентиляції, належний санітарно-гігієнічний стан не підтримується тощо.

Санітарні вузли в збірному відділенні перебувають у занедбаному стані. Стан медичної допомоги у слідчих ізоляторах Державної пенітенціарної служби України не відповідає відповідним медичним стандартам.

85 | Літні жінки в Україні. Україна належить до країн світу з доволі високим рівнем старіння, і у найближчі десятиліття цей процес швидко прогресуватиме. Частка жінок віком 65 років і старші становитиме 28 % жіночого населення, чоловіків – відповідно 20 %.

В Україні існує серйозна проблема, пов'язана з недоступністю кваліфікованої медичної допомоги для населення похилого віку. Брак коштів на ліки, оплату медичних послуг, відсутність необхідного медичного обладнання, а також великі черги у медичних закладах домінують серед оцінок непрацюючими пенсіонерами якості та доступності медичних послуг в Україні. Проблема ж територіальної доступності медичної допомоги для літніх найбільш актуальна для сільських мешканців, але є менш гострою, ніж проблема фінансової недоступності медичних послуг.

Літні люди є однією з вразливих категорій щодо ризику бідності. Ризики деприваційної бідності для жінок більш ніж у півтора раза вищі, ніж для чоловіків: бідним є кожне десяте домогосподарство чоловіків-одинаків і кожне шосте «жіноче». І тільки спільне проживання з дітьми та особами молодших вікових контингентів «зрівнюють» чоловіків і жінок за рівнем бідності.

В Україні було проведено перше дослідження становища літніх жінок «Гендерні особливості старіння в Україні. Літні жінки в соціально-демографічній структурі населення». У процесі дослідження була проаналізована специфіка соціальної ролі літньої людини в українському суспільстві. Найбільш негативними проявами пенсійного віку, за даними дослідження, є «хвороби, погане самопочуття, немічність» та «фінансові проблеми, низький розмір пенсії», а найбільшою перевагою – «наявність вільного часу».

Необхідно продовжити вивчення проблеми і розробку рекомендацій щодо пом'якшення дискримінації літніх жінок.

86 | Жінки ромської національності. У ході декількох досліджень було виявлено, що ромські жінки в Україні зазнають множинної/перехресної дискримінації, за гендерною та етнічною ознаками, стикаються з дискримінацією, нелюдським і принизливим ставленням лікарів та персоналу лікарень, іноді отримують відмови у наданні медичної допомоги.

Як наголошується у звіті «Повсякденні практики інституційної дискримінації: український вимір», підготовленому Центром дослідження суспільства у 2013 році, дискримінація ромів в українському суспільстві зумовлена переважно їхнім соціально-економічним становищем. Пряма дискримінація ромів частіше проявляється у відмові в доступі до різних благ або у співпраці з ними через їхню етнічну належність.

Пряма дискримінація найчастіше є й інституціональною, оскільки спричиняється різними суспільними інститутами: охороною здоров'я, освітою, ринком праці, правоохоронними органами.

8 квітня 2013 року було видано Указ Президента України «Про Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської меншини на період до 2020 року», в якому визначені заходи з надання допомоги ромським громадам, зменшення дискримінації ромських жінок.

87 | ВІЛ-позитивні жінки. Згідно з результатами дослідження «Гендерні аспекти надання послуг для ЛЖВ», проведеного ГФК ЮКРЕЙН для ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ» (грудень 2012 р.), 8 % жінок і 4 % чоловіків стверджують, що отримали ВІЛ-статус унаслідок насильницьких дій, ще 12 % жінок і 9 % чоловіків припускають можливість того, що були жертвами насильства. 26 % працівників ВІЛ-сервісних організацій у своїй роботі стикалися з ситуаціями, коли насильство було причиною інфікування жінок ВІЛ-інфекцією.

За даними того ж дослідження, працівники ВІЛ-сервісних організацій значно частіше стикаються з насильством над жінками, ніж над чоловіками: з ситуаціями психологічного насильства (70 % згадували випадки з жінками, 46 % – з чоловіками), фізичним насильством (відповідно 57 % і 25 %), економічною залежністю (49 % і 23 %), контрацептивним саботажем (54 % і 15 %), примушуванням до абортів (46 %) чи до народження дитини (31 %) і рідше згадували примушування до вживання наркотиків (15 % і 13 %).

У процесі дослідження «Попередження насильства над жінками, які перебувають у складних життєвих обставинах: стан розвитку та забезпечення діяльності», проведеного 2012 року, 100 % опитаних ВІЛ-позитивних жінок відповіли, що переживали насильство, пов'язане з ВІЛ-статусом. У рамках проекту МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» за підтримки програми «ООН Жінки» у співпраці з ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ» відпрацьовують компонент інтеграції послуг ВІЛ-позитивним жінкам з запобігання насильству та включення його в роботу ВІЛ-сервісних організацій.

Підвищена вразливість ВІЛ-позитивних жінок до насильства впливає на доступ до послуг і відповідно на якість їхнього життя. Частіше від ситуацій насильства страждають ВІЛ-позитивні жінки – споживачки наркотиків, а також працівниці комерційного сексу. Крім цього, серед найбільш уразливих до насильства груп фахівці визначають вагітних жінок і жінок з дітьми.

ВІЛ-позитивні жінки стикаються з відмовами в послугах допоміжних репродуктивних технологій, особливо екстракорпорального запліднення. Нормативні акти України визначають ВІЛ-інфекцію як протипоказання в лікуванні безпліддя серед жінок методами допоміжних репродуктивних технологій за бюджетні кошти.

88 | Для розв'язання проблеми дискримінації та насильства щодо ВІЛ-позитивних жінок необхідно розширення роботи з проведення інформаційних та просвітницьких заходів з профілактики насильства в суспільстві та з подолання стигматизації та дискримінації ЛЖВ; проведення інформаційних заходів серед жінок, які живуть з ВІЛ, та уразливих до ВІЛ (особливо серед СІН і ЖКС) з профілактики насильства з інформацією, що робити і куди звертатися жертвам насильства; проведення тренінгів для ЛЖВ з формування партнерських відносин між чоловіком і жінкою, подолання гендерних стереотипів щодо домінування чоловіків і права чоловіків на насильницькі дії; надання юридичних консультацій та кризових психологічних консультацій жінкам, які зазнали насильства; створення реабілітаційних центрів, доступних для ВІЛ-позитивних жінок, які зазнали насильства, у тому числі з дітьми; включення послуг з запобігання насильству щодо ВІЛ-позитивних жінок у роботу ВІЛ-сервісних організацій.

89 | В Україні не приділяється належна увага дискримінації жінок за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Це призводить до замовчування проблеми, «невидимості» таких дискримінованих груп, як лесбійки, бісексуальні та трансгендерні жінки, їх

правової незахищеності, ігнорування гомофобних та трансфобних настроїв у суспільстві.

До пунктів 44–45 Заключних зауважень Комітету щодо надання достатньої статистичної інформації про становище жінок у всіх сферах, що охоплюються Конвенцією

90 | Органи державної статистики України здійснюють збір, узагальнення та оприлюднення даних, отриманих під час 113 державних статистичних спостережень (за результатами 2013 р.) за 35 розділами економічної, соціальної, демографічної, екологічної та інших галузей статистики. Збір і обробка статистичних даних здійснювалася у 2013 році за 145 формами звітності та 23 анкетами для проведення спеціально організованих державних статистичних спостережень, у яких містилося, за експертними оцінками, до десяти тисяч показників. Показники з розподілом за статтю особи, які є основою для розробки гендерної статистики, містяться у 24 формах державних статистичних спостережень (21 % загальної кількості форм). Показники державних статистичних спостережень, спрямованих на збір інформації щодо соціально-демографічних питань, які безпосередньо стосуються ознак індивіда, практично завжди передбачають можливість їх подальшого розподілу за статтю та підготовки публікацій з гендерної тематики.

Крім того, Держстат широко використовує в інформаційно-публікаційній роботі адміністративні дані міністерств і відомств, співпрацює з понад 30 міністерствами та відомствами й отримує від них інформацію за 300 формами адміністративної звітності, з яких – 75 (25 % загальної кількості) містять показники з розподілом за статтю.

Кожні два роки публікується статистичний збірник «Жінки і чоловіки в Україні».

Сучасну національну систему показників гендерної статистики згруповано за рубриками. До неї входять абсолютні та відносні (похідні, розрахункові) показники, які дають змогу оцінювати становище жінок і чоловіків у суспільстві. На сьогодні національна система показників гендерної статистики охоплює 115 абсолютних і розрахункових показників, які за методологією їх визначення (або розрахунку) відповідають європейським і міжнародним статистичним стандартам.

Нові індикатори гендерної рівності являють собою набір з 123 показників, рекомендованих для використання в державах – членах Конференції європейських статистиків. Показники згруповані за схемою Пекінської платформи дій і поділяються на основні (47 показників) та додаткові показники (76).

Враховуючи постійний розвиток європейської та міжнародної статистичної методології з гендерної статистики, національна статистична служба зобов'язана проводити постійну роботу з перегляду та вдосконалення методологічних підходів у цій галузі.

- **До пункту 45 Заключних зауважень Комітету щодо зміцнення системи збору даних для оцінки тенденцій у питаннях, що стосуються жінок, і прогресу в забезпеченні фактичної рівності для жінок**

91 | Упродовж останніх чотирьох років Держстатом була проведена робота з перегляду та визначення пріоритетних напрямів для вдосконалення методології гендерної статистики. Було оцінено національну базу гендерної статистики з погляду її відповідності потребам національних користувачів і рекомендаціям міжнародних організацій. Крім того, було проведено експертне опитування користувачів з оцінки стану і перспектив розвитку цієї галузі статистики. За підсумками проведеного аналізу підготовлено рекомендації щодо пріоритетних напрямів розвитку гендерної статистики в Україні.

Стаття 4

- **До пункту 23 Заключних зауважень Комітету щодо встановлення квот на представництво жінок на вищих рівнях**

92 | Тимчасові спеціальні заходи задекларовані в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Говорячи про спеціальні заходи в Україні, найчастіше мається на увазі встановлення квот на представництво жінок на вищих рівнях політичного, економічного та соціального життя.

Кілька разів на засіданні Верховної Ради виносилися законопроекти про введення гендерних квот, зокрема, у складі депутатів рад усіх рівнів. 23 жовтня 2013 року на засіданні Уряду було схвалено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та зареєстровано його у Парламенті. Головною метою законопроекту було забезпечення паритетного представ-

ництва жінок і чоловіків у списках політичних партій і виборчих списках, серед депутатів рад усіх рівнів, в органах державної влади та в органах місцевого самоврядування шляхом впровадження гендерних квот.

Законопроект пропонувався внести зміни до Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» щодо забезпечення певного рівня представництва у виборчих списках кандидатів у депутати осіб тієї ж статі, яка менше представлена.

У 2013 році Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» внесено зміни до Закону України «Про політичні партії в Україні», згідно з яким розмір квот, що визначають мінімальний рівень представництва жінок у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, має становити не менше 30 % загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Закон не містить положень щодо одномандатних округів, уточнення порядкового номера жінок-кандидатів у партійних списках, а також потужних механізмів забезпечення виконання, але все одно це є позитивним кроком. Інших квот щодо представництва жінок не затверджено. Поясненням небажання депутатів проголосувати за квоти участі жіноцтва у соціально-політичному житті країни і бізнесу може бути їх низький рівень гендерної грамотності.

93 | На думку експертів, важливим моментом забезпечення гендерної рівності є забезпечення прозорого фінансування політичного життя. Наявність прозорості позитивно вплине на збалансоване представництво жінок: політичні партії, які не «купуватимуть» голоси виборців, а будуть орієнтовані на більшість виборців, а жінки – це більшість, будуть більше представляти їх у своїх списках.

94 | Представникам зацікавлених міністерств і відомств, лідерам організацій громадянського суспільства необхідно проводити просвітницьку та роз'яснювальну роботу з депутатами з питань гендеру. Аргументувати необхідність прийняття квот слід не тільки зобов'язаннями України (зокрема, Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінською декларацією і Цілями розвитку тисячоліття), а й конкретними міжнародними та вітчизняними прикладами впливу підвищення представництва жінок у різних сферах прийняття рішень на становище в країнах, галузях, колективах. А для цього необхідно мати опис таких кращих практик.

- До пункту 23 Заключних зауважень Комітету щодо тимчасових спеціальних заходів в інтересах жінок, які зазнають множинних форм дискримінації

95 | Тимчасові спеціальні заходи в інтересах жінок, які потерпають від множинних форм дискримінації, таких як роми, у країні поки що не готувалися і не розглядалися.

У травні 2014 року Мінсоцполітики за підтримки Фонду народонаселення ООН провело круглий стіл «Жінки груп ризику щодо різних видів дискримінації». Уперше було сформовано список категорій жінок, які належать до груп ризику, до якого потрапили безробітні жінки; сільські жінки; літні жінки; жінки-мігранти; жінки-біженки; жінки, які належать до категорії «переміщені громадянки»; жінки ромської національності; ВІЛ-інфіковані жінки; жінки – споживачки ін'єкційних наркотиків; жінки – працівниці комерційного сексу; жінки з інвалідністю; лесбійки і бісексуальні жінки, трансгендерні жінки. Результати круглого столу засвідчили, що жінками груп ризику займаються переважно недержавні організації. Статистичних даних про них немає, а емпіричні дані розрізнені й не піддаються комплексному аналізу, тому що наступні дані не доповнюють попередні.

96 | Дані масового соціологічного опитування свідчать, що 11 % жінок віком понад 16 років, за їхніми відповідями, мали досвід дискримінації, множинної дискримінації зазнали 5 % жінок. Екстраполюючи ці відсотки на абсолютні цифри, можна стверджувати, що досвід дискримінації мають понад 1,5 млн жінок, а множинної дискримінації – понад 700 тис. жінок. Однак розробка заходів (у тому числі й тимчасових) щодо зменшення дискримінації стосовно них ще на стадії обговорення.

97 | Значний внесок у вивчення категорій жінок груп ризику робить Фонд народонаселення ООН. Упродовж останніх років за його підтримки проведені дослідження становища жінок на ринку праці, літніх жінок, жінок ромської національності, клієнтів кризових центрів для жінок – жертв насильства тощо. Результати досліджень привернули увагу органів влади та громадськості.

- До пункту 3 статті 4 Конвенції

98 | Усі державні заходи, спрямовані на охорону материнства, що були наведені в попередній доповіді, продовжують здійснюватись. Крім того, у 2012 році розпочато реалізацію державної політики активної соціальної допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах. Державним бюджетом було виділено дотацію на введення в структуру штатів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді 12 тис. посад фахівців з соціальної роботи та зміцнення матеріально-технічної бази центрів. Це дало змогу значно посилити соціальну роботу з різними категоріями сімей: у п'ять разів зросла кількість сімей, які стали отримувати соціальні послуги, утричі – охоплених соціальним супроводом. Проте у 2014 році державна субсидія не була виділена, фінансування фахівців з соціальної роботи перейшло до місцевого бюджету і, як наслідок, значна їх частина ліквідована. Водночас у багатьох містах і селах функціонування фахівців з соціальної роботи дало позитивні результати, зокрема, у профілактиці та протидії сімейному насильству, тому місцеві органи влади вишукують кошти для фінансування таких фахівців.

Проблемою для центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді стало скорочення штатних працівників при введенні посад фахівців із соціальної роботи.

99 | Мінсоцполітики доцільно сприяти розвитку інституту фахівців із соціальної роботи в громадах, а також навчати діючих працівників соціальної сфери практичним прийомом забезпечення рівності прав і можливостей чоловіків і жінок, надання допомоги постраждалим від будь-яких форм дискримінації.

Стаття 5

- До пункту 25 Заключних зауважень Комітету щодо збереження традиційних стереотипних уявлень про роль і обов'язки жінок і чоловіків у сім'ї та в суспільстві загалом

100 | Проблема збереження гендерних стереотипів для України залишається актуальною, проте більшою мірою теоретичною, ніж практичною: про неї говорять, проводять заходи щодо боротьби зі стереотипами, але визначення їх реальної поширеності не здійснюється. Робота по боротьбі зі стереотипами, які відтворюють гендерну нерівність, є несистемною і має формальний характер. У 1999 році Інститут соціології Національної академії наук України провів вивчення гендерних стереотипів населення України, у 2007 році в межах Програми рівних можливостей ПРООН було проведено друге велике гендерне дослідження «Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві», результати яких могли б стати основою для подальшого моніторингу, однак до сьогодні моніторингу гендерних стереотипів у масштабах країни не проводиться.

- До пункту 25 Заключних зауважень Комітету щодо формування дискримінаційного образу жінок у засобах інформації і в ході рекламних кампаній і щодо заходів, спрямованих на боротьбу зі стереотипними уявленнями, які стосуються вразливих груп жінок

101 | Законодавство України (Закони «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про рекламу» та ін.) не передбачає ніяких обмежень для жінок чи чоловіків. Більше того, Закон України «Про рекламу» забороняє зміст дискримінаційних тверджень за ознакою статі.

У Державній програмі на період до 2010 року було заплановано проведення моніторингу ЗМІ з відображення ролі жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності. Такий моніторинг сьогодні проводить Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна». Моніторинги також проводяться громадськими організаціями на місцевому рівні, зокрема у Вінницькій та Полтавській областях. Контент-аналіз ЗМІ включається до програм проведення тренінгів для державних службовців.

102 | У 2011 році жіночими громадськими організаціями спільно з «Програмою рівних можливостей та прав жінок в Україні» ПРООН – ЄС, Фондом імені Генріха Еберта та Українською асоціацією маркетингу були розроблені Стандарти недискримінаційної реклами за ознакою статі, які були затверджені асоціацією рекламистів. Стандарти були представлені маркетологам і рекламистам провідних рекламних агентств. У 2012 році Стандарти були зареєстровані в Українському науково-дослідному і навчальному центрі проблем стандартизації, сертифікації та якості.

103 | Державна програма забезпечення рівності жінок і чоловіків на період до 2016 року передбачає проведення інформаційних кампаній за участю ЗМІ, закладів культури та навчальних закладів з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка. У рамках виконання Програми Держкомтелерадіо, Національна телерадіокомпанія України і регіональні ТРК проводять передачі щодо висвітлення гендерної проблематики, проблем насильства стосовно жінок і торгівлі людьми, формування гендерної культури та висвітлення заходів, спрямованих на виконання державних програм гендерної рівності, підтримки сім'ї, протидії торгівлі людьми та Національного плану дій «Стоп насильству!». В регіонах України створюють і розповсюджують інформаційні матеріали, спрямовані на подолання гендерних стереотипів і формування в суспільстві культури гендерної рівності, зокрема: два видання підручника для школярів «Ми різні – ми рівні» (2010 р.), монографія «Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості» (2011 р.), навчальний посібник «Гендерна соціалізація молодших школярів» (2011 р.), навчально-методичний посібник «Гендерне виховання дошкільнят» (2011 р.), посібник для тренерів «Гендерна рівність в освіті» (2011 р.), збірник рекомендацій «Гендерні стандарти сучасної освіти» (2010 р.) та ін. Для розв'язання цієї проблеми громадські та міжнародні організації готують інформаційні матеріали, проводять тренінги, конкурси, круглі столи та інші заходи для представників ЗМІ щодо збалансованого представлення в них образу жінок і чоловіків. У 2013 році в рамках співпраці з Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» проведена інформаційна кампанія з питань формування в суспільстві культури гендерної рівності. У 2013 році за підтримки Фонду імені Гайнріха Бюлля в Україні було видано підручник для журналістів «Гендер для медіа».

Однак названі вище заходи з протидії патріархальним стереотипам не мають бажаного ефекту: в законодавстві немає санкцій на випадки гендерної дискримінації, що робить його неідеальним; результати моніторингу ЗМІ свідчать, що медійний і рекламний простір переповнені сексистськими і гендерно-дискримінаційними образами, такими, що порушують права жінок і приводять до відтворення та поглиблення негативних гендерних стереотипів, сексуальної об'єктивізації жінок і виправдання насильства.

Дослідження, що проводяться в останні роки, підтверджують, що важливим джерелом формування гендерних стереотипів є ЗМІ; практичні заходи, спрямовані на подолання гендерних стереотипів, не визначають, на які саме стереотипи вони спрямовані, не є системними, не передбачають оцінки ефективності та не мають критеріїв оцінки.

104 | Підсумки дослідження Інституту масової інформації (2013 р.) свідчать про те, що чоловіки є героями публікацій у середньому у 80 % випадків, і лише 20 % матеріалів ЗМІ присвячені жінкам. Жінки частіше згадуються в несерйозних публікаціях, світській хроніці, плітках про сімейне життя відомих людей, описі вбрання. 82 % всіх експертів є представниками чоловічої статі й лише 18 % експертів – жінки. Причому жінки здебільшого виступають експертами з питань медицини, культури та права, але практично не коментують політику й економіку, за винятком коментарів від прес-секретарів, у яких вони виступали скоріше як коментатори.

На ілюстраціях до публікацій жінки також значно поступаються чоловікам – 24 % проти 76 %, при цьому, знову ж таки, їх фото ілюструють зазвичай світську хроніку, рубрики «Сім'я» та «Здоров'я».

105 | Восени 2014 р. Національний Демократичний Інститут за фінансової підтримки Уряду Швеції розпочав проведення двох кампаній, спрямованих на інформування громадськості щодо важливості жіночого політичного лідерства (під назвою "Жінки – це 50% успіху України") та на зменшення проявів сексизму у ЗМІ (під назвою "Повага"). Перша кампанія проводиться у співпраці із Західноукраїнським центром "Жіночі перспективи" та Вінницькою обласною ГО "Відкрите суспільство" у Вінницькій та Львівській області, друга кампанія – спільно з ГО "Інститут розвитку регіональної преси" на рівні всієї України.

Разом з тим в Україні недостатньою є робота щодо боротьби зі стереотипними уявленнями щодо вразливих груп жінок.

106 | З метою реалізації Заключних зауважень Комітету № 24, 25 проведена така робота: розроблено й апробовано технологію гендерного моніторингу ЗМІ та рекламного простору; розроблені та затверджені Стандарти недискримінаційної реклами за ознакою статі; існують базові дані для проведення моніторингу гендерних стереотипів; розроблені й апробовані навчальні програми для шкіл і вищих навчальних закладів; функціонують 12 освітніх та дослідницьких гендерних центрів.

Для досягнення позитивних змін в уявленні населення про роль і обов'язки жінок і чоловіків у сім'ї та в суспільстві загалом необхідно: розробити та затвердити критерії моніто-

рингу гендерних стереотипів населення, налагодити моніторинг гендерних стереотипів в Україні; проводити роботу, спрямовану на зміну гендерних стереотипів населення, з урахуванням результатів цього моніторингу; поширити Стандарти недискримінаційної реклами за ознакою статі серед більшої кількості ЗМІ; впровадити ефективний механізм оскарження реклами, що дискримінує жінок; проводити гендерний моніторинг ЗМІ та реклами з поширенням його результатів; включити в навчання журналістів гендерні модулі; скоригувати зміст шкільних програм і посібників з метою формування рівності прав і можливостей жінок і чоловіків; продовжувати роботу з підготовки викладацького складу з питань гендерної рівності та внесення змін до підручників щодо ліквідації гендерних стереотипів; розробити та прийняти конкретні заходи для боротьби зі стереотипними уявленнями, що стосуються вразливих груп жінок, таких як роми, ЛБТ, сільські жінки, жінки-інваліди, літні жінки та ін.

Стаття 6

107 | За звітний період був прийнятий ряд важливих законодавчих документів, спрямованих на посилення боротьби з торгівлею людьми: ратифікована Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми; прийнятий Закон України «Про протидію торгівлі людьми», постанова Уряду «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми». У 2012 році була прийнята Державна цільова програма протидії торгівлі людьми на період до 2015 року; затверджено Порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, а також Порядок виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми та Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів щодо торгівлі людьми, Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. У липні 2013 року Мінсоцполітики було затверджено ряд стандартів, які стосуються діяльності фахівців з даного напрямку роботи, зокрема Стандарт надання послуг з соціальної профілактики торгівлі людьми; Стандарт надання послуг з соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми; Стандарт надання послуг з соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, постраждалих від торгівлі людьми; Програма навчання фахівців, які працюють у сфері протидії торгівлі людьми; Методичні рекомендації по роботі з особами, які постраждали від торгівлі людьми.

108 | Відповідно до даних МВС кількість злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, постійно зменшується (додаток 6); працює Національна гаряча лінія з протидії торгівлі людьми; держава виплачує одноразову матеріальну допомогу постраждалим особам. При цьому не всі потерпілі можуть ідентифікувати себе жертвами торгівлі людьми, оскільки не мають повної інформації про це явище. Це насамперед стосується мешканців сільської місцевості та віддалених гірських районів, де відсутні фахівці соціальних служб.

109 | Але сьогодні поняття «торгівля людьми» в Україні стало набувати нових форм. Якщо раніше під цим поняттям розумілося переважно сексуальне рабство, то сьогодні це сексуальна експлуатація, трудова експлуатація, втягування в бродяжництво та жебракування дітей і дорослих, незаконна трансплантація органів, створення порнографії та ін. За ступенем поширеності нині найактуальнішою проблемою для України є трудова експлуатація – рабська праця, як у сільському господарстві, так і в індустрії, при цьому дедалі більшого поширення набуває експлуатація праці в межах держави. На другому місці – сексуальна експлуатація, на третьому місці – торгівля людьми з метою використання органів і залучення до жебрацтва.

- До пункту 30 Заключних зауважень Комітету щодо корінних причин торгівлі людьми

110 | Аналіз ситуації з торгівлею людьми по Україні свідчить про те, що основною і першочерговою причиною торгівлі людьми є нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих регіонів світу. Це призвело до того, що всі країни світу можна розділити на дві частини. Перша – країни-донори – держави, громадяни яких стають жертвами торгівлі людьми. Як правило, це країни зі слабо розвинутою економікою і низьким рівнем соціальної захищеності населення. Друга – це країни-реципієнти (держави, на територію яких ввозиться «живий товар»), до яких належать країни з високим соціально-економічним рівнем розвитку.

Механізм здійснення торгівлі людьми передбачає введення поняття «країна-транзит». Це держава, через територію якої жертви торгівлі людьми переправляються в країну-реципієнт. Переважно як країни-транзити використовуються держави з високим рівнем корупції та відносною «прозорістю» кордонів.

Зростання безробіття, корупції, неухильне і стрімке зниження життєвого рівня населення, вихід країни на світовий ринок обміну товарів і послуг створили сприятливі умови для поширення торгівлі людьми в Україні. Крім зазначених причин, важливу роль у цьому відіграє специфіка географічного положення України і «прозорість» її кордонів. Усе це в сукупності призвело до того, що Україна виявилася перехрестям світових шляхів транспортування жертв торгівлі людьми.

Внаслідок нерівномірності соціально-економічного розвитку окремих регіонів України деякі області стали регіонами – реципієнтами жертв торгівлі людьми.

Україна сьогодні є країною-донором, країною-транзитом і країною – реципієнтом торгівлі людьми.

111 | Майже половина (46 %) центрів реабілітації жінок розраховані на допомогу жінкам – жертвам торгівлі людьми.

112 | Необхідно розробити конкретні заходи, які дадуть змогу обмежити використання України як країни-транзиту; зменшити кількість жертв торгівлі серед самих українців; посилити вплив до національних роботодавців, щоб виключити можливість торгівлі людьми всередині країни; удосконалити систему соціально-психологічної допомоги жертвам торгівлі людьми.

- До пункту 30 Заключних зауважень Комітету щодо міжнародного співробітництва у сфері торгівлі людьми

113 | Міжнародне співробітництво у сфері торгівлі людьми реалізується в основному з Офісом спеціального представника ОБСЄ з питань боротьби з торгівлею людьми та Координатором проектів ОБСЄ в Україні. Напрями співробітництва: запобігання торгівлі людьми; посилення переслідувань та криміналізації злочинів; надання допомоги постраждалим, а також запобігання насильству в сім'ї та забезпечення гендерної рівності.

114 | Координатор проектів ОБСЄ в Україні спільно з Мінсоцполітики протягом 2009–2011 років здійснив апробацію у двох областях державного механізму перенаправлення постраждалих від торгівлі людей, результати якої лягли в основу розробки та прийняття державного Порядку взаємодії суб'єктів, що працюють у сфері протидії торгівлі людьми. Основними партнерами цієї діяльності з української сторони є Мінсоцполітики, МВС, інші органи виконавчої влади.

Тематика протидії торгівлі людьми була також одним із пріоритетів головування України в ОБСЄ у 2013 році. З ініціативи української сторони було переглянуто План дій ОБСЄ з питань боротьби з торгівлею людьми, схвалений у 2003 році. Наприкінці 2013 року пропозиції українських експертів були взяті за основу доповнення до цього плану.

Міжнародне співробітництво реалізується з Міжнародною організацією міграції. Представництво МОМ в Україні виявило і надало допомогу у 2013 році 929 постраждалим від торгівлі людьми (48 % з них – жінки), допомога яким надавалась через представників громадських організацій, що представляють Всеукраїнську коаліцію з протидії торгівлі людьми в Україні. Крім того, починаючи з 2002 року, в м. Києві діє медичний реабілітаційний центр МОМ з надання допомоги постраждалим.

- До пункту 30 Заключних зауважень Комітету щодо фінансування протидії торгівлі людьми

115 | Однією з нерозв'язаних проблем сфери протистояння торгівлі людьми залишається недостатнє фінансування Державної програми та інших заходів, що пов'язано передусім зі складним соціально-економічним, зовнішньополітичним і фінансовим становищем України.

ЧАСТИНА II

Стаття 7

116 | Законодавчі гарантії забезпечення жінкам і чоловікам рівних умов голосування на всіх виборах і публічних референдумах, обрання до усіх виборних публічних органів, участі у формулюванні та здійсненні політики Уряду та одержання державних посад, здійснення державних функцій на всіх рівнях державного управління; участі у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського і політичного життя країни, описані в попередніх доповідях, і за звітний період не змінилися.

- До пункту 32 Заключних зауважень Комітету щодо недопредставленості жінок на високому рівні в органах, що обираються і призначаються

117 | Як було викладено в розділі «Тимчасові спеціальні заходи» Заключних зауважень, за останні роки кілька разів на засідання Верховної Ради України були винесені законопроекти про запровадження гендерних квот, зокрема, у складі депутатів усіх рівнів.

118 | За звітний період дещо збільшилася частка жінок серед членів правління центрального банку; основних міністрів; міністрів Уряду; високопоставлених державних службовців. Тобто існує певний прогрес у динаміці участі жінок у вищих органах, що обираються і призначаються.

119 | Водночас певна частина жінок не знає про свої права бути представленими в бізнесі (79 %), на вищих посадах органів державної влади (75 %), у політичних партіях (73 %) нарівні з чоловіками. Представництво жінок на всіх рівнях влади потребує не тільки наявності для цього спеціальних квот, а насамперед бажання самих жінок обіймати ці посади, а значить формувати і розвивати відповідні лідерські якості, знання, навички, досвід тощо. Тому необхідно інформувати і готувати жінок, які мають необхідні якості, до роботи в органах влади та висувати їх на ці посади. Це більше робота жіночих, професійних, місцевих організацій, ніж чиновників.

Стаття 8

120 | У даний час співвідношення чоловіків і жінок у апараті Міністерства закордонних справ України становить приблизно 70 % на 30 % загальної кількості працівників. Серед керівництва міністерства посаду першого заступника міністра обіймає жінка. Посади керівників середньої ланки обіймає 21 жінка (20 %), посади керівників вищої ланки – 7 жінок (25 %).

У зарубіжних дипломатичних установах України керівні посади обіймають 5 жінок: Надзвичайний і Повноважний Посол, Генеральний консул і 3 керівники консульських установ.

Стаття 9

121 | Наведені в попередній доповіді дані свідчать про те, що чинне законодавство України про громадянство та чинні міжнародні договори України в повному обсязі відповідають статті 9 Конвенції. За звітний період ситуація не змінилася.

ЧАСТИНА III

Стаття 10

122 | За звітний період в Україні зберігся гендерний баланс за освітнім рівнем: за основними показниками освіти жінки в цілому не поступаються чоловікам, а в ряді випадків і перевершують їх; жінки реально користуються рівними з чоловіками правами доступу до освіти, отримання документів про освіту в навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності, як у місті, так і на селі; жінки мають право на рівний з чоловіками доступ до навчальних програм, літератури, іспитів, однакової кваліфікації викладацьких кадрів, отримання кваліфікації, навчальних приміщень, стипендій, інших видів матеріальної допомоги.

- До пункту 25 Заключних зауважень Комітету щодо збереження стереотипів у шкільних підручниках

123 | У позитивному аспекті слід зазначити, що в Україні розширюється освітня складова забезпечення рівних прав і можливостей жінок. За даними МООН, серед вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації майже у 60 % викладають спецкурси з гендерної тематики; у 24 % вишів підготовлені авторські гендерні програми; науково-методичні роботи з гендерної проблематики видані в 102 вузах. При вищих навчальних закладах в дев'яти областях діють 12 освітніх та дослідницьких гендерних центрів.

На сьогодні вже чітко окреслено, систематизовано наукові знання з питань гендеру, спрямовані на пізнання суб'єктів – чоловіка і жінки, їхніх ролей, характеристик і зв'язків. Наукові дослідження та вивчення гендеру дедалі більше поширюються в академічних та університетських центрах України.

У 2009 році Міністерство освіти і науки видало наказ «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіті». У рамках його реалізації проведено експертизу навчальних

програм, матеріалів і посібників, розроблено навчальні курси з питань гендерної рівності для учнів старших класів середніх шкіл та студентів вузів. Були проведені масштабні заходи з підвищення гендерної чутливості та обізнаності для понад 25 тис. педагогів. У школах періодично проводяться уроки гендерної рівності та інші заходи, спрямовані на формування культури гендерної рівності; науково-практичні конференції з гендерної проблематики, конкурси, фестивалі, майстер-класи та інші інтерактивні заходи з питань рівності.

124 | Але ці заходи ще не стали системними, а освіта досі залишається середовищем поширення гендерних стереотипів. Уряд, громадські та міжнародні організації продовжують роботу щодо розв'язання цієї проблеми, у т.ч. шляхом реалізації Державної програми на період до 2016 року. Однак гендерні освітні програми поки що не мають значного впливу на побутування патріархальних стереотипів.

Під час дев'ятої конференції «Київський діалог», присвяченої гендерним проблемам у суспільстві, експерти та політики відзначали, що в українських школах у дітей формується хибне уявлення про роль статі в суспільстві, що є одним із чинників гендерної нерівності. Але не тільки зміст шкільних програм формує спотворене уявлення учнів про гендер. У процесі шкільної освіти беруть участь лише 16 % чоловіків, які, як правило, обіймають керівні посади. Саме тому в шкільному віці дівчатка сприймають чоловіків як «єдиних можливих керівників у цьому світі», оскільки саме таку картину вони бачать у стінах свого навчального закладу.

Крім того, на думку експертів, в українських школах можна спостерігати за феноменом «прихованого навчального плану», який на несвідомому рівні формує уявлення учнів про кожну статтю. Як правило, жіноча і чоловіча статі протиставляються – якщо, наприклад, вчитатися в текст задач з математики або фізики, можна помітити таке: вся діяльність жінок обмежується квартирою, садом тощо, чоловіки ж з'являються в задачах, пов'язаних із креативними діями, широтою поглядів і дій. І виходить: він – завжди активний, жінка ж – пасивна.

Стаття 11

- До пункту 34 Заключних зауважень Комітету щодо реального становища жінок на ринку праці

125 | Жінки в Україні становлять значну частину (48 %) економічно активного населення. На графіку додатку 8 наведено дані про рівень економічної активності жінок за віковими групами, які свідчать, що у віці 25–39 років економічна активність жінок становить понад 90 %, а загальний показник економічної активності жінок – 58 %. У містах і селах рівень економічної активності жінок становить відповідно 63 % і 68 %. Однак дискримінація на ринку праці залишається актуальною для українських жінок.

126 | Найбільш очевидним проявом і результатом гендерної нерівності у сфері праці є значний гендерний розрив у рівні доходів від зайнятості, що акумулює і відображає вплив усіх інших аспектів нерівності: сегрегації зайнятості за ознакою статі, проявів дискримінаційних практик з боку роботодавців, що обмежує вплив сімейних зобов'язань на можливості професійної реалізації працівників, ролі панівних гендерних стереотипів щодо розподілу соціальних ролей у суспільстві та ін.

Незважаючи на певну позитивну динаміку протягом останнього десятиліття, середня заробітна плата чоловіків в Україні на 23 % перевищує середню заробітну плату жінок. Однак частина жінок (за даними масового опитування, – 87 %) не знає, що нерівність в оплаті праці є порушенням їхніх прав. Наприклад, законодавством України заборонені понад 500 професій та спеціальностей для жінок, що обмежує їхні можливості.

127 | Високоосвічені та мотивовані на підприємницьку працю українські жінки ще недостатньо залучені до підприємницької діяльності – загальний бал України за Індексом політики у сфері малого і середнього підприємництва становить 1,5 з 5 можливих. Це не тільки факт, що дискримінує жінок, а й результат неефективної стратегії з позиції економічного потенціалу України.

У малому і середньому бізнесі саме жінки страждають від дискримінації: не мають трудових книжок, з ними не укладено контракти або трудові угоди, тому що власники не бажать платити податки з їхніх зарплат, соціальних виплат та відпусток. Це пояснюється тим, що саме жінки в більшості беруть відпустки, лікарняні по догляду за хворими дітьми, знаходяться від трьох до шести років у відпустці по догляду за дитиною і втрачають професійну кваліфікацію, наслідком чого є повільне просування кар'єрними сходами. Наслідок – відсутність трудового стажу, виплат за лікарняними, щорічних відпусток та інших видів со-

ціального захисту. Під час рейду інспекторів Державної інспекції України з питань праці, проведеного 10 лютого 2012 р. (перевірено 2,5 тис. підприємств), було виявлено понад 900 порушень у сфері прав працюючих жінок: несвоєчасні виплати відпускних по догляду за дитиною, залучення вагітних та матерів дітей до трьох років до виконання заборонених законом видів робіт, невивплата лікарняних тощо.

128 | Поступово вдається виправляти ситуацію. Зокрема, з 1 січня 2013 року набрав чинності Закон України «Про зайнятість населення», який містить окремі положення, які вводять гендерні принципи в забезпеченні зайнятості та сприяння в працевлаштуванні. Це пряма заборона зазначати в оголошеннях про вакансії обмеження віку і статі кандидата; розширення категорій громадян, які мають додаткові гарантії при працевлаштуванні: один з батьків або особа, яка його замінює, якщо воно має на утриманні дітей (квота – 5 % робочих місць); компенсація роботодавцю протягом року витрат на сплату єдиного соціального внеску при працевлаштуванні на нове робоче місце малоконкурентоспроможних громадян (до таких, зокрема, належать самотні матері) та ін. Але новий закон недостатньо визначає роль громадянського суспільства у сфері зайнятості: Стаття 52 Закону встановлює фактичну монополію профспілок та роботодавців щодо здійснення громадського контролю у сфері зайнятості. Таке обмеження не виправдано усуває інші організації громадянського суспільства від дієвого нагляду за дотриманням прав різних категорій працівників, гальмує тристоронню співпрацю (державна – бізнес – громадянське суспільство) по просуванню ініціатив у царині жіночого підприємництва, особливо таких, які надходять від ОГС.

Законом України «Про колективні договори і угоди» (статті 7 і 8) визначено, що в колективному договорі, угоді встановлюються взаємні зобов'язання сторін і регулюються норми, зокрема щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Мінсоцполітики розроблений пакет додаткових ініціатив у сфері забезпечення гендерної рівності та реінтеграції матерів до професійного життя після повернення з відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку: щодо надання молодим матерям можливості пройти безкоштовне навчання, перепідготовку або підвищення кваліфікації під час трирічної відпустки по догляду за дитиною; стимулювання роботодавців шляхом дотацій брати на роботу жінок, які виходять з декретної відпустки та не можуть знайти роботу за допомогою служби зайнятості; посилення відповідальності роботодавців у разі дискримінації при прийомі на роботу; надання матерям можливості використовувати один рік з трирічної відпустки в будь-який час до досягнення дитиною восьмирічного віку – наприклад, у перший рік школи; введення можливості для матерів, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, працювати дистанційно і паралельно виховувати дитину. При цьому роботодавці отримають додаткові стимули для працевлаштування таких жінок.

129 | Для поліпшення становища жінок на ринку праці доцільно впровадження гнучких форм організації праці; розвиток сектору послуг; різні форми гендерного квотування або встановлення очікуваних відсотків представництва обох статей на керівних посадах; популяризація прикладів високих досягнень жінок у сфері державного управління, прикладів успішного поєднання кар'єри і сімейного життя відомими публічними особами; превентивні заходи з гендерної дискримінації працівників у винагороді за рівноцінну працю; політика легалізації заробітної плати в приватному секторі економіки; активізація українських жінок у обстоюванні власних трудових прав тощо.

Стаття 12

- До пункту 38 Заключних зауважень Комітету щодо репродуктивного здоров'я жінок (небажані вагітності, аборти)

130 | В Україні в даний час реалізується програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року». Система планування сім'ї охоплює обласні (міські) центри планування сім'ї та репродукції людини і кабінети планування сім'ї в кожному регіоні. Діяльність системи планування сім'ї полягає у профілактиці головних чинників розладу репродуктивного здоров'я – інфекцій, що передаються статевим шляхом, у т.ч. ВІЛ/СНІДу, та небажаних вагітностей, які перериваються за допомогою абортів.

За даними МОЗ, рівень легальних абортів, зроблених у закладах системи МОЗ, зменшився з 9,45 у 2010 році до 7,39 у 2013 році (на 1000 жінок дітородного віку). Це дало змогу Україні переміститися в рейтингу ВООЗ зі списку країн з високим рівнем абортів до країн із середнім рівнем поширеності абортів.

У 2012 році було проведено Мультиіндикаторне кластерне обстеження домогосподарств, яке підтвердило стійку тенденцію до зменшення частоти абортів і до зростання частоти пололів. Спостерігається також зменшення кількості вагітностей серед дівчаток та дівчат-підлітків.

Згідно з даними МІКС–2012 за віковими групами найчастіше використовують аборт як форму переривання вагітності старші жінки (35–49 років) і жительки великих міст – серед них аборт закінчувався кожна п'ята вагітність. Відносно менша частка абортів у сільській місцевості (7,5 %) і серед респонденток 20–24 років (9,4 %), що корелює з високими рівнями народжуваності серед сільського населення та високим рівнем народжуваності саме у віковій категорії 20–24 роки.

Частка жінок, які зробили мінімум один аборт, збільшується з віком від показника 3,5 % у віці 20–24 років до 38,8 % у віці 45–49 років. Частково це відображає тенденцію до зростання ймовірності завагітніти, тому що частина молодих жінок ще не мали статевих стосунків.

Закономірно, що зі збільшенням віку частка жінок, які робили аборт, зростає. Спостерігався виняток у групі 40–49 років, де майже кожна друга жінка мала досвід штучного переривання вагітності.

Спостерігається прямий зв'язок між фактом зробленого абортів і наявністю дітей. Серед бездітних жінок лише 7,1 % робили аборт, серед тих, хто має одну дитину, – 27,8 %. Кожна третя з тих, хто повідомив про досвід абортів, мали двох дітей, а 28,1 % жінок – трьох і більше.

Більшість абортів робили жінки, які перебувають в офіційному чи неофіційному шлюбі, таких виявилось 26,5 % і 34,7 % відповідно. Лише 4,2 % опитаних, які повідомили про аборт, ніколи не були заміжні/не жили в неофіційному шлюбі.

Середня кількість абортів, які зробили колись жінки, дорівнює 1,6. Найбільша середня кількість абортів (2,1) була серед жінок, які мали троє і більше дітей.

За даними МІКС–2012, рівень абортів за трирічний період, що передував проведенню обстеження, виявився найвищим у віковому інтервалі 25–29 років (15,5 на 1000 жінок відповідного віку). Це період, коли, з одного боку, більшість жінок веде активне статеве життя, з другого – організм жінки фізіологічно готовий до запліднення і виношування дитини. Ще один фактор – відносно менша ймовірність наявності у молодій жінки соматичних та репродуктивних розладів, що перешкоджають зачаттю.

Загальний рівень абортів (у розрахунку на 1000 жінок фертильного віку) становить 8,5 на 1000 жінок репродуктивного віку. Високі значення цього показника спостерігалися у великих містах (10,6), найнижчі – серед сільських жительок (5,3).

- **До пункту 38 Заключних зауважень Комітету щодо недостатнього обсягу інформації і даних про здоров'я жінок, включаючи, зокрема, показники смертності серед жінок та їхні причини і показники захворювань, які зачіпають переважно жінок і дівчаток**

131 | В Україні збільшується показник захворювань на злоякісні новоутворення молочної залози серед жіночого населення: з 61,7 на 100 тис. населення у 2008 році до 67,9 – у 2013 році; смертність жінок від злоякісних новоутворень молочної залози: з 32 на 100 тис. населення у 2008 році до 33 – у 2013 році; смертність жінок від злоякісного новоутворення шийки матки: від 8,8 до 8,9; смертність жінок від злоякісного новоутворення тіла матки від 7,7 до 8,5.

У структурі онкологічної захворюваності жінок найбільшу частку становить рак молочної залози. Так, відсоток випадків раку молочної залози серед усіх діагностованих випадків раку в жінок у 2012 році становить 23,1. Україна посідає одне з перших місць у Європі за кількістю хворих на цю патологію.

Рак молочної залози займає перше місце серед причин смертності від онкопатології жінок працездатного віку. Кожна хвора на рак жінка втрачає 17–18 років життя, а всього смертність від цього захворювання призводить до щорічних втрат 35 тис. людино-років у найбільш продуктивному віці.

Масштаби цієї проблеми катастрофічно зростають у зв'язку з відсутністю налагодженої системи масової діагностики і профілактики та системи мамологічної служби. Як наслідок, у більшості випадків рак діагностується на пізніх стадіях, що збільшує ризик смертності до 30 %.

На сьогодні правові основи профілактики, діагностики та лікування передраку та раку молочної залози частково врегульовані Законами України «Основи законодавства про охорону здоров'я», «Про лікарські засоби», «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» та деякими іншими нормативними актами. Діє також Загальнодержавна програма боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року.

Однак ці законодавчі акти не передбачають вирішення питання системного надання допомоги жінці, у якої діагностовано рак молочної залози: від діагностики, лікування – до реабілітації, протезування.

На цьому неодноразово наголошували представники громадських організацій інвалідів України, зокрема, Всеукраїнської громадської організації «Донна», що об'єднує понад 150 тис. жінок, які перенесли рак молочної залози.

132 | Доцільно забезпечити перегляд і внесення змін до відповідних нормативно-правових актів, які унормовують відносини, права та обов'язки органів, установ і закладів у системі боротьби з предраком і раком молочної залози, щоб сприяти створенню умов для зменшення смертності жінок і збереження здорового генофонду нації.

- **До пункту 38 Заключних зауважень Комітету щодо високих показників інфікування ВІЛ/СНІДом**

133 | В останні роки в Україні спостерігається стійка позитивна тенденція зменшення частки нових випадків ВІЛ-інфекції серед молоді. Кількість офіційно зареєстрованих випадків ВІЛ-інфекції серед осіб у віковій групі 15–24 роки у 2013 році порівняно з 2005 роком зменшилася з 2775 до 1534, тобто в 1,8 раза.

Зниження екстенсивного показника – відсотка випадків ВІЛ-інфекції серед осіб вікової категорії 15–24 роки загальної кількості випадків з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції характеризує особливості розвитку епідемії ВІЛ-інфекції серед молоді й може свідчити про стабілізацію загальної епідемічної ситуації в країні. Дійсно, відзначається деяка стабілізація показника захворюваності: 46,5 (2011 р.), 45,5 (2012 р.) і 47,5 (2013 р.) на 100 тис. населення.

Впровадження заходів профілактики передачі ВІЛ від матері до дитини дало можливість досягти певних успіхів. Починаючи з 2003 року, рівень охоплення добровільним тестуванням на ВІЛ серед вагітних жінок постійно перевищує 95 %. Рівень охоплення профілактичним антиретровірусним лікуванням жінок, у яких під час вагітності було діагностовано ВІЛ-інфекцію, зріс з 9 % в 1999 році до 95,0 % у 2011 році. Результатом цієї діяльності стало істотне, більш ніж у сім разів, зменшення частоти передачі ВІЛ від матері до дитини з 27,8 % у 2001 році (дані оціночного базового дослідження) до 3,73 % у 2011 році. Однак частота передачі ВІЛ від матері до дитини серед матерів, які були активними споживачками ін'єкційних наркотиків, утричі перевищує загальний показник частоти передачі ВІЛ від матері до дитини, у 2011 році – 11,7 % проти 3,73 % відповідно. Це свідчить про недостатню інтегрованість послуг для ВІЛ-інфікованих вагітних СН, обмеженість їхнього доступу до послуг і високий рівень стигми стосовно представниць груп, уразливих до ВІЛ.

- **До пункту 38 Заключних зауважень Комітету щодо збільшення показників смертності серед жінок з причин, які безпосередньо пов'язані зі зловживанням алкогольними напоями**

134 | Показник смертності населення від випадків отруєнь і дії алкоголю за звітний період коливався в таких межах: 2010 рік – 8,4 на 100 тис. населення; 2011 рік – 8,0; 2012 рік – 10,1; 2013 рік – 8,8. У сільській місцевості цей показник значно перевищує міський у середньому в півтора раза.

Смертність від отруєння алкоголем пояснюється тим, що майже третина міцної алкогольної продукції виготовляється в тіншовому секторі економіки, тобто без дотримання стандартів, перевірки якості тощо.

Захворюваність на розлади психіки від вживання алкоголю (алкоголізм і алкогольні психози) серед жіночого населення України за 2008–2013 роки (на 100 тис. відповідного населення) значно зменшилася: 2008 рік – 35,84; 2009 рік – 28,07; 2010 рік – 24,53; 2011 рік – 24,23; 2012 рік – 24,55; 2013 рік – 24,15.

Поширеність розладів психіки від вживання алкоголю (алкоголізм і алкогольні психози) серед жіночого населення України за 2008–2013 роки на 100 тис. населення також зменшується: 2008 рік – 336,74; 2009 рік – 331,13; 2010 рік – 331,16; 2011 рік – 330,07; 2012 рік – 328,9; 2013 рік – 327,45.

- **До пункту 39 Заключних зауважень Комітету щодо необхідності особливої уваги групам високого ризику в стратегіях щодо запобігання ВІЛ/СНІДу**

135 | Епідемія ВІЛ-інфекції в Україні поширена переважно серед СН, ЖКС та їхніх статевих партнерів, а також серед ЧЗЧ. Згідно з даними дозорного епідеміологічного нагляду за ВІЛ-інфекцією, про-

веденого в рамках інтегрованих біоповедінкових досліджень 2011 року серед представників груп ризику, 21,5 % СІН, 9,0 % ЖКС та 6,4 % ЧЗЧ живуть з ВІЛ.

Оскільки повномасштабна епідемія ВІЛ-інфекції за рахунок СІН в Україні розвивається з 1995 року, а більшість СІН практикують статеві стосунки, рівень передачі ВІЛ статевим шляхом зростає. Епідемія поширюється від СІН (переважно чоловіків) до їхніх статевих партнерів, збільшується частка ВІЛ-інфікованих жінок. Так, за даними офіційної статистики, на кінець 2011 року частка ВІЛ-інфікованих жінок, які перебували на диспансерному обліку, становила 45,0 % усіх, хто перебуває на диспансерному обліку.

Вважається, що рівень інфікованості серед жінок, які відвідують жіночі консультації з приводу вагітності, доволі точно відображає рівень інфікованості ВІЛ і тенденції розвитку епідемії серед загального населення. Крім того, дана група жінок становить вибірку, яка є репрезентативною для аналізу епідемічної ситуації серед репродуктивної частини населення. За останні роки (2009–2013 рр.) в Україні спостерігається позитивна тенденція до зниження рівня поширеності ВІЛ серед вагітних за результатами первинного тестування (код 109.1): 0,55 %; 0,48 %; 0,47 %, 0,45 %, 0,39 %. Необхідно зазначити, що завдяки реалізації комплексу заходів, спрямованих на призупинення епідемії ВІЛ-інфекції, у тому числі серед СІН, темпи приросту захворюваності на ВІЛ-інфекцію, починаючи з 2006 року, постійно знижуються. Вперше у 2012 році в Україні зареєстровано деяке зменшення кількості нових випадків ВІЛ-інфекції на 1,6 %. За даними 2013 року, зафіксовано зростання кількості осіб з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції – 21 631 (47,6 на 100 тис. населення, темп приросту: + 4,6 %). Висока інфікованість ВІЛ жінок комерційного сексу в Україні пояснюється активною участю жінок-СІН у секс-бізнесі. Однак з погляду можливості генералізації епідемії ВІЛ-інфекції в країні шлях інфікування ЖКС не має великого значення, оскільки ризик інфікування клієнтів жінок секс-бізнесу не залежить від шляху інфікування представниць цих послуг.

У 2009 році в Україні вперше вивчали поширеність ВІЛ серед засуджених. За даними дослідження, показник інфікованості становив 15%.

Стратегія боротьби з ВІЛ/СНІДом є одним із пріоритетів державної політики у сфері охорони здоров'я і соціального розвитку країни. Уряд України взяв на себе низку стратегічних зобов'язань і спільно з міжнародними і неурядовими організаціями докладає багато зусиль для їх виконання та подолання епідемії ВІЛ-інфекції в країні. Цілі реалізації Стратегії ООН щодо подолання епідемії ВІЛ-інфекції у світі на 2011–2015 роки закладені в Загальнодержавну цільову соціальну програму протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки. Проте з огляду на складний соціально-економічний стан та проведення реформування системи охорони здоров'я у регіонах досягнення цілей зазначеної Стратегії до 2015 року в повному обсязі є нереалістичним. Станом на початок вересня 2014 року проект Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки схвалено Кабінетом Міністрів України, але ще не розглядався Верховною Радою України.

- До пункту 39 Заключних зауважень Комітету щодо здоров'я жінок

136 | Проблемою України у сфері охорони здоров'я є невідповідність діючої моделі охорони здоров'я сучасним вимогам, що конкретизується в таких проявах.

Зниження доступності: безкоштовність медичної допомоги дуже умовна, державні гарантії не збалансовані з їх фінансовим забезпеченням. 20,5 % домогосподарств не можуть отримати необхідної медичної допомоги. Частка особистих витрат населення на душу населення на охорону здоров'я становить понад 40% загального обсягу фінансування галузі. 10 % загальних витрат на медичну допомогу становлять тіньові платежі.

Відсутність захисту населення від фінансових ризиків галузі: медицина орієнтована на розв'язання власних проблем, а не проблем населення. Бюджетні витрати на фінансування приблизно на 58 % покривають зарплати медичних працівників. Капітальні витрати (нове будівництво, придбання обладнання, ремонт) становлять менше 8 %.

Низька якість медичних послуг: середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні на 10 років нижча, ніж у більшості розвинутих країн Європейського регіону. Спостерігається високий рівень загальної смертності, надсмертності чоловіків працездатного віку, зростання захворюваності соціально небезпечних захворювань, таких як туберкульоз.

Недоступність кваліфікованої медичної допомоги для населення похилого віку: літні люди частіше страждають від неможливості оплатити ліки, медичне приладдя, лікування в стаціонарі, проведення життєво необхідних операцій тощо. Саме митарства у сфері охорони

здоров'я є чи не найпоширенішим видом дискримінації, від яких страждають літні люди. При цьому в найбільш уразливому становищі перебувають літні жінки, які проживають окремо.

137 | Для розв'язання цих проблем необхідно забезпечити рівний і справедливий доступ усіх громадян до медичних послуг, високу їх якість і ефективність при збереженні соціально прийнятної обсягу державних гарантій. Поступово, за умови реформування існуючої бюджетної системи охорони здоров'я, створити основу для подальшого введення обов'язкового медичного страхування.

Необхідно розробити і впровадити медичне страхування для потреб жінок, які мають низькі доходи. Створити систему реакції системи охорони здоров'я на гендерне насильство.

Стаття 13

138 | Як констатувалось у попередній доповіді про реалізацію Конвенції, чинне законодавство України в частині забезпечення жінкам рівного доступу до соціальних виплат і пільг, забезпечення рівних прав на сімейну допомогу відповідає сучасним вимогам.

Так само не виявлено причин і фактів дискримінації за пунктом с) «право брати участь у заходах, пов'язаних з відпочинком, у заняттях спортом і у всіх галузях культурного життя».

Водночас пункт b) статті 13 про право на одержання позик, застав під нерухоме майно та інших форм фінансового кредиту поки що в Україні повною мірою не реалізований. За результатами дослідження гендерної рівності у підприємстві, проведеного Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), жінкам в Україні важче розпочинати бізнес через відсутність доступу до ресурсів. Жінці важче взяти кредит у банку, бо їй, як правило, немає чого надати під заставу. Приватизація в Україні фактично пройшла повз жінок – 95 % капіталу зосереджено в руках чоловіків, а у жінок – лише 5 %. Сьогодні лише 22 % бізнесу в Україні належить жінкам. У європейських країнах цей показник удвічі вищий.

ЧАСТИНА IV

Стаття 14

139 | Основні проблеми сільських жінок, описані в об'єднаній шостій і сьомій періодичній доповіді, принципово не змінилися. Для глибокого вивчення ситуації в травні – вересні 2014 року в рамках Проекту ПРООН «Демократизація та права людини в Україні» проводиться комплексне дослідження становища сільських жінок. Основною метою дослідження є аналіз становища сільських жінок у розрізі дотримання їхніх прав та участі в суспільному і політичному житті села і громади, які закріплені в статті 14 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, розробка рекомендацій для розширення прав і можливостей жінок, які живуть на селі.

Стаття 15

140 | Загальна інформація, надана в об'єднаній шостій і сьомій періодичній доповіді, щодо забезпечення державою рівності жінок і чоловіків перед законом; надання їм однакової цивільної правоздатності та однакових можливостей її реалізації; недійсності всіх документів, що обмежують правоздатність жінок; однакових прав щодо пересування осіб і свободи вибору місця проживання, залишилася незмінною.

Стаття 16

141 | Чинний Сімейний кодекс України відповідає вимогам статті 16 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, що докладно було викладено в попередній доповіді.

Література

1. Акушерсько-гінекологічна допомога в Україні за 2000–2009 роки. – К., 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
2. В Украине распространено гендерное неравенство. Матеріали гендерного форуму «Реформи і гендерні проблеми суспільства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sites.znu.edu.ua/news_details/news_id=10157&lang=rus
3. Гуцуляк І. Вибори–2012 у контексті Цілей розвитку тисячоліття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/SOCIETY/vibori-2012_u_konteksti_tsiley_rozvitku_tisyacholitnya-107887.html
4. Гендерное неравенство в Украине начинается со школ. Матеріали Інформаційного агентства Radio News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.regionews.ua/print/84878>
5. Гендерна політика в Україні // Гендерний дайджест. – 2012. – № 2–3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.la-strada.org.ua (розділ «Бібліотека»).
6. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві. Результати дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/gender_2006.pdf
7. Демографічна ситуація в Україні за 2000–2009 роки: Аналітично-статистичний довідник. – К., 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
8. Эффективное запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї: методичний посіб. для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції / Кочемировська О., Стрейстяну Д., Христова Г. / заг. ред. С. Павлиш, Г. Христова. – Запоріжжя, 2010.
9. Заключение замечания Комитета по ликвидации дискриминации в отношении женщин. Украина. 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/cedaw/Rcedaw-concludingobservations.html>
10. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
11. Законопроект про внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення щодо врегулювання питання відповідальності за вчинення насильства в сім'ї (№ 1181) від 3 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: portal.rada.gov.ua
12. 12. Звіт про стан протидії насильству в сім'ї за 6 місяців 2012 р. та 12 місяців 2011 р. МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/>
13. Капустін А. Мажоритарка. Десять років по тому // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – 14 вересня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/mazhoritarka_desyat_let_spustya.html
14. Корреспондент: Жіноча частка. За кількістю жінок у владі Україна поступається багатьом країнам світу. Цей матеріал опубліковано в №51 журналу Корреспондент від 28 грудня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/journal/1447311-korrespondent-zhinocha-chastka-za-kilkisty-zhinok-u-vladi-ukrayina-postupaetsya-bagatom-krayinam-svitu>.
15. Матеріали проекту «Музей історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: gender.at.ua
16. Механізм моніторингу та протидії гендерному насильству і дискримінації: Аналітичний звіт / за заг. ред. О. Суслової. – К.: СПД Москаленко О.М., 2009.
17. Наказ Міністра соціальної політики «Про затвердження рекомендацій щодо проведення щорічної акції «16 днів проти насильства» №581 від 17 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mlsp.gov.ua
18. Основні показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні за 2000–2009 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
19. Парламентські слухання «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проблеми і дієві механізми їх вирішення» 16 жовтня 2013 р.: Матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1610113.htm
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу» № 617–2012-п від 11 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua

21. Постанова Кабінету Міністрів України № 303 від 18 квітня 2012 р. «Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/303-2012-%D0%BF>
22. Постанова Кабінету Міністрів України № 29 від 18 січня 2012 р. «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/29-2012-%D0%BF>
23. Постанова Кабінету Міністрів України № 350 від 21 березня 2012 р. «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF>
24. Постанова Кабінету Міністрів України № 783 від 22 серпня 2012 р. «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF>
25. Постанова Кабінету Міністрів України № 417 від 23 травня 2012 р. «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-%D0%BF>.
26. Постанова Кабінету Міністрів України № 660 від 25 липня 2012 р. «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/660-2012-%D0%BF>
27. Презентація результатів всеукраїнського дослідження громадської думки «чоловіки і жінки» Research & Branding Group. Квітень 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rb.com.ua/Prezentation_MW_04_2013_ukr.pdf
28. Протидія насильству в сім'ї: пам'ятка для дільничного інспектора міліції / заг. ред. С. Павлиш. – Запоріжжя, 2011.
29. Реалізація права потерпілих від торгівлі людьми на компенсацію та відшкодування в Україні: аналіз ситуації / Ла Страда –Україна. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://la-strada.org.ua/ucsr_mod_library_showcategory_30.html
30. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до плану заходів з проведення Національної кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року» від 1 грудня 2010 р. № 2154-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua
31. Система органів та установ, які надають соціальні послуги жертвам насильства в сім'ї в Україні / упор. І. Буяльська / заг. ред. С. Павлиш. – Запоріжжя, 2011.
32. Спільний Наказ № 371/549 «Про внесення змін до наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерства внутрішніх справ України від 7 вересня 2009 р. № 3131/386» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua
33. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти [Бондаровська В. М., Кочемировська О. О., Лактіонова Г. М. та ін.] / заг. ред. О. Кочемировської. – К., 2010.
34. Стандарт організацій України недискримінаційна реклама за ознакою статі СОУ 21708654 -002-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uam.in.ua/upload/medialibrary/5dc/5dc788367bdf143a6a104fe8e7719b0.pdf>
35. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний довідник та рекомендації для України / наук. ред. О. Кочемировська; заг.ред С. Павлиш. – Запоріжжя, 2011.
36. Статистичні дані Державної служби статистики України щодо кількості державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_ds_bl.htm
37. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення: Наук.-практ. посіб. для суддів / [Євсюкова М. В., Христова Г. О., Шаповалова О. А. та ін.]. / за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. – К., 2011.
38. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство соціальної політики України» від 2 вересня 2013 року № 473/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389/2013>
39. Україна. Мультиіндикаторне кластерне обстеження домогосподарств. 2012 / Держ. служба статистики України [та ін.]. – К.: К.І.С., 2013.
40. Украинские СМИ грешат гендерным неравенством. Матеріали сайту Кореспондент від 04/10/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://comments.ua/life/428580-ukrainskie-smi-greshat-gendernim.html>
41. Чумак Ю. Аналіз міліцейської практики стосовно ромського населення. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umdpl.info/index.php?id=1377525089>
42. Чому суспільство вважає, що жертви зґвалтування самі в цьому винні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua

Додаток 1

Динаміка складових гендерного індексу України, 2010–2013 роки

Складові гендерного індексу	2010	2011	2012	2013
Рівень освіти та знань	1	1	1	1
Здоров'я та безпека життя	0,976	0,976	0,979	0,973
Економічна активність	0,707	0,704	0,725	0,743
Участь в управлінні політикою	0,064	0,065	0,054	0,059
Загальний гендерний індекс	0,687	0,686	0,689	0,694

Додаток 2

Розподіл відповідей жінок стосовно поінформованості про існування законів про рівність прав і можливостей та заборони насильства щодо жінок

(% загальної кількості жінок-респондентів)

Закони	Знають про існування українських законів	Знають про існування міжнародних законів
Забороняють експлуатацію проституції жінок третьою особою	44	46
Забороняють сексуальні домагання на робочому місці стосовно жінок	39	42
Забороняють фізичне насильство у сім'ї щодо жінок	36	41
Забороняють сексуальне насильство у сім'ї щодо жінок	33	43
Забороняють психологічне насильство у сім'ї щодо жінок	29	36
Гарантують жінкам можливість бути представленими у політичних партіях нарівні з чоловіками	27	26
Гарантують жінкам можливість бути представленими в органах державної влади на рівні з чоловіками	25	25
Забороняють економічне насильство в сім'ї щодо жінок	23	30
Забов'язують роботодавця створювати жінкам та чоловікам умови для поєднання сімейних обов'язків з виховання дітей та професійних обов'язків	22	22
Гарантують жінкам можливість бути представленими в бізнесі нарівні з чоловіками	21	23
Забороняють пропонувати роботу тільки особам певної статі	16	19
Забороняють нижчу оплату праці жінкам порівняно з чоловіками, при виконанні однакової роботи	13	17

Додаток 3

Дослідження і методичні посібники з питань насильства у сім'ї, які були проведені та опубліковані в період 2010–2014 років

ДОСЛІДЖЕННЯ

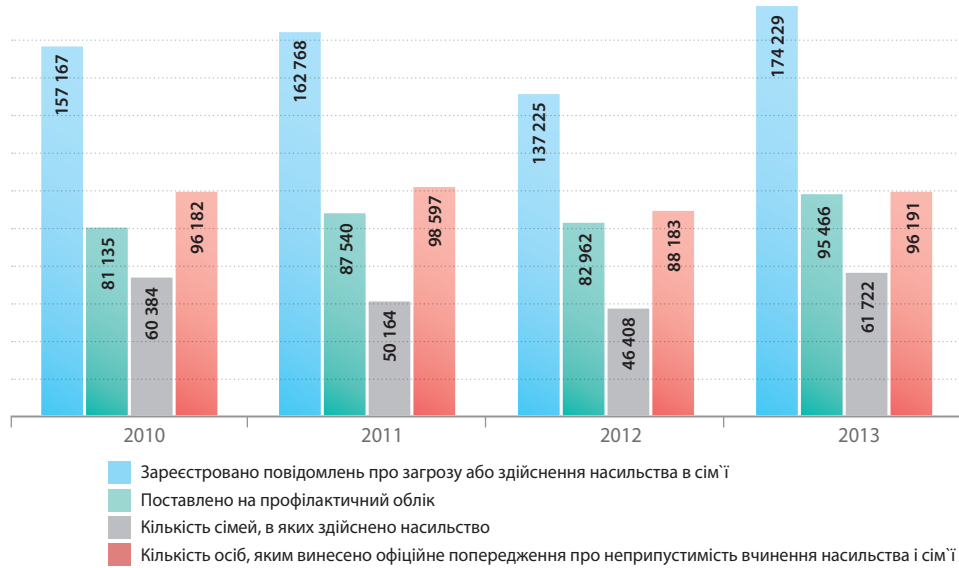
1. Аналітичне дослідження участі жінок у складі робочої сили України. 2012 р. / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Фонд ООН у галузі народонаселення, Міжнародна організація праці.
2. Аналіз міліцейської практики стосовно ромського населення. 2013 р. / Ю. Чумак.
3. Всеукраїнське дослідження громадської думки «чоловіки і жінки». Квітень 2013 р. / Research & Branding Group.
4. Доступність соціальних послуг жінкам, які постраждали від насильства. 2014 р. / На замовлення Фонду народонаселення ООН.
5. Исследование стигмы и дискриминации, связанных с ВИЧ-статусом, среди медицинских работников и по отношению к пациентам в Украине. 2012 г. / Центр социальных экспертиз Института социологии НАН Украины
6. Исследование гендерных аспектов предоставления услуг для людей, живущих с ВИЧ, один из разделов которого посвящен проблеме насилия. 2012 г. / ГФК ЮКРЕЙН и ВБО «Всеукраинская сеть людей, живущих с ВИЧ»
7. Оцінка обізнаності про існування Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та дотичних до неї законів. 2014 р. / На замовлення Фонду народонаселення ООН.
8. Предупреждение насилия над женщинами, которые находятся в сложных жизненных обстоятельствах: состояние развития и обеспечения деятельности. 2012 г. / Украинский институт социальных исследований имени А. Яременко по заказу МБФ «Украинский фонд общественного здоровья».
9. Система органів та установ, які надають соціальні послуги жертвам насильства в сім'ї в Україні / упор. І. Буяльська / заг. ред. С. Павлиш. – Запоріжжя, 2011.
10. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / [Бондаровська В. М., Кочемировська О. О., Лактіонова Г. М. та ін.]; заг. ред. О. О. Кочемировська. – К., 2010.
11. Україна. Мультиіндикаторне кластерне обстеження домогосподарств. 2012 р. / Держ. служба статистики України [та ін.]. – К.: К.І.С., 2013.

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

1. Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї: методичний посіб. для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції / Кочемировська О., Стрейстяну Д., Христова Г.; заг. ред. С. Павлиш, Г. Христова. – Запоріжжя, 2010.
2. Протидія насильству в сім'ї: пам'ятка для дільничного інспектора міліції / заг. ред. С. Павлиш. – Запоріжжя, 2011.
3. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України / наук. ред. О. Кочемировська; заг. ред. С. Павлиш. – Запоріжжя, 2011.
4. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення: наук.-практ. посіб. / [Євсюкова М. В., Христова Г. О., Шаповалова О. А. та ін.] / за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. – К.: ВАІТЕ, 2011.

Додаток 4

Динаміка статистичних показників щодо сімейного насильства, осіб

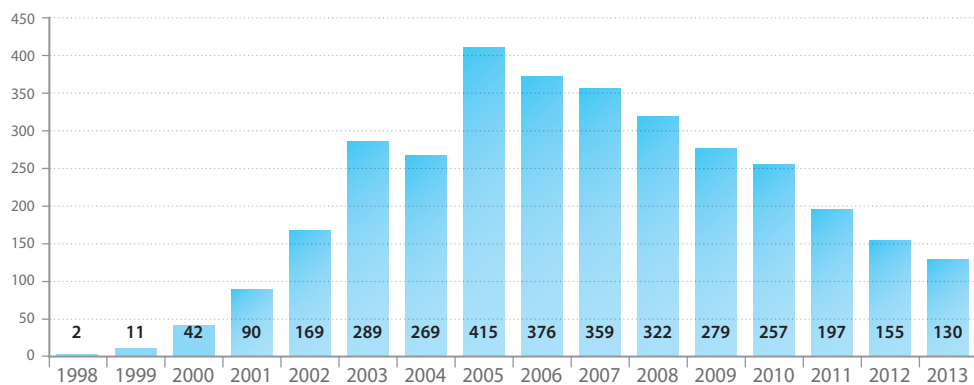
Додаток 5

Динаміка статистичних показників стосовно жертв насильства та насильників, осіб

Додаток 6

Дані МВС щодо злочинів, що пов'язані з торгівлею людьми, кількість злочинів

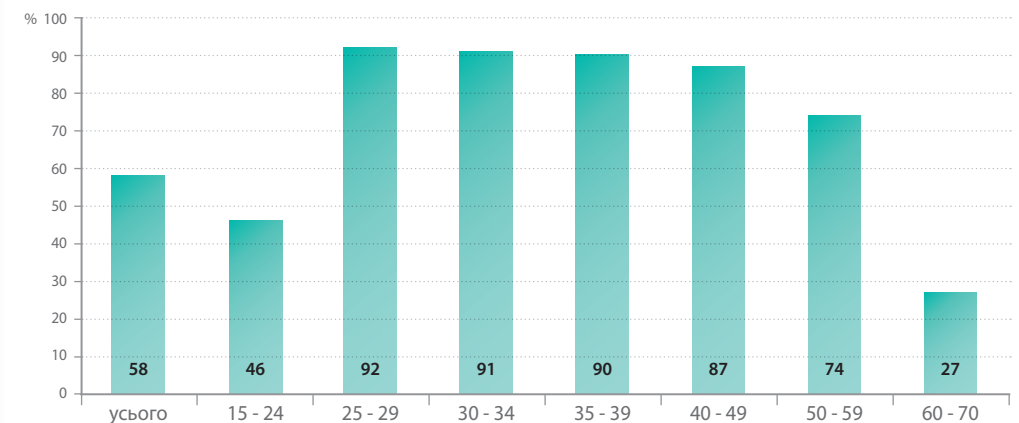
Додаток 7

Частка жінок на вищому рівні, (%)

	2011	2012	2013
Частка жінок серед послів	0	1,5	0
Частка жінок серед членів правління центрального банку	0	27,3	30
Частка жінок серед членів Конституційного Суду	0	11,1	11,1
Частка жінок серед основних міністрів	0	0	16,7
Частка жінок серед міністрів Уряду	4,2	5,6	12,5
Частка жінок, які є керівниками ВНЗ	0	0	0
Частка жінок серед членів міських рад чи інших місцевих органів управління	76,0	76,3	-
Частка жінок серед депутатів національного Парламенту	9,7	9,7	-
Частка жінок серед дослідників	45,5	45,8	-
Частка жінок серед державних службовців I-II категорій	27,9	28,8	28,3
Частка жінок серед державних службовців I-II категорій органів місцевого самоврядування	4,1	4,2	6,7
Частка жінок у складі органів управління Конфедерації праці (члени спільного представницького органу українських об'єднань профспілок на національному рівні)	-	-	13

Додаток 8

Рівень економічної активності жінок за віковими групами (15-70 років, %)

СТЕНОГРАМА

круглого столу, присвяченого презентації та обговоренню тексту восьмої Державної доповіді України про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)

Київ
17 вересня 2014 року

Веде засідання Круглого столу Лариса Кобелянська,
радиця Міністра соціальної політики України

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Доброго ранку! Ми починаємо роботу нашого круглого столу, присвяченого обговоренню тексту Державної доповіді України про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Дуже коротко я скажу про те, чим викликана потреба і необхідність проведення сьогоднішнього круглого столу.

У відповідності до зобов'язань України, у вересні 2014 року держава подає Комітеті ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок восьму періодичну доповідь. Усвідомлюючи необхідність її підготовки, досить тривалий час – більше ніж піроку, – за підтримки Фонду народонаселення ООН працювала створена Міністерством соціальної політики робоча група з підготовки доповіді. Вперше за, мабуть, увесь період підготовки подібних доповідей робоча група складалася з постійного представництва як представників центральних органів виконавчої влади, так і експертного середовища організацій громадянського суспільства. Сорок вісім експертів брали участь у роботі цієї групи, і протягом тривалого періоду було проведено не лише засідання самої групи, а і робота в тематичних групах, проводилися спеціальні дослідження, які вчора ми представляли: з поширеності поінформованості щодо самої Конвенції, з ефективності національного механізму і надання соціальних послуг постраждалим від домашнього насильства.

Наразі зараз ми перебуваємо на фінальному етапі підготовки цього документу, і на сайті Міністерства соціальної політики тиждень тому з'явився проект Доповіді. Проект – це є проект. І зараз ми дійсно обговорюємо цю доповідь у вигляді проекту, тому що фактично наш круглий стіл – це не констатація факту наявності Доповіді, а можливість почути думки експертів щодо того, що відсутнє, або що можна було б додати до доповіді. Хоча хочу застерегти вас від того, що ми зможемо наново переписати доповідь у разі, якщо у когось буде критичне зауваження: «Погане все». Тому ми дуже просили би вас бути конструктивними. Особливо важливо – це точність та безкомпромісність, скажімо, у визнанні чи невизнанні зауважень, які були зроблені попереднім Комітетом. Ми намагалися доповідь зробити настільки об'єктивною, щоби вона не носила в собі оціночних суджень, наприклад, тільки якоїсь однієї із сторін. Ми розуміємо, що представлення Державної доповіді – це не лише представлення того, що безпосередньо зробили Центральні органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування, це звіт про те, якого прогресу за чотири роки досягло чи не

досягло українське суспільство. Ми також свідомі тих проблем, які наразі непокоять нашу країну і в яких умовах перебуває зараз наша країна, але емоційність і суб'єктивність суджень має залишитись за межами доповіді. Разом з тим, усі уточнення будуть враховані тому, що у нас ведеться запис круглого столу. Це електронний запис, який буде розшифрований, усі зауваження та коментарі робоча група намагатиметься потім врахувати. І у нас є представниця Міністерства закордонних справ, яка щойно повідомила нас про готовність Міністерства закордонних справ передати цю доповідь, як тільки вона надійде від Міністерства соціальної політики, від Кабінету міністрів з дорученням поширити цю доповідь у Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок.

На нашому круглому столі сьогодні присутні заступниця Міністра соціальної політики України пані Наталя Федорович, представниця Фонду народонаселення ООН в Україні пані Нузхат Есан. Для коротких вступних промов я надаю слово пані Наталі Федорович.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Шановні колеги! Представлення Державної доповіді України про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок є важливим моментом суспільного визнання значимості проблеми забезпечення рівності жінок і чоловіків та можливість оцінити досягнення і виявити найбільш гострі проблеми, які потрібно розв'язувати державі і суспільству. Ми це і ще раз наголошуємо на тому, що питання рівності залишаються на порядку денному українського уряду, і розглядаються як важлива складова демократичного становлення, забезпечення прав людини та значний розвитковий потенціал.

Міністерство соціальної політики відповідально підійшло до підготовки Доповіді. Створена робоча група провела значну роботу і я хочу скористатись можливістю подякувати усім колегам, експертам, які працювали над звітом. Особливу подяку хочу висловити Фонду народонаселення ООН за надану підтримку у підготовці цієї доповіді. Проведені дослідження, публічні обговорення, презентації дали можливість залучити широке коло зацікавлених осіб та підготувати якісні матеріали.

Представлення Доповіді – це не формальний процес, а це одна можливість оцінити та усвідомити для себе завдання, які стоять перед нами, які необхідно реалізувати.

Важливо почути сьогодні думки експертів, громадських активістів, наших колег з

державних структур. Це дасть можливість на заключному етапі підготовки Доповіді переконатись у тому, що ми врахували усі зауваження і рекомендації та надали можливість усім зацікавленим сторонам долучитись до її підготовки та обговорення. Тому закликаю до активного висловлення думок у процесі обговорення в рамках наших тематичних блоків. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Наталя Володимирівна. Прошу, пані Есан.

ЕХСАН Н.: (говорить англійською) Доброго ранку! Я рада вітати вас на сьогоднішньому круглому столі, який присвячений обговоренню тексту восьмої періодичної Державної доповіді України до Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок.

Хотіла би звернути вашу увагу на два питання. По-перше, ще раз я би хотіла подякувати Уряду України та Міністерству соціальної політики за те, що вони залишають гендерні питання на порядку денному в цей непростий для України час. А по-друге, я хотіла би подякувати сьогодні всім вам, присутнім тут на цьому заході: представникам громадянського суспільства, міжнародних організацій, незалежним експертам, активістам, які брали участь у написанні цієї Доповіді. Адже дуже важливим у процесі написання був не тільки результат, але і сам процес, який відбувався із широким залученням усіх зацікавлених осіб. І в цьому напрямі дуже важливим було лідерство, дійсно те, що цей процес очолило Міністерство соціальної політики.

Я дуже пишаюся тим, що у цьому документі, у звіті висвітлені не тільки прогрес та позитивні моменти, а також дуже обережно зазначені ті виклики та можливо, навіть, невдачі на шляху до досягнення поставлених завдань. І тому я би хотіла заохотити вас сьогодні до активної дискусії, подякувати за роботу та дійсно побажати, щоб звіт став для нас документом, який окреслив дорожню карту на майбутнє. Дуже дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Есан. Ви почували, як відбувався процес підготовки звіту. І я хочу представити пані Надію Комарову, яка розробляла методіку підготовки цього дослідження. Ми маємо сьогодні можливість не лише оцінити результати, ми маємо можливість внести в наш звіт ті зміни, які буде вважати за можливе наша робоча група, тому що фактично сьогодні у нас – розширене засідання робочої групи. Більшість з представників і членів цієї робочої групи у залі є. Є експерти, які долучилися до нас у процесі роботи, і ми сподіваємось, що спільними зусиллями ми доповідь зможемо подати на належному рівні.

Пані Надію, прошу.

КОМАРОВА Н.: Я надіюсь, що сьогодні я в останній раз розповідаю про нашу Доповідь, тому що многим уже давно известно, как мы ее пишем. Сегодня я хотела бы рассказать не только о том, как мы ее готовили. А вы поняли, что это более десятка круглых столов, это кабинетные исследования

этого, это операционализация самих замечаний по предыдущей Доповіді, это три больших исследования, это коммуникации, я думаю, что где-то более двухсот человек, плюс репрезентативная выборка на пятьсот женщин. То есть мы вошли в большую коммуникацию с женщинами Украины для того, чтобы ответить на вопрос, каким образом реализуется Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин.

Документ, который вы сегодня видите... Тот, кто писал подобные документы, тот понимает, что это документ не для чтения, а документ для осознания. То есть, сущность в содержании Доповіді, это первое. Ответы на замечания Комитета: что сделали, что получилось, какие есть препятствия. Второе, это согласие или несогласие с описанными ранее тенденциями по шестой и седьмой доповідям. Потому что, если была уже описана законодательная база по соблюдению прав женщин, если был уже описан процесс образования среди женщин, то не было необходимости вносить какие-то другие изменения, кроме того, что принципиально меняло текст предыдущей доповіді. И последнее, это новые проблемы, новые проблемы, которые возникли в процессе с 2010 по 2013 год, включая те данные, которые есть по 2014 году.

Сами тематические замечания были по тринадцати направлениям: национальный механизм, временные специальные меры, гендерные стереотипы, насилие в отношении женщин, торговля людьми, участие в политической и общественной жизни, занятость, развитие экономических возможностей, здравоохранение, семейные отношения, уязвимые группы, сбор и анализ данных, ратификация других конвенций. Вот перечень тем замечаний, который дает, может быть, ответ на те вопросы, которые поступали в процессе подготовки доклада. Почему, допустим, мы не пишем подробно про экологию, почему мы не пишем подробно про какие-то другие темы, то есть темы заданы конкретными замечаниями по предыдущему докладу. Я вам хочу сказать, что уровень осознания проблем по этим темам настолько высокий, что нам приходилось по несколько раз переписывать, переспрашивать. Мы сделали операционализацию и отправили конкретные вопросы в конкретные министерства. И потом еще много-много доопрашивали, потому что глубина осознания проблемы была такая, что нам не так легко было ответить на вопросы. В заключительных замечаниях, прежде всего те замечания, которые перешли еще из замечаний 2002 года. Это сохранение стереотипов, обеспечение осведомленности или вернее неосведомленности о Конвенции, недостаточная представленность женщин в более высоких уровнях и непринятие мер по борьбе с дискриминацией, в частности, временных специальных мер. Я сейчас обозначаю только те направления, по которым мы работали при написании Доповіді, а ответы на эти вопросы будут уже озвучивать другие.

Что нам предложил Комитет по предыдущим замечаниям 2002 года: проводить кампанию по повышению степени осведомленности о Конвенции, укреплять учебно-просветительские программы для судей, юристов, сотрудников правоохранительных органов, поощрять использование положений Конвенции в ходе судебных разбирательств и в докладе сегодняшнем предоставить информацию о количестве и видах жалоб на предположительную дискриминацию.

Необходимость предоставления информации о количестве и видах жалоб – это был первый камень преткновения, потому что нигде толком этой информации у нас нет. Суды такую информацию не собирают, социология дает очень относительные данные. Тем не менее, мы можем по социологии сказать, что количество женщин, которые подвергнуты дискриминации в возрасте старше 16 лет по всем направлениям возможной дискриминации составляет одиннадцать процентов и семь процентов женщин подвергаются множественной дискриминации. Также заключительные замечания предполагали внесение в законодательную базу определения дискриминация, что, вы знаете, успешно в мае месяца было сделано.

Национальный механизм... По национальному механизму в замечаниях было очень много лестных оценок о том, что мы его сделали, что он у нас замечательный, но были некоторые замечания о том, что необходимо придать существовавшему на 2010 год механизму более высокий статус. Вы знаете, в реальной жизни все получилось с точностью до наоборот, и вместо того, чтобы придать более высокий статус, с нашим национальным механизмом были определенные проблемы. Для того, чтобы не быть субъективным в оценке национального механизма, мы провели опрос экспертов, причем экспертов не только международных и национальных организаций, но и организаций местного и регионального уровня. Поэтому все, скажем так, спорные вопросы, оценочные по механизму, они основаны не на мнениях конкретных людей, а на мнении экспертного опроса как социологического исследования, которому целесообразно доверять.

Далее, временные специальные меры. Мы, конечно, настолько увлечены были необходимостью принять тридцатипроцентную квоту по депутатам Верховной Рады, что как-то пропустили, что тридцатипроцентная квота по спискам политических партий уже существует. И когда мы все это нашли, это было буквально две недели назад, и уже списки формируются, то сегодня мы говорим о том, что существуют законодательные изменения в Закон «О политических партиях в Украине», 2013 года, ноябрем принятый, статья восьмая, позиция десятая, в которой говорится, что в списке от партий женщин должно быть в соотношении не менее тридцати на семьдесят. И здесь же нам Комитет говорит о том, что наши долгожданные тридцать на семьдесят в Верховной Раде

мы еще не приняли. И они ссылаются на документ, который по состоянию на 2008 год рассматривался. Этим проектом было уже гораздо больше, то есть это осталось нашей желанной точкой.

Гендерные стереотипы... Мы говорили о гендерных стереотипах много и на круглых столах, и здесь сегодня будем слушать презентацию. Нам Комитет говорит, что с гендерными стереотипами у нас проблема. Мы с ними боремся, но победить их никак не можем.

Насилие в отношении женщин. Сегодня будет презентация большая. Безусловно, достаточно много сделано. Для того, чтобы говорить о насилии по отношению к женщинам, об информации, Комитет определил, что не существует дезагрегированной информации по полу, видам насилия и количестве женщин, которые являются жертвами каждого из видов насилия. Именно поэтому было проведено исследование по центрам, которые оказывают стационарные услуги женщинам, которые пережили насилие. И вы сегодня узнаете об этих цифрах, вчера мы о них говорили на презентации исследования, то есть на самом деле мы говорим о жертвах насилия как о тех женщинах, которые самоопределились, что они являются жертвами. Но данные массового репрезентативного опроса, который был сделан компанией GFK показывает, что народ не знает, что такое насилие, не знает, что он имеет право на какую-то защиту. И поэтому все проценты, о которых мы говорим по GFK, они очень относительны. Человек может осознать, что он подвергается какому-то насилию или дискриминации только в том случае, если он знает, что такое дискриминация и что вот это действие по отношению к нему – дискриминация. С учетом того, что огромное количество женщин, ну вот если экстраполировать 11% женщин, которые были в опросе, на абсолютное значение, то это 1,5 млн. женщин, которые подвергаются какому-либо виду дискриминации, или 700 тыс. женщин, которые подвергаются множественной дискриминации. То есть проблема, которую мы описывали, как проводили исследования, она на самом деле недостаточно решена, но пути, уже положительный опыт и положительные примеры в отношении этого есть.

По отношению к проблеме торговли людьми мы сегодня будем слушать презентацию. И как раз за истекший период это может быть одно из направлений, где сделано очень много, в частности, в законодательной базе, но у нас что по торговле людьми, что по насилию по отношению к женщинам, идет противоречивая оценка существующих данных. Например, по оценке количества обращений в органы внутренних дел на предмет насилия семейного над женщинами цифра постоянно растет, в приложениях к докладу этот график есть. Но эксперты говорят, что это есть хорошо. По торговле людьми: цифры, динамика идет нисходящая, то есть цифры дел, которые

открыты по торговле людьми, уменьшаются, но эксперты говорят, что у нас уже просто тут другая торговля пошла. И сегодня Алена (Фаримец) будет об этом говорить. То есть социальные процессы меняются, и мы не всегда за ними успеваем со своей законодательной базой и тем более со своей статистикой, как их посчитать. То есть мы по торговле людьми считаем торговлю между странами, а на самом деле у нас давно уже внутренняя торговля тоже процветает.

Участие в политической и общественной жизни. Наши желанные 30 % представления в парламенте. На самом деле стоит вопрос и этот, и стоит вопрос другой о том, что в местных органах власти около 70 % женщин. Если мы так стремимся к тому, чтобы 30 % женщин было в Верховной Раде и надеемся, что это даст результат, то возникает вопрос: «Почему 75 % женщин в местных органах власти желанного результата не дают?» Вероятно, не только цифра важна. Важна еще та работа, важны те люди, которые подобраны для участия в выбранных органах власти, и роль государства и общественных организаций, которые помогают им разрешать гендерные вопросы.

По занятости было замечание... в общем-то вопрос стоял так: «Каково реальное положение женщин на рынке труда?» Мы его постарались как можно короче определить, потому что здесь после того большого исследования, которое было проведено Фондом народонаселения, вопросов осталось немного, но (мы будем говорить еще и по исследованию) исследования замечательные, а народ их не знает. Вчера, когда мы заканчивали круглый стол по презентации исследований, которые были проведены в процессе подготовки Доповіди, то возник вопрос: «Куда их предоставить, кому их показать?» В Верховную Раду, президенту, правительству, потому что это очередная красная тряпка для всех государственных служащих, которые за это отвечают. И мы не пришли к какому-то конкретному мнению.

Мы попросили Министерство социальной политики определить, кому и в какой форме это пойдет, но у нас с вами еще дальше будет замечание по насилию, в частности, по необходимости большего проведения исследований о причинах насилия и о влиянии насилия на жизнь людей. В частности, нас просили предоставить перечень исследований, которые за эти четыре года проведены в Украине. В приложении к докладу есть перечень из тринадцати исследований, методических рекомендаций, но вы знаете традиционный тираж – тысяча экземпляров. Куда эти тысяча экземпляров пойдут?

Или повесили на сайте. Вот, допустим, если кто-то увидит ту Доповідь, которую мы сегодня обсуждаем, то обычному гражданину ее прочитать и понять очень трудно, потому что она построена трудно, обороты там трудные. Мне кажется, что может быть по тем исследованиям, которые мы проводим (а мы их все-таки

проводим), есть необходимость сделать дайджесты для государственных чиновников, для общественных организаций. Причем, дайджесты простым языком, как можно использовать ту или другую цифру, потому что вот я ученый, я открываю 124 страницы отчета по рынку труда, и я понимаю, что чтобы его «переварить», мне нужен месяц. Этого месяца у меня, конечно, нет, то есть, чтобы «переварить» со всеми-всеми деталями. Поэтому проблема занятости, проблема исследований в сфере занятости, она на самом деле тоже отражена в докладе.

Расширение экономических возможностей для женщин. В 2002 году было такое предположение, что 70 % населения Украины будет находиться в бедности, но, к счастью, эти прогнозы не подтвердились и такой массовой нищеты у нас не было, поэтому мы это все зафиксировали в докладе.

По вопросам здравоохранения было много замечаний, в частности, по чисто женским заболеваниям, по СПИДу, по болезням, которые вызваны алкоголем, наркотиками и табаком. При помощи тех данных, которые нам дало Министерство, а также общественные организации, мне кажется, что у нас получился достаточно обоснованный блок по здравоохранению, который содержит как позитивы, в частности, в коэффициентах повышения инфицирования по ВИЧ/СПИДу, по количеству абортотворения – у нас безусловный позитив идет, – так и негативы, что касается здоровья женщин.

По семейным отношениям у нас было... то есть, казалось бы, семейные отношения... и мы хотели написать много, а нас только спрашивали, просили о том, чтобы повысить возраст девочек, возраст вступления в брак до 18 лет. Вы это знаете, мы его повысили. А также было такое предложение: с целью признания неосязаемой собственности, такой как пенсионные фонды в качестве одного из элементов собственности супругов, необходимы законодательные меры с целью признания вот этой неосязаемой собственности. Мы не нашли эту проблему актуальной для Украины сегодня, поэтому это одно из немногих замечаний, которое мы упомянули, что его надо было бы развивать, но о нем мы на самом деле много не писали.

Уязвимые группы. Я думаю, что Министерство социальной политики с помощью Фонда народонаселения за последние годы сделало большой шаг по хотя бы изучению положения уязвимых групп, это и сельские женщины, это и ромы, это ВИЛ-позитивные. И на самом деле у нас сегодня хотя бы есть перечень полный женщин уязвимых групп. Что касается...В Конвенции еще одна из возможностей помощи женщинам уязвимых групп – это принятие специальных мер. Вот специальных мер по уязвимым группам мы не принимали и даже не рассматривали.

Сбор и анализ информации. Безусловно, статистика у нас гендерная значительно улучшилась, об этом сегодня будет разговор. Но она еще не дает информацию обо всех на-

правленнях, обо всіх аспектах Конвенції по предупрежденню дискримінації жінок.

Підготовка наступного доклада. Нам рекомендовали, що повинен бути постійний процес регулярних консультацій. Я вважаю, що ця позиція ми в повній мірі виконали, і сьогоднішня зустріч з вами, господа експерти, для того, щоб ми ще раз виверили, все ли ми правильно зрозуміли, зрозуміли ли ми друг друга, тому що таке кількість комунікацій, таке кількість інформації, яку ми збирали для підготовки цієї Доповіді, не виключає якоїсь дисбаланс мнень, тому будемо дуже вдячні вам, якщо ви сьогодні ще раз уважливо все це прослухаєте.

В заключительних зауваженнях було запропоновано проаналізувати виконання Пекинской декларації і Платформи дій, що нам було неважко зробити після того, як була підготовлена Доповідь на Пекин +20. А так же цілі в області розвитку, сформульовані в Декларації тисячоліття, ми теж це зробили.

В ратифікації інших договорів. У нас з Вами залишається на порядку дня ратифікація Стамбульської конференції, над чим ми працюємо.

Пожалуйста, вопросы.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Наша робота буде побудована наступним чином: кожен з експертів, який буде представляти певну частину, далі модерує, маючи 15 хвилин на питання та відповіді. Ви бачите, у нас досить насичена програма. Надіє Миколаївно, куди Ви йдете? Ви модеруєте. Ви модеруєте зараз цю частину. Будь ласка, питання до пані Надії. Питання або коментарі, тобто це час коментарів, питань і зауважень. Позицій, так само.

ЛАМАХ Е. (всукраїнська громадська організація «Центр розвитку демократії»): Я би хотіла сказати, що підготовка цієї державної доповіді дуже відрізняється від попередніх тим, що громадянське суспільство дійсно брало активну участь. І тут треба подякувати Міністерству, експертам, які виступали і від державних структур, і від громадських організацій. Це дійсно такий прецедент, коли дуже багато різнопланових громадських організацій. І зрозуміло, що ми повинні подякувати Фонду народонаселення, який підтримував це.

Було безліч громадських обговорень, безліч робочих груп, і тому я думаю, що цей захід не для того, щоб дуже критикувати чи вносити правки – для цього був час. І вже багато було часу. Але в той же час, якщо дійсно є якісь зауваження або рекомендації, то зрозуміло, що ми повинні їх додати до того, як Доповідь буде прийнята офіційно. Тому від громадянського суспільства я хочу подякувати Міністерству, всім експертам, Фонду народонаселення за дійсно продуктивну роботу.

Громадські організації будуть писати тій самій доповіді – це альтернативний звіт, який ми будемо писати виважено, і він буде

відрізнятися від державного. Зрозуміло, що громадські організації будуть робити все, щоб додати, вписати, обґрунтувати позицію громадських організацій і те, що не увійшло до державного звіту. Зрозуміло, що це буде інша думка, це будуть ті питання, які не увійшли до державного звіту, або навіть теми, які не були розглянуті в державному звіті. І він буде дуже об'єктивним, тому що ми розуміємо, що є державна позиція, і є позиція громадських організацій. Але в той же час ви бачите, що ми співпрацюємо і ми відкриті до співпраці. Дякую!

КОМАРОВА Н.: Хотіла би ще додати, що так як ми вже практично всі громадські організації привлекли к написанню (понятно, що у вас є свій великий масив), зазвичай закінчують тем, що держава отримала свій, ви отримали свій. Але цілеспрямовано було б на кожному етапі, в кінцевому рахунку ми це робимо не для Комітету, а для себе, зібратися ще раз і поспостеріти, наскільки наші два доклади накладаються, і обозначити найбільш актуальні теми. Тому що я, наприклад, для Міністерства соціальної політики сьогодні би написала план підготовки наступної Доповіді, то єсть у нас це як би не було інтенсивно, були свої помилки, були холості ходи. То єсть сьогодні понятно, як потрібно було б писати. Но нам потрібно було б зробити ще якийсь круглий стіл или может быть мероприятие, которое бы уже принимало какое-то решение о том, какие есть проблемы и в каких аспектах мы продвинулись, какие аспекты есть проблемными, может быть нам нужно план дорабатывать, может нам еще что-то нужно сделать. То єсть это не просто для того, чтобы мы отписались перед Женевой и жили спокойно.

ЛАМАХ Е.: Громадянське суспільство врахує Вашу точку зору. Але в той же час хочу сказати, що дійсно це буде альтернативний звіт, і у нас з Вами дуже багато роботи і спільних планів дій, які ми повинні зробити для держави. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Пані Марфо Скорик, я бачила руку.

СКОРИК М.: Дуже дякую. Я хотіла би тільки уточнити декілька моментів.

Без сумнівів, що підготовка альтернативного звіту, який буде готуватися громадськими організаціями, обов'язково включатиме комунікативні заходи, і ми дуже дорожимо можливістю, заявленою зараз, запросити і презентувати, обговорити в колі людей та експертів, представників державного стану і в колі експертів, які готували державну доповідь. З іншого боку, ми також дуже дорожимо тим, що можливість підготовки двох доповідей (державної і з боку громадянського суспільства) забезпечує ту необхідну об'єктивність і усестороннє висвітлення питань, яке інакше не отримало би її. І ми сподіваємось реалізувати цю можливість повноцінно. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Чи можемо ми переходити до тематичного обговорювання? Можемо, так? Єдине, що хочу зауважити – альтернативна доповідь дуже очікувана в тому числі і державними структурами, тому що дійсно це погляд ззовні. Але, я думаю, що всі експерти, які брали участь у підготовці державної доповіді, надзвичайно чесно і об'єктивно підходили до своїх обов'язків. Сподіваюсь, що Доповідь вийшла об'єктивною, чесною, і вона відповідним чином віддзеркалює ту ситуацію, яка є в країні.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Дозвольте, будь ласка, запитання. Чи можна просити колег сказати кілька слів хоча б про те, що буде в альтернативній доповіді, а що не змогло увійти до державної доповіді. І з яких причин воно не змогло увійти.

ЛАМАХ Е.: Пані Алла знаками делегувала мені право відповідати.

Ми просто на установчій зустрічі громадських організацій, яку підтримувала Програма розвитку ООН в Україні, обговорювали це питання, і коротка вижимка зі сказаного була приблизно така, що ми зараз знаходимося в ситуації, наша країна і суспільство знаходяться в ситуації, де дуже швидко міняються всілякі обставини, суттєві обставини. І ми розуміємо, що державний звіт все одно фіксуватиме тільки статус-кво, сформований на момент подачи звіту. Ми зараз маємо дуже серйозні виклики, пов'язані з переселенням мас людей зі Сходу, наприклад, в Центральну і інші частини України, в південні області. І ми маємо виклики, пов'язані з цим.

Ми також маємо цілий ряд обставин, які у зв'язку з подібними речами потребуватимуть висвітлення. Ми би хотіли зосередитись в тому числі і на них. Дякую.

ФЕДОРОВИЧ Н.: А чому ці речі не можуть бути висвітлені в державній доповіді?

ЛАМАХ Е.: Мабуть пані Надія Комарова ліпше відповідь на це питання.

КОМАРОВА Н.: Ми на самом деле сделали небольшой блок. Он называется 2013-2014 год, в первом разделе, который предполагает хронологию событий в нашей стране.

Во-первых, мы сдаем отчет. Вот, например, я сдала отчет первого числа. То єсть последние цифры у нас там, если Вы видели, еще єсть цифры по процессу действий на Юго-Востоке, они не проставлены. Мы сдадим его к первому октябрю. И мы написали все то, что было по состоянию на настоящий момент. Что будет в октябре и ноябре – никто не знает. У альтернативной Доповіді єсть больше времени. То єсть мы показали проблему беженцев, показали проблему военных действий. Мы не анализировали никакие аспекты положения женщин там, потому что пока это будет экспресс-анализ, то єсть это первый взгляд. И я думаю, что у альтернативной Доповіді теж єще не будет времени. Можно будет только констатировать, что это – єсть, что это наше будущее. И у нас, в государственной Доповіді,

очень конкретный перечень: первое, второе, пятое и объем в 40 страниц.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Комарова.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Чи я добре зрозуміла, що двома відмінностями, точніше двома причинами, які пов'язані з необхідністю підготовки альтернативної доповіді, є: а) те, що в альтернативній доповіді буде доповнена інформація в наступний період, який не зможе увійти у державну доповідь? б) вона представить точку зору громадських організацій і їх критичну оцінку представленої Державної доповіді?

КОМАРОВА Н.: Ну это такой демократический прием, что государство пишет свою Доповідь, общественные организации пишут свою Доповідь. Это – признак демократии.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я хочу зрозуміти, чи я правильно розумію.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Я хочу сказати, що кожна проблема має дві сторони. Це те, що є на поверхні, те, що є статусом-кво результатів діяльності і їх офіційна оцінка, і те, що громадські організації вважали за необхідне висвітлити. Це інша точка зору на представлену інформацію і її оцінку, або представлення іншої, відсутньої інформації. Громадські організації допомагали писати державний звіт, вони так само об'єктивно розглядали результати. Ми все робили для того, щоб Державна доповідь була дійсно повноцінною.

Але в той же час є речі, які ми хотіли, скажімо так, зі своєї сторони ще більш глибоко розглянути, надати ті факти, які мають громадські організації. І плюс до того, альтернативний звіт теж має і рекомендації, які ми надаємо. Це теж формат, який передбачається в альтернативному звіті. Ми показуємо свою інформацію, підтверджуємо її документами, нашими дослідженнями і т.п. Але в той же час ми єще й даємо рекомендації, які будуть, скажімо, базовими для того, щоб Комітет подав вже кінцеві зауваження.

Таким чином, нічого не суперечить, а буде доповнювати, друг друга доповнювати. Прошу, пані Галино.

СКІПАЛЬСЬКА Г.: Дякую. Я – Галина Скіпальська, «Право на здоров'я». Я би хотіла додати. Ми теж представники громадянського суспільства, «Українська фундація громадського здоров'я».

Насправді, ця доповідь мала унікальний формат (ми брали участь у розробці інших державних доповідей). Так от тут все було дуже прозоро. Ми брали участь в серії зустрічей, консультацій. Такого, щоб нам вислали кілька разів на опрацювання різні варіанти доповіді, такого не було раніше. Ми працювали з різними робочими групами, в тому числі і під егідою інших ООНієвських агенцій. Тобто ця доповідь унікальна, як сказала Елла (Ламах), і мова навіть інша. Ми її, наприклад, підтримаємо.

Я так розумію, що тут питання стоїть, дійсно демократичний прийом, з однієї сторони держава, з іншої сторони – громадські організації те ж хотіли би, щоб, можливо, їх

там більше через кому перерахували, можливо, на якихось своїх особливостях роботи з цільовою групою. Тут же доповідь вимагає специфічної інформації, є обмеження по кількості параграфів, слів, питань, тобто в ній не можна перерахувати всі програми тренінгові, які ми розробили, кількість учасників тренінгів, яких ми провчили. Тому для цього буде, напевно, розробляться громадськими організаціями альтернативний звіт, хоча ми, як українська фундація, ходимо і просимо, коли вже ці групи почнуть зустрічатись. Поки що я, наприклад, такої інформації не маю. Разом, як так розумію, ми говоримо про цю доповідь, і я висловлюю нашу точку зору, що вона є хороша. І тому навіть погодилась свої частини, тобто роботу, яку ми, наприклад, «Українська фундація громадського здоров'я» зробили разом з Міністерством і з іншими (у нас 11 партнерів у регіонах), теж включити і презентувати. Дякую.

ФЕДОРОВИЧ Н.: В мене є пропозиція, виходячи з запитання, яке шановна пані Надія Комарова озвучила, до Міністерства як центрального органу виконавчої влади. Моя пропозиція: давайте домовимось, що в процесі підготовки альтернативної доповіді ми будемо також брати участь у ваших зустрічах, готуватимемо спільні зустрічі з тим, щоб процес підготовки альтернативної доповіді включав також наші з Вами спільні напрацювання завдань для нас спільно. Тобто ми матимемо можливість прописати конкретні завдання і для влади і для нас з вами, як складової громадянського суспільства. І я пропоную це зробити максимально швидко, з тим, щоб ця статистика, ця інформація, результати досліджень не були черговим червоним прапором, як сказала пані Надія Комарова, а щоб мали можливість, прописавши для себе конкретні завдання, підготувати відповідні звернення, відповідні листи до Прем'єр-міністра і подати відповідні пропозиції Президенту, мати для себе бачення того, що ми будемо пропонувати Парламенту, бо ми розуміємо, що сама лише констатація факту в листах недостатня. Ми мусимо пропонувати і казати: «Шановний пане Прем'єр-міністр, просимо Вас і т.д.». Приймається?

СКІПАЛЬСЬКА Г.: Громадянське суспільство сьогодні незалежне. Ми будемо розглядати всі Ваші пропозиції. Дякую.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Ух, які вони. Я все-таки пропоную приймати участь у формуванні спільних завдань. Сподіваюсь на це.

СКІПАЛЬСЬКА Г.: Дякуємо.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Добре. Хочу зробити дуже невеликий коментар щодо того, як висвітлити чи як буде висвітлюватись ситуація, пов'язана з військовими діями.

Наразі пані Надія (Комарова) відповіла на це питання – це блок Є(Е). Звичайно, він може стати неактуальним навіть на момент подання, тому що ситуація, як ми бачимо, інколи навіть по годинам змінюється. Тому ми маємо

просто зафіксувати дату, на яку подається звіт, і бути впевненими, що ми об'єктивно подали інформацію саме на це число.

Але та ініціативна група, яку створює Міністерство щодо підготовки Національного плану дій виконання Резолюції Радбезу ООН 1325, відкриває нам можливість відреагувати на ситуацію, що склалася, в тому числі і провести дослідження всіх тих аспектів впливу на жінок і дітей, захист їх прав, військових дій, переселень і т.д. Я практично не маю сумнівів, що коли розпорядження Кабінету Міністрів (воно зараз готується) щодо створення цієї робочої групи буде, то до неї увійдуть від міністерств ті ж люди, які входили у нашу робочу групу. У мене просто немає в цьому сумнівів, тому що, на щастя, ми маємо вже сформованих людей, які активно просувають відповідні питання в міністерствах. Нажаль, не у всіх міністерствах ми вже маємо такі усталені групи чи людей, які є нашими «фокал пойнтами», нашими ключовими особами в цих міністерствах. Але я думаю, що це – питання часу.

Отже, перший блок, який ми розглядаємо, це нормативно-правове забезпечення. Вся наша дискусія, як я сказала, буде побудована на дуже коротких презентаціях і подальшому обговоренні. Ті з наших колег, які будуть робити презентацію, будуть модерувати дискусію. Дякую.

Я надаю слово пані Наталії Богдановій, начальнику Відділу гендерної політики (Департаменту сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми) Міністерства соціальної політики.

БОГДАНОВА Н.: Дякую, Ларисо Станіславівно.

Доброго дня, шановні учасниці та учасники круглого столу. Користуючись нагодою, хочу подякувати всім Вам за таку плідну і активну роботу, тому що проект доповіді, який зараз є, це результат нашої з Вами спільної діяльності. І мені випала велика честь презентувати той блок, що присвячений нашим здобуткам за останні чотири роки у законодавчій сфері і нормативно-правовій базі.

Підґрунтям для забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок є, звичайно, законодавча база. І ми зараз можемо говорити про те, що така база у нас в країні існує. Оскільки все це було описано в періодичній шостій і сьомій доповідях, я у своєму короткому огляді презентації зупинюся лише на тих моментах, які відбулися з 2010 року по 2013 рік.

Зокрема, у 2010 році було ратифіковано Конвенцію Ради Європи про протидію торгівлі людьми. У 2012 році відповідно до цієї Конвенції був прийнятий Закон України «Про протидію торгівлі людьми». У 2012 році були внесені зміни до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Вони стосувалися включення положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків до генеральної, галузевої та територіальних угод та колективних договорів у разі ліквідації всіх форм дис-

вання соціально-трудова відносин.

Враховуючи рекомендацію до пункту 16 Заключних зауважень Комітету щодо визначення поняття «дискримінації» в законодавстві України, у 2012 році був прийнятий Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Цим законом визначені основні поняття, принципи недискримінації, основні напрями державної політики щодо запобігання та протидії дискримінації. Також передбачено проведення антидискримінаційної експертизи в процесі нормотворення, і визначені механізми забезпечення запобігання та протидії дискримінації.

Уже у 2014 році цей закон було удосконалено: визначено поняття «дискримінації» приведено у відповідність до ст. 1 Конвенції, і звучить воно наступним чином: «Дискримінація – це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами й свободами у будь-якій формі (прямої, непрямої дискримінації, підбурювання або пособництва у дискримінації й утиску), крім випадків, коли такі обмеження мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Крім цього, у законі дані визначення прямої дискримінації, оголошений намір про дискримінацію і пособництво у дискримінації. Законом також визначено, що особи, винні у порушенні вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» також були внесені зміни до ст. 22 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Відповідно до нової редакції цієї статті, особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію за ознакою статі, чи вона стала об'єктом сексуальних домагань, має право звернутись зі скаргою до державних органів, органів місцевого самоврядування та її посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і до суду.

У 2012 році також був прийнятий Закон України «Про зайнятість населення», який передбачає рівні можливості всіх громадян, в тому числі незалежно від статі, на вільний вибір виду діяльності. Внесено зміни до Сімейного кодексу України: мінімальний вік вступу до шлюбу жінок підвищено до 18 років.

Враховуючи важливість забезпечення належного представництва жінок у представницьких органах влади та вищих рівнях виконавчої влади, аби ліквідувати дискримінацію по відношенню до жінок у політичному та суспільному житті, про що йдеться у ст. 7 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дис-

кримінації щодо жінок, та є одним із завдань Цілей розвитку тисячоліття, Міністерством соціальної політики України був поданий до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до деяких законів стосовно забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Запропоновані зміни стосувались забезпечення представництва у виборчому партійному списку кандидатів у народні депутати та списку кандидатів у депутати місцевої організації партії, в кожній десятці кандидатів не менше трьох осіб однієї статі, яка менше представлена; призначення на посаду за умови однакової кваліфікації кандидатів із числа найменш представленої статі; сприяння розвитку професійного потенціалу представників найменш представленої статі в різних сферах трудових відносин з метою їх просування по роботі. В даний час у Комітеті з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Верховної Ради України знаходиться законопроект 3411-2, яким пропонується внести зміни до Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» в частині особливостей формування виборчих списків. Законопроектом визначається порядок, який забезпечить представлення не менше 30% однієї статі і відповідних виборчих списках. При цьому, в першій п'ятірці пропонується запровадити частку представників однієї статі на рівні не більше 60%. Надзвичайно значимим для забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок є зміни, внесені у 2013 році до Закону України «Про політичні партії в Україні». Сьогодні про це вже говорилось. Відповідно до цих змін, ст. 8 «Статут політичної партії» доповнено п. 10, згідно з яким розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок, має бути не менше 30% загальної кількості кандидатів у виборчому списку.

У звітному періоді також була прийнята ціла низка нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. Так, після прийняття Закону України «Про протидію торгівлі людьми» для забезпечення його виконання у 2012 році були затверджені порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, порядок виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, прийнято Постанову «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми», затверджено Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми, затверджено порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, та прийнято Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2015 року. Тобто здійснений весь комплекс заходів, що потрібно було зробити для того,

щоб Закон України виконувався і мав практичне виконання.

3 метою попередження насильства в сім'ї у 2010 році затверджено план заходів з проведення Національної кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року. Вчора презентувалось дослідження: обізнаність стосовно питань насильства в сім'ї є дещо вищою, ніж обізнаність населення з інших питань. Думаю, що це можна також пов'язувати із тим, що все ж таки певна робота була проведена в напрямі інформування.

27 вересня минулого року була затверджена Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Вона розроблялась на основі Заключних рекомендацій Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, Цілей розвитку тисячоліття, результатів державного та громадського моніторингу попередньої програми на 2006-2010 роки. Також розпочалась реалізація Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року. Основний акцент у цій програмі був зроблений на тому, щоб створити умови для розвитку сім'ї, її укріплення, на комплексному наданні сім'ям адресної допомоги та соціальних послуг, на соціальному захисті тих сімей, які опинились у складних життєвих обставинах. Велике значення було приділено саме формуванню відповідального батьківства і підготовці молоді до сімейного життя. Незважаючи на те, що у звітний період відбувалися зміни, пов'язані з передачею функцій забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків від Міністерства сім'ї, молоді та спорту до Міністерства соціальної політики України, напрацьовано низку документів, розробником яких був центральний орган виконавчої влади, відповідальний за забезпечення гендерної рівності.

У 2010 році з метою попередження та протидії дискримінації за ознакою статі при Міністерстві сім'ї, молоді та спорту, яке в той час було центральним органом виконавчої влади, відповідальним за гендерну політику, було створено консультативно-дорадчий орган та експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознаками статі. У 2012-2013 роках цей орган діяв уже при Міністерстві соціальної політики України.

Міністерство соціальної політики у 2013 році працювало над практичними питаннями застосування Закону України «Про протидію торгівлі людьми». Це вже було продовження діяльності після прийняття закону, низки постанов Кабінету Міністрів України і нарешті наказів Міністерства соціальної політики України. Вони стосувались затвердження стандартів надання послуг, соціальної профілактики торгівлі людьми, соціальної інтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми, соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, постраждалих від торгівлі людьми. Крім того, була затверджена програма навчання фахівців, що працюють у сфері протидії торгівлі людьми, яка на даний

момент впроваджується місцевими органами виконавчої влади. Були підготовлені такі фахівці, але я думаю, про це більш детально Олена (Фаримець) буде розповідати. Затверджені також методичні рекомендації щодо роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми.

У рамках підготовки Державної доповіді України про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок було проведено дослідження щодо інформованості громадян про існування законів з питань гендерної рівності. Сьогодні Наталія Володимирівна говорила про такі дослідження, вчора цілий день був присвячений також розгляду досліджень, тому я буквально декілька акцентів зроблю.

Дослідження показали, що менше половини опитаних обізнані про норми забезпечення гендерної рівності, які містяться у національних і міжнародних документах. Найбільше респондентів знають про те, що забороняється експлуатація проституції жінок третьою особою. Що стосується обізнаності щодо заборони різних форм насильства у сім'ї, то найбільше інформованих про заборону фізичного насильства і найменше – про заборону економічного насильства. Як показало дослідження, найнижча поінформованість спостерігається стосовно положень законодавства у сфері праці, зобов'язань роботодавців створювати жінкам та чоловікам умови для поєднання сімейних обов'язків з виховання дітей та професійних обов'язків, можливості жінок бути представленими в бізнесі на рівні з чоловіками, заборону пропонувати роботу тільки особам певної статі, але це дослідження було проведено у 2013 році. Я вже знаю, у нас дуже активно впроваджується проект «Знову до роботи», реінтеграція матерів і батьків до професійної діяльності після повернення з відпустки по догляду за дитиною, і якраз у цьому напрямі дуже активна інформаційна робота проводиться, так що, думаю, ситуація дуже скоро зміниться на краще. І найменш обізнаних про заборону більш низької оплати праці жінок порівнянні з чоловіками при виконанні однакової роботи.

У наступному блоці презентації зупинюсь на окремих зауваженнях, наданих Комітетом до попередньої Доповіді. Пункт 20 зауважень стосовався результатів реалізації Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період з 2006 по 2010 роки. У 2011 році мережа жіночих організацій «Жіночий консорціум України» провела громадський моніторинг цієї програми і основними висновками, що можна зробити, основними результатами цієї програми є те, що Державна програма на 2006-2010 роки заклала основу для створення інституційного механізму забезпечення гендерної рівності. Якраз у 2010 році це був пік, коли цей механізм найбільш ефективно працював. Програма створила основу і умови для активної співпраці органів влади з міжнародними та громадськими організаціями у реалізації проектів, спрямованих на

забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Однак заходи програми не змогли забезпечити інтегрування гендерних підходів в усі сфери життєдіяльності суспільства і програма була також недостатньо забезпечена фінансовими ресурсами з Державного та місцевих бюджетів.

Пункт 21 заключних зауважень Комітету стосовався прийняття нової національної програми. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків була прийнята у вересні 2013 року, майже через три роки після завершення попередньої програми. Це було обумовлено декількома причинами: довготривалим процесом передачі функцій забезпечення гендерної рівності від Міністерства сім'ї, молоді та спорту до Міністерства соціальної політики України, парламентськими виборами, що відбувались восени 2012 року. Фінансування заходів програми розпочалось вже у 2014 році. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків стала результатом активної співпраці органів виконавчої влади та міжнародних громадських організацій, вона активно лобювалась з їх боку. І експертне дослідження, про яке вчора говорилося на презентації досліджень, показало, що експерти більш високо оцінюють зміст програми нової у порівнянні з попередньою.

У пункті 49 заключних зауважень Комітету йшлося про ратифікацію міжнародних конвенцій. Тут я хочу розпочати з того, що у 2011 році Україною була підписана Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашнього насильства, Стамбульська конвенція, ви всі знаєте про це. Ратифікація Конвенції передбачає внесення змін до законодавства у цій сфері. У Мінсоцполітики створено робочу групу з розробки змін до законодавства для вивчення його у відповідність до Конвенції. До складу цієї робочої групи увійшли представники центральних органів виконавчої влади, Верховного суду, міжнародних та громадських організацій. Крім того, в Україні з 2013 року реалізується проект Ради Європи «Запобігання насильству щодо жінок та домашнього насильства в Україні», одним із завдань якого є надання експертної допомоги для підготовки національного законодавства для імплементації в нього положень Стамбульської Конвенції з метою її ратифікації. Зараз готується новий законопроект «Про запобігання та протидію домашньому насильству», і ми плануємо його подати разом із усіма документами, з проектом Закону «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильства щодо жінок та домашнього насильства».

І щодо пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного механізму у законодавчій сфері. Вони є наступними: узгодити українське законодавство з конституційними принципами рівності, міжнародними нормами та стандартами; внести комплексні правки до антидискримінаційного законодавства, з урахуванням

визначення дискримінації, її тлумачення та визначити стандарти ідентифікації; забезпечити загальні стандарти та принципи доведення наявності дискримінації; переглянути кримінальне, цивільне та адміністративне законодавства щодо наявності в них механізмів обов'язкового фінансового та морального відшкодування збитків, завданих жертві дискримінації, а також з точки зору гендерної чутливості; виробити особливі антидискримінаційні норми та санкції за порушення гендерного законодавства; ввести тимчасові спеціальні заходи для забезпечення паритетного представництва жінок та чоловіків на всіх рівнях прийняття рішень.

Я вам дуже вдячна за увагу! Вибачте, що забрала багато часу.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Але це принципово важлива частина звіту і фактично вона є базовою, тому це зрозуміло. Будь ласка, питання, коментарі, зауваження. Тамара Михайлівна?

МЕЛЬНИК Т.: По-перше, використано історичний ракурс, тому зрозуміло поставлене питання. І Ви зупинились на значенні того чи іншого акту, підходів до нього. Єдине, що часу обмаль. Я розумію, що якби почали розказувати це про вплив на суспільство, то це вистачило б до ночі говорити. У мене запитання таке буде: «Як Ви ставитесь до статті 24 Конституції?», оскільки зараз у країні багато розмов про це. Була структура, створена ще Кравчуком, обговорювали Конституцію, тепер про неї всі замовчують, два роки працювали. Але, я думаю, ми все рівно до неї повернемося. Чи влаштовує та Конституція, чи вважаєте, що вона гендерно грамотна? Це перше. Друге, мені хотілось би запитати, чи маєте Ви зв'язки з таким міністерством як Міністерство юстиції? Міністерство юстиції прийняло певні акти, зробило немало, але на основі того, що зробили громадські організації. Я маю на увазі гендерну експертизу законодавства. Ви у кінці сказали, що маєте план, таку статтю внести, а може б не тільки подивитися на це законодавство трошки інакше і з точки зору аналізу. Мінюст припинив діяльність після того, як припинився вплив на нього. Тому я закликаю громадські організації організувати, заставити працювати це міністерство, яке чомусь не працювало до того, поки громадськість не вплинула, а тепер, коли громадськість склала руки щодо цього, воно припинило теж діяльність. Тому закликаю активізувати свою діяльність і заставити Мінюст працювати разом з Міносвітою, але це не для того, щоб прийняти рішення і сказати, що Міністерство освіти воює з ним. Ви написали таку тему: «Нормативно-правове забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в Україні». Завжди писали про правове забезпечення рівних прав і особливо вказували жінок. Зараз не вказують прав, я маю на увазі прав чоловіків і жінок, це автоматично – можливостей, чи Ви маєте на увазі якесь юридичне забезпечення можливостей,

і яких саме? Особливо це важливе зараз. Я б пропонувала Вам провести дослідження правових аспектів, правове забезпечення гендеру на рівні міжнародних конференцій. Я вважаю, що ті конференції, які були проведені, вперше в історії України дві конференції, вони дали певний поступ і певний підштовх, у тому числі інших міністерств до цього. Саме юридичні аспекти. Право – основний інструмент державних структур, тому, коли я кажу «правове забезпечення», то тут міністерства повинні бути більш активізовані. Коли говоримо про організаційне або ідеологічне, воно напевно мало значиме, а коли правове, то тоді Кабмін може ініціювати дії.

Оскільки Ви сказали, що програма заклала основи створення національного (державного) механізму, я думаю, що це абсолютно справедливо. Але я побажала б Вам створити певну систему всіх юридичних актів, на базі яких функціонують усі звершу до низу, і видавати, щоб усі мали ці юридичні основи, навіть до органів самоврядування з урахуванням їх документів, навіть подивитись якісь зразки громадських організацій, які пишуть, що вони діють на принципі законності. Ми сказали про політичні партії, але кожна партія пише, що основний принцип її діяльності – це принцип законності. Якщо партії не виконують той принцип законності, то знайдіть громадську організацію, яка подасть до суду на цю партію. Одну передайте до суду, і всі порохують, скільки в них там процентів. Це для початку в мене таке запитання.

І закінчу тим, що скажу, що мені сподобався Ваш виступ.

БОГДАНОВА Н.: Дякую, Тамаро Михайлівно, щиро вдячна Вам.

Насправді, дійсно основне наше завдання – це забезпечити виконання Конституції України і статті 24, в якій декларуються рівні права та можливості жінок так чоловіків у всіх сферах життя. І я так не зупинялась на цих моментах, тому що вони були висвітлені у попередній доповіді. Але насправді це абсолютно правда, що ми маємо орієнтуватися на Конституцію, на наш Основний Закон і Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Щодо гендерної експертизи законодавства..

МЕЛЬНИК Т.: Друга частина статті 24 абсолютно не стверджує про рівність жінок та чоловіка. Навпаки, превалює становище жінок. Якщо Ви справді хочете говорити принципово і науково про гендер, то прочитайте науково цю статтю.

Я прошу вибачення.

БОГДАНОВА Н.: Дякую. З приводу гендерної експертизи законодавства, в законі прописано, що Міністерство юстиції має здійснювати таку експертизу. Але дуже важливою є якість здійснення експертизи, щоб таку експертизу здійснювали високопідготовлені професійні фахівці. Вона має проводитись в рамках загальної правової експертизи. І ми готуємо зараз такий лист до Міністерства юстиції України, для того, щоб все ж

такі зробити аналіз того, які експертизи останнім часом були проведені, результати їх. І дійсно абсолютна правда, що потрібно налагоджувати комунікаційний зв'язок між міністерствами, і ми всі маємо працювати разом, однією командою у цьому напрямі.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Добре, дякую Вам. Є ще коментарі по цій частині? Прошу.

ПАГУЛІЧ Л.: (не в мікрофон) Добрий день. Я просто зроблю ремарку, я надсилала коментар, зокрема до положень законодавства, що він зазнавав критики з боку громадських організацій щодо недостатньої захищеності... Зокрема, туди не входить захист за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності. Тому є пропозиція врахувати такі положення у рекомендаціях.

БОГДАНОВА Н.: Дякую дуже. Ми як раз у рекомендаціях це і висвітлили.

ПАГУЛІЧ Л.: Тобто не прописано саме ці дві ознаки в рекомендаціях, це я хотіла сказати.

БОГДАНОВА Н.: Перевіримо.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую за зауваження, оскільки ми для цього зараз і зібрались, щоб виявити прогалини. Ми все фіксуємо: у нас іде запис всіх виступів, і ми це проаналізуємо.

СКІПАЛЬСЬКА Г.: Це прописано просто в моєму розділі. Це буде в моїй презентації, в рекомендаціях. «Жінки, вразливі до дискримінації», там воно йде у рекомендаціях.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую.

МЕЛЬНИК Т.: Можна, пані Ларисо? Ще на одну хвилиночку. Якщо Ви запишете і будете будувати план, то я б хотіла це сказати те, що не сказала.

Я б пропонувала Вам провести круглий стіл, нараду, раду або зустріч з релігійними структурами з питань гендеру. І саме з правових аспектів.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Тамаро Михайлівно, дуже дякую за запитання.

БОГДАНОВА Н.: Насправді так, у нас про вплив релігійних організацій на руйнацію гендерної політики, починаючи з 2011 року, є і в частині освіти, і в частині стереотипів. Але за рекомендацію надзвичайно подякуємо – це давно збираємося зробити. Ось Наталія Володимирівна вже має навіть план.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Дякуємо сердечно, шановна Тамаро Михайлівно. Я буду все-таки просити Вас зараз, щоб Ви прокоментували, бо відчуваю, що Ви маєте, що прокоментувати в частині цього розділу. Але я хочу відповісти Вам на цю Вашу пропозицію. Безперечно, я планую найближчим часом зустрітись з членами Вищої ради церков із загальною проблематикою співпраці. У нас є окремі контакти з окремими церквами в різних напрямках соціального захисту, бо те, що ми називаємо соціальним захистом, церква це називає соціальне служіння. Насправді це одне й теж. І в нашому суспільстві є давні, глибокі традиції ролі церкви в тій сфері, зокрема в Захід-

ній Україні. Тому певні напрацювання є. Зараз ми маємо також відгук Вищої ради церков, і їхня пропозиція допомогти максимально у зв'язку з подіями, які відбуваються на Сході. Тому найближчим часом буде така зустріч. І якщо Ви не будете заперечувати, ми будемо просити Вас взяти в ній участь.

МЕЛЬНИК Т.: Хочу сказати, що мені доводилось спілкуватись з деякими священиками. І я маю Вам сказати, що вони це сприймають, коли з ними говориш. Ну навіть така перша фраза, яку я використовую: одружуються дівчина і хлопець. Перша фраза, яку їм кажуть: «Ви рівні перед Богом». Хай пояснюють священики, у чому рівність перед Богом. Не по зросту ж? Ні. По багатству? По чому рівні? І так таких понять там багато існує.

І друге. Мені приходилось, мене завжди посилають на якісь конференції, а вони виявляються дуже цікаві для мене, хоча я навіть і не думала. Було 150 якихось єврейських організацій, і мене послали. Я навіть організацію зараз забула, яка існує. І вони запросили туди представників різних релігій. Це було надзвичайно цікаво. Я вперше це почула, це було років п'ять тому. І найвідсталіша релігія була – православна. Повинна сказати, що абсолютно гендерно зріла, така, наче він найперший вчений з питань гендеру, це був доповідач з питань єврейської релігії. Прекрасно виступив католицький священик. А чому? Бо там вплив на них є. А ми не маємо впливу. Я пам'ятаю, як у 1998 році я була на міжнародній конференції (я закінчую, але це я інформацію даю), і переді мною сидів міністр з питань національностей і начальник управління національних і релігійних питань з Кабінету Міністрів України. І я їм кажу: «Давайте проведемо таку конференцію». Мені в Кабміні кажуть: «Тамаро Михайлівно, проводьте, що хочете, тільки не чіпайте національне і релігійне питання». Керівництво боїться, тому я знов-таки звертаюсь до громадських організацій: тисніть на Наталію Володимирівну, щоб вона провела цю конференцію. Без тиску громадськості державні структури будуть казати: «Робіть що завгодно, тільки не чіпайте національне та релігійне». А вони вже: «Рух, рух». Уже збираємося і говоримо про антигендерний рух, якого немає. Але десь вже підсвідомо є. Тож я бажаю Вам про це говорити серйозно.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я хочу сказати, що я маю абсолютне переконання, що національне та релігійне – це запорука нашого добробуту і процвітання. Якщо ми дамо для себе відповіді на оці запитання, усвідомимо важливість цих двох аспектів, я переконана, що в нашому суспільстві буде все гаразд. Я не боюсь, я сподіваюсь на Вашу підтримку, а в підтвердження Ваших слів можу сказати, що теперішній Папа Римський в перші дні після свого обрання шокував світ не лише тим, що телефонував до одного з монаших згромаджень без допомоги помічника, чим викликав величезний шок в монашій спільноті, але й також своєю заявою про відношення до сексуальних

меншин, сказавши: «Хто я такий, щоб я їх засуджував». І це було. Ви пригадуєте, дуже серйозне обговорення, м'яко кажучи.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Наталіє Володимирівно.

Ми рухаємось далі з розумінням того, наскільки важливими і разом з тим складними є релігійні питання (національні так само). Я пропоную зараз перерву, тому що вона у нас уже навіть з затримкою невеликою. Але дуже прошу після перерви не затримуватись.

ПІСЛЯ ПЕРЕРВИ

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Ми продовжуємо роботу. У нас дуже багато питань для розгляду, а час у нас обмежений.

Зараз налагодиться екран, я поки що почну тому, що зараз наразі я доповідатиму «Національний механізм реалізації гендерної політики в Україні».

Я думаю, що ви вже неодноразово почули сьогодні і в попередніх наших обговореннях, що національний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків був найбільш критичною сферою і для дискусій і для представлення у Доповіді через ті адміністративні зміни, які відбулись у кінці 2010 року. І фактично, якщо буквально слідувати зауваженням Комітету ООН, ми мали підсилити той механізм, який зараз ви бачите на екрані. Але підсилити механізм, який ми бачимо на екрані, не є можливим у силу того, що цей механізм вже відсутній. І я хочу лише нагадати, що у відповідності до чинного законодавства національний механізм передбачає включення відповідних правових норм, складається з системи центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, інституту радників з гендерних питань, інститутів громадянського суспільства.

Адміністративна реформа, яка відбулася у 2010 році, фактично у структуру механізму внесла найбільші зміни. Функції центрального органу виконавчої влади, відповідального за впровадження гендерної політики, були передані від Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту (у зв'язку з його ліквідацією) до Міністерства соціальної політики України. Але у проміжному етапі між цим актом це був період невизначеності, коли ці функції частково були розгублені, частина з них взагалі не увійшла до відповідальності жодного центрального органу виконавчої влади, частина була передана Міністерству освіти. У структурі Міністерства соціальної політики не відбулося збереження всіх тих функцій відповідальності щодо забезпечення рівності жінок і чоловіків, як це було у структурі механізму 2008-2010 року. У звіті констатовано, що найбільшого рівня інституційного забезпечення національний механізм мав у період 2008-2010 року. Перераховані компоненти ви бачите. При Верховній Раді України у кожному комітеті один із працівників секретаріату виконував функції не радника,

а консультанта з гендерних питань. В усіх центральних органах виконавчої влади на рівні міністерств один із заступників міністра виконував функції координатора з гендерних питань. При Кабінеті Міністрів України діяла міжвідомча рада (вона була більш широкого спрямування), вона займалась координацією питань і гендерної рівності, і протидії торгівлі людьми, і політики у сфері захисту материнства і дитинства, і мабуть ще якісь питання, в цілому дуже велике коло питань, які були в координації цієї міжвідомчої ради. Але міжвідомча рада останній раз мала засідання у червні 2010 року. З огляду на ті зміни, які відбувалися у структурі після адміністративної реформи і у призначеннях, вже пов'язаних з персональним складом, весь час відбувається поновлення персонального складу, але фактично засідань міжвідомчої ради з 2010 року не було.

Стосовно інституту радників. На кінець 2010 року, Світлана Валентинівна може це підтвердити, готові були положення, які Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту готувало до подання Кабінету Міністрів щодо інституціоналізації радників, тобто готувалося подання щодо введення посад радників у структурі з числа штатних одиниць працівників центральних органів виконавчої влади, і як рекомендація це містилось для обласних адміністрацій. На 2010 рік ми мали радників у дев'ятнадцяти областях. Сьогодні ми маємо чотири. Звичайно, що функціонування радника з гендерних питань є добра воля або керівника, або це є дуже сильна підтримка громадянського суспільства. Ми маємо говорити про те, що на сьогоднішній день цей інститут залишається актуальним щодо своєї потреби, він надзвичайно затребуваний з огляду на зменшення розуміння непрофільними міністерствами їхньої відповідальності за впровадження державної гендерної політики. Незважаючи на те, що наприкінці 2010 року тридцять тисяч державних службовців через систему підвищення кваліфікації пройшли навчання і тренінги з засад гендерної політики, інституціоналізована була через систему підвищення кваліфікації і, до речі, діє до сьогодні, система проведення спеціальних тематичних круглих столів, спеціальних тематичних тренінгів, спеціальних тем у розрізі тих напрямів підвищення кваліфікації, які проходять держслужбовці, це залишилося. В системі Національної академії державного управління, наприклад, на сьогоднішній день близько двадцяти спеціальних курсів з гендерної політики читається на різних кафедрах, починаючи від кафедри державного управління, закінчуючи кафедрою управління суспільним здоров'ям, кафедрою управління освітою, кафедрами, які займаються формуванням державного бюджету і так далі. Зберігся потенціал тренерський і викладацький потенціал.

У проекті Закону «Про державну службу» вносилися пропозиції щодо необхідності дотримання гендерного балансу при призначенні на вищі посади державної служби, але

певна проблема виникла тому, що призначення відбувається за принципом політичних посад на посади міністрів і заступників міністрів, і забезпечити у такий спосіб інакше, ніж через вплив на партії, перейти на паритетне представництво у призначеннях виявилось неможливо. Це питання залишлось дискусійним з державною службою, яка наразі зараз розробляє новий проект Закону, але практичного розв'язання цього питання на законодавчому рівні, інакше, ніж внесення, як я сказала вже, змін до законів про партії немає. У законі про партії лише визначається квота представництва жінок і чоловіків при формуванні виборчих списків, там немає згадувань про квоту при призначеннях за політичною ознакою. Так само на призначення першої і другої категорії посад здійснюється призначення за поданням Президента України. І це потребує іншого підходу, ніж загальний підхід до Закону «Про державну службу», тим більше, що якщо говорити про гендерний баланс державних службовців, наразі ми маємо зараз 76, навіть ми на 2010 рік мали 72 відсотки, а зараз 76 % серед державних службовців – жінки. Тому ми розуміємо, що тут має мова йти і про заохочення залучення чоловіків до державної служби, але з урахуванням рівнів оплати ми розуміємо, наскільки проблематичним є вирішення цих питань.

Стосовно зауважень. Головні зауваження, як я вже сказала, стосувались необхідності підсилення національного механізму в частині надання більших повноважень. Мова йшла у свій час, до 2010 року, і у 2010 році, коли ці зауваження були отримані на початку року, мова йшла про те, щоб створювати Національне гендерне бюро при Кабінеті Міністрів України або розширювати коло радників, надавати їм офіційного статусу в структурі управлінських органів. Наразі сьогодні ми маємо абсолютно іншу ситуацію, і звичайно, в буквальному сенсі розуміння виконати рекомендації Комітету, які стосувалися структури 2010 року, зараз немає ніякої можливості.

Доповідь подана з огляду того ситуативного аналізу, який наразі є зараз. Ми очікуємо, що будуть пропозиції як усередині України при дискусії щодо оптимізації, так і від міжнародних організацій, тому що це одне із тих питань, яке визначає в тому числі і можливість розв'язання інших проблем. Ми розуміємо, що ефективний національний механізм рівності жінок і чоловіків – це можливість розв'язати ті чи інші проблеми стосовно і прав жінок, і статусу питань, які наразі для України зараз є проблемними. Я пропоную дискусію щодо цього питання зараз відкрити через те, що рекомендації, які можуть бути від експертів і учасників, є зараз дуже актуальними на етапі завершення формування висновків цього розділу.

Дякую. Прошу, хто хотів би взяти слово.

ФЕДОРОВИЧН.: Але я наперед дозволю собі звернутися до Вас з проханням пам'ятати про те, що я просила на початку: давайте розглядатимемо нашу сьогоднішню зустріч,

звичайно, у контексті остаточної підготовки Доповіді, але також у контексті чіткого виписання завдань для нас усіх і усвідомлення наших подальших кроків. Я хочу сказати про те, що ми розуміємо, що багато речей ми зрозуміємо для себе у подальшій долі нашої країни після парламентських виборів. Я також хочу нагадати про те, що першого квітня було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів про Концепцію реформування органів місцевого самоврядування, і прийнято розуміння того, що цілий ряд функцій буде передано до місцевого самоврядування. Відповідно, зараз відбувається напрацювання бачення того, чим має займатись це місцеве самоврядування. І також бачення створення по лінії соціалістики так званих регіональних органів, які б були прямою вертикаллю Міністерства соціальної політики. Тому в контексті цього дуже прошу вас, давайте будемо говорити про те, яким чином має працювати ця вертикаль, а крім того, які завдання ми ставимо для себе, щоб наступна наша доповідь містила трохи більше наших здобутків і мала менше зауважень.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Наталіє Володимирівно. До речі, щодо рекомендації. Дослідження, яке було проведене, опитування експертів стосовно національного гендерного механізму містить ряд рекомендацій. Це стосується того, що потребує змін у законодавчій сфері, в інституційній, просвітницько-інформаційній і в області моніторингу та оцінки. Ви маєте можливість з ними ознайомитись, тому що вони вже представлені і є офіційно доступними. Звичайно, що для Комітету це теж буде певною підказкою, що нам рекомендувати, тому що ми розуміємо, що вони теж ґрунтуватимуться на цьому дослідженні, але ми свідомі того, що в нас є наступна проблема, за яку сказала Наталіє Володимирівна (Федорович), це наступна реформа. І звичайно, бажано було б, щоб рекомендації давалися так би мовити із запасом міцності на ті можливі зміни, які будуть найближчим часом з тим, щоб ми не опинилися кожен раз перед потребою перегляду таких базових речей.

Я бачила руку. Прошу.

УЧАСНИК 1: Я хотіла зазначити, що на початку свого виступу Ви, пані Ларисо, сказали, що, на жаль, національний механізм відсутній.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Я казала, відсутній той, який був на кінець 2010 року.

УЧАСНИК 1: Але у Законі він присутній, просто може якийсь реформований.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: У Законі – да, я про це казала. Дякую. Механізм виписаний у Законі, його складові назвала. Це – законодавче забезпечення, це – реалізація управлінської складової через центральні органи виконавчої влади, це – офіс омбудсмена, це – організації громадянського суспільства.

ПОГОРЕЛОВА С.: Один лише коментар. Сьогодні дуже багато громадських органі-

зацій, які збираються. То дуже часто лунає така пропозиція і вона озвучується, що була дуже велика помилка, коли ліквідували Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, оцей компонент. Це міністерство, яке опікувалось питаннями рівноправ'я, у тому числі, профілактики насильства, протидії торгівлі людьми. Це був той координуючий орган, який за великим рахунком все рівно здійснював координацію діяльності різних міністерств і відомств. І ця функція виконувалась. Я розумію, звичайно, що в планах подальшої адміністративної реформи немає такої ідеї і вона не знайде такої підтримки, але все ж таки дуже добре було б подумати над механізмами, як нам усім і державі, у першу чергу, зберегти ситуаційну пам'ять, наступність і послідовність у політиці. У нас цього немає, ми починаємо кожного разу спочатку, ми починаємо з нуля. І це стосується політики, законодавства. Повертаємось, робимо, не ратифікуємо, не імплементуємо те, що ратифікували, немає міністерства, немає координації. У нас міністерство забуває і про свою відповідальність, треба нагадувати про власні повноваження. У нас немає департаменту, там дуже багато вакансій. Що треба зробити – це не предмет сьогоднішньої розмови, але думаю, що треба зробити якусь робочу групу, круглий стіл і подумати над цими аспектами (це для нас): які механізми, які мають бути такими чинниками і запобігати саме тому, щоб ми не втрачали напрацьованого. Весь час робимо два кроки назад, а потім один крок вперед. Весь час так у нас, тому немає послідовності руху. Те, що Ви сказали, я підтримую, це абсолютно правильно, це об'єктивно виписано. І ми визнаємо це в Доповіді.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Світлано Володимирівно. Під час підготовки доповіді Пекін +20 у нас була спеціальна група по національному механізму. Миша, не можеш пару слів сказати, які рекомендації ця група надала?

КОРЮКАЛОВ М.: Дякую, я Михайло Корюкалов. Ми, в принципі, не стільки на рекомендаціях фокусувались, скільки на аналізі тенденцій. І ми тоді достатньо схвально поставились до такої зворотної тенденції, коли механізм почав відбудовуватись. Правда, це пройшло декілька місяців, а тенденція не те, щоб припинилась, але просто вона не така швидка, як хотілось. Просто механізм почав відбудовуватись, але це можна багато чого зробити.

Ми теж звертали увагу на інститут радників, на міжвідомчу координацію. І, власне, це те, з чого можна почати, якщо говорити про посилення механізму. Говорили про відновлення міжвідомчої ради на рівні Кабінету Міністрів України, але, знову ж таки, це як рекомендації. Тоді це були рекомендації громадських експертів навіть не те, щоб в рамках Пекіну +20, тому що вони там прямо не передбачалися, а в рамках розмов, які пов'язані з процесом підготовки Пекіну+20. Дійсно, ці рекомендації залишаються актуальними і зараз. І якщо виходить, що ми їх

тоді визначили як найбільш пріоритетні, і зараз вони визначаються як найбільш пріоритетні, то це не просто співпадіння, це, напевно, те, що дійсно потрібне в цій сфері.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Добре, дякую.

КОМАРОВА Н.: По поводу стабилизации достижений. Как показал сегодняшний день, общественные организации как имели достижения, та и имеют. Более того, они продолжают их каким-то образом разрабатывать. Больше – если есть поддержка государства, меньше – если нет поддержки государства. Государственная составляющая, по разным причинам, не будем говорить почему, очень меняющаяся, очень текущая. И, может быть, в связи с этим усилит компоненту гражданского общества в национальном механизме?

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Через институт радників, так?

КОМАРОВА Н.: Ну, радників будет очень мало. На самом деле, что это – один человек-радник в области? Или на предприятии. Просто у нас действительно много общественных организаций, много женских организаций, много организаций, которые готовы взять гендер в составляющие своих целей. Нужно просто продумать, каким образом. Вот здесь общественные организации национальные, международные, а у нас еще масса сельских, городских, районных и там тоже 75% женщин. Они просто не знают, что они могут бороться за свои права. И вот, мне кажется, я пока не готова сказать, как именно, но мне кажется, что это та составляющая, которая не даст себя затушить.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Надіє Миколаївно. Ви знаєте, якщо говорити про структуру національного механізму, до складу якої входить і громадянське суспільство в особі тих громадських організацій, які займаються цими питаннями, то так – фактично це та частина національного механізму, яка зберегла і інституційну пам'ять, і зберегла оцю доступність. Так що і тут я погоджуюсь.

Прошу ще коментарі.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я собі дозволю зробити коментар, оскільки вважаю обов'язком це зробити.

Я не хотіла би тут зараз вдаватися в дискусії і розгортати дискусії з приводу органів виконавчої влади. Але давайте відповімо собі на абсолютно риторичне запитання, кожен для себе: «Як багато тут присутніх тут керівників чи представників громадських організацій готові сьогодні піти працювати в Міністерство?». І відповідь із запитання «Чому?». Дякую.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Давайте ми собі справедливо дамо відповідь на запитання: «Чому не готові сьогодні піти? Як так сталося, що сьогодні люди, фахівці, експерти не готові піти?».

УЧАСНИК 2: Я перепрошую. А чому ми не готові? Ну давайте ми піднімо руку, і Ви

побачите, скільки нас.

ФЕДОРОВИЧ Н.: А хто готовий?

УЧАСНИК 1: Я готова.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Нема питань

УЧАСНИК 1: Ось, пані Лариса готова. Я думаю, що й інші колеги, переставши соромитись, теж скажуть, що вони готові.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Прекрасно.

УЧАСНИК 2: Можу і я підняти руку, я готова.

УЧАСНИК 1: Давайте опіднімаємо руки, нас багато.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Прекрасно, це прекрасно. Я мала трошки інший формат, мала у форматі кількох останніх місяців спілкування з цілим рядом громадських організацій і систематичні відповіді: «Не підємо ми до вас. Хто до вас хоче йти? Не підємо ми на такі умови праці». Це ж насправді правда, колеги? Якщо готові – прекрасно.

ВЕДУЧА: Це коментарі? Чи це бажання йти на роботу? А, Зола, так, прошу.

КОНДУР З.: Нет, я могу объяснить, почему бы я пошла работать в министерство. Потому что на самом деле я бы очень хотела, чтобы ромские женщины были представлены в министерстве. И чтобы можно было бы лоббировать и включать ромских женщин в различные программы. Ну так же, как и на встрече в Министерстве культуры, которое так не хочет заниматься ромскими вопросами, мы говорили о том, что ромские организации готовы на добровольных началах номинировать одного человека, который бы занимался, курировал вопросы координации ромской стратегии или ромской декады. На самом деле есть люди, которые готовы работать в различных министерствах. И для нас, для ромских женщин, очень важно быть включенными в эти процессы.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Зола, прекрасно, але Ви пригадуєте, що наш з Вами колега, якого ми влаштували на роботу в Центр соціальних служб у місті Львові, чомусь не працює вже там.

Прекрасно, я пропоную в перерві обговорити абсолютно практичну реалізацію цих бажань.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Є, звичайно, різні практики, є приклади, і, мабуть, один приклад – це це не є тенденція. А якщо стане тенденцією те, що з громадянського суспільства люди готові йти в структури виконавчої влади і застосовувати там свій досвід і практику, це буде дуже позитивно. Це правда, тому що громадянське суспільство – це не лише громадські організації, які працюють так би мовити в межах свого мандату. Це ще і їх залученість у роботу держави.

УЧАСНИК 3: А можно тогда еще короткий вопрос задать? Вот госпожа Иванова... Она как раз из присутствующих на этой встрече имеет опыт работы как... сначала

я знаю ее как видного активного общественного деятеля, и она же имеет опыт работы в государственных структурах. Вот я бы хотела спросить у Вас: «Вы готовы еще раз пойти работать в государственные структуры, поскольку Вы имеете такой опыт?» Спасибо.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Дуже дякую, я думаю, що ця зустріч не повинна обговорювати особисті справи, але у той же час це було задане питання пані Наталією. Хочу сказати однозначно: громадські організації, лідери громадських організацій мають менеджмент, мають навички менеджменту, кваліфікованого менеджменту. Коли вони приходять у Міністерство, готові щось робити, дійсно справді щось робити, міняти систему і приносять із собою прогресивні ідеї, вони стикаються з такою бюрократією, що потім, я не скажу, що опускаються руки, але вони розуміють, що не «все так просто в нашем королевстве». І тут треба говорити: про менеджмент керівництва, про готовність міняти, про готовність лобювати там, де керівники департаментів не можуть зайти. Про політичну волю, про зустріч за чашечкою кави у неформальному форматі. Дуже багато є нюансів. Так, держава зараз потребує лідерів громадських організацій. Це однозначно, але знов-таки, менеджмент, ось що є головним. Якщо на роботі бути до одинадцяти години ночі, або з сьомої ранку – це теж питання, наскільки вистачить сил і енергії продуктивно далі працювати. Дуже багато є нюансів, які треба обговорювати, міняти формат не тільки Міністерства соціалітики, взагалі формат роботи міністерств. Тому це окрема зустріч, окремі дебати, окрема риторика.

СКІПАЛЬСЬКА Г.: Можна я ще добавлю одну дуже маленьку ремарку. Важливо, не згадують, але це важливо – оплата праці. Насправді колись два роки тому ми мали хороші стосунки з HealthRight International, яке працювало у Росії. І мене завжди мій керівник з Пітеру питав: «Чому ти береш на роботу людей з посади держслужбовців? У мене в Петербурзі як когось пропонують в нашій організації йти на посаду якогось керівника району, то вони швидко біжать і там залишаються. У мене відбувається відтік кадрів на посаду держслужбовців». І я бачила, причин багато, але все-таки оплата праці... якщо порівнювати, вона має бути достойна, вона має бути такою, щоб людина могла мати задоволення теж від того, що вона працює у міністерстві на цій посаді і що це така оплата, на яку вона може прожити.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Я хочу лише нагадати, що є можливість подавати свої пропозиції до Закону «Про державну службу». Регламентация багатьох речей, які тут були озвучені, це ніяк не регламент роботи одного міністерства, це регламент, предписаний Законом «Про державну службу». Я думаю, що обговорення вже виходить за межі рекомендацій до нашої Доповіді. Якщо це стосу-

ється – я дам слово, якщо ні...

ЛАМАХ Е.: Так, стосується однозначно нашої Доповіді і всього, що робить громадянське суспільство. Я б хотіла зазначити всім, я багато років про це кажу. Громадські організації нікому нічого не винні. Так, вони є частиною громадянського суспільства, вони мають вплив, повинні мати вплив, але дякуючи нашому закону гендерному, там чітко прописана участь громадських організацій – це успіх України. Але в той же час на сьогодні немає законодавчих важелів, де б громадські організації мали можливість отримувати гранти від держави так, як це робиться в європейських країнах, де громадські організації дійсно є партнерами тому, що вони виконують соціальне замовлення. Громадські організації сьогодні знов-таки виживають за рахунок іноземних донорів. І про це треба говорити. Якщо є іноземні донори, ми працюємо, а немає іноземних донорів – на громадських засадах працюємо з тими міністерствами, з якими ми почали працювати тому, що ми маємо фах у цьому, або ми міняємо фах тому, що завтра інший донор до нас звернувся за допомогою в роботі за іншим напрямом. Тому громадські організації відкриті, професійні, але в той же час сьогодні є об'єктивні умови законодавчі, які не дозволяють громадським організаціям повноцінно працювати для розвитку держави.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я все-таки дозволю собі декілька слів з цього приводу. Я погоджуюся з тим, що системно це питання не є відпрацьованим. І воно дуже важливе. З іншої сторони, я маю абсолютно багато прикладів того, як в цілому ряді міст протягом багатьох останніх років механізм соціального контракування працює і працює на конкурентній основі. З іншої сторони, ми стикаємося з іншою проблематикою, коли фінансова підтримка для певного типу громадських організацій, яка функціонує у нашій державі протягом останніх років, є абсолютно неефективною. І сьогодні, коли ми маємо у бюджеті міністерства понад 70 млн. грн. на підтримку двох типів громадських організацій, на превеликий жаль, ми не маємо механізму зараз на ефективне використання цих коштів. Ми спостерігаємо такі речі, як заробітна плата для тридцяти шести працівників однієї громадської організації, яка у кілька разів вища, ніж заробітна плата міністра. І це теж є ті проблеми, які серйозні, актуальні, які, на превеликий жаль, навіть заступнику міністра сьогодні вирішити проблематично, оскільки це політичне питання. І без втручання і підтримки голосу громадських організацій це питання вирішити неможливо. Я абсолютно свідомо, відповідально про це кажу. Проблем дуже багато, я дякую пані Галіні за також і такі акценти, бо це теж правда. Давайте будемо це розуміти і робити конкретні кроки, щоб цю ситуацію змінювати. Ми повинні також говорити про те, що один із запитів нашого суспільства сьогодні, а це запит на подолання корупції, неможливо вирішити

без гідної заробітної плати для чиновника, не може бути дешевий чиновник некорумпованим. Це загально відома практика, але я не думаю, що це предмет сьогоднішньої нашої зустрічі, хоча це важливі речі. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Наталіє Володимирівно. Пані Есан, прошу.

ЕХСАН Н.: (говорить англійською). Я би хотіла зазначити, що дійсно міжвідомча координація є дуже важливою частиною функціонування національного механізму забезпечення гендерної рівності, і в цьому напрямі я би хотіла підкреслити важливість посилення та підтримки людей, відповідальних за гендерні питання, так званих гендерних «фокал поінтів». У цьому питанні я б хотіла надати приклад пані Коломейчук з Міністерства охорони здоров'я, яка незважаючи на всі свої мільйон обов'язків все ж таки виконує зобов'язання, пов'язані з гендерними питаннями. Тому ще раз підкреслюю важливість і намагання UNFPA дійсно підтримати таких людей. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Тамаро Михайлівно?

МЕЛЬНИК Т.: Я б хотіла у продовження того, що сказала Людмила Володимирівно. Є таке поняття «соціальний заказ». Я візьму організацію, яка у нас була – Канадський гендерний фонд, Лариса там велику роботу проробила. Але коли я подивилась ті два ящики літератури, які принесли, то там на дві треті було переписано одну третю. І це називалося: витратили такий великий фонд. Я не знаю випадків, може ви мені назвете, щоб міністерство зробило якийсь заказ про необхідність розробити щось, видати щось, проаналізувати якусь ситуацію, і мало зв'язки з цими міжнародними структурами, які мали (не знаю, чи мають зараз) досить великі фонди, які роздавались не за принципом необхідності чогось, а часто на принципі знайомств з кимось. І приймалися ті брошури, які потім розкидались, бо невідомо що переписувалося, одна двадцять п'ять раз переписувала інше. Зрозумійте, я маю підстави, бо прийшлося видавати оті самі брошури по гендерній експертизі законодавства, то як було складно видати, бо ціла торба була різних переписаних, і я можу сказати в кого, бо ще дзвонили мені, чи можна Вас переписати. Розумієте, ось про що мова. Щоб ви мали спілкування з міжнародними структурами, в яких є гроші, щоб ви б попросили хай би зробили заказ, якусь експертизу соціальну, або економічну експертизу, або аналіз якоїсь проблеми, хай би ці структури не розважались у нас на Україні, бо багато розважаються за ті самі гроші, а виконали те завдання, яке зветься «соціальний заказ», то ми б мали і певні результати. Та потім цей заказ проаналізувати на такому зібранні, як ми, а не просто десь заховати і невідомо де воно дівається. Тоді був би результат. А так я розумію, коли ми приходимо до цих структур, вони не знають, вони спілкуються з тими, кого вони знають, вже давно склались певні

стосунки. Я весь час чую, що хтось десь щось виконує і разом з тим чую, що немає грантів, немає грошей, немає, за що виконати, коли треба щось зробити. Я б радила ще один момент. Я колись це Довженко радила. Якби у вас у Міністерстві був хоча б із трьох осіб (я не напрошуюсь, попереджую) науковий відділ, щоб через цей науковий відділ проходило те, що виходить від вас, і аналізувалося те, що запропонували громадські організації, які так хочуть працювати з Міністерством. Хай принесуть результати тієї роботи, яку б вони запропонували. І було б що і брати, і тут же знову задавати запит у науковий відділ. Візьмемо приклад. Коли запрошують мене зробити щось, добре зроблю. А що роблять ті, хто має це роботи? Послали на Стамбульську конференцію, де розглядалися теорія гендеру, дівчину з міністерства. Вона поїхала, приїхала, викликають: «Тамара Михайлівна, напишіть оце». Кажу, то вона ж їздила, там виступали міністри з гендерних питань, з теоретичних питань, то треба, якщо ми посилаємо когось, то воно має давати результати. Поїхали за кордон, приїхали – зберіть нас, розкажіть, що там було і ми тоді матимемо якісь результати певної діяльності, якісь результати у форматі того, що відбувається. І якийсь би фільтр проходження через Міністерство ідей, він би був. Я маю на увазі ідей певних робіт і необхідності тієї чи іншої роботи. В нас дуже багато непотрібної роботи робиться. У мене таке враження, вибачте.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Це, мабуть, останній коментар. Ще? Короткий, якщо можна.

УЧАСНИК 4: Так, дякую. Я б хотіла підтримати Тамару Михайлівну тому що, якби я вносила якісь уточнення... я просто не бачила рекомендацій, не пам'ятаю їх, тому так всліпу, можливо вони вже є. Звичайно, чого бракує нашому інституційному механізму, це – функції розробки гендерної політики. Це не «бек» цього інституційного механізму і не цієї сфери. Цієї функції бракує взагалі нашій виконавчій владі і по інших галузях теж. Але в даному випадку можливо варто було б доповнити, як Тамара Михайлівна, в реалізацію її думки, можливо треба створити відділ в інституті профільному, який є при Мінсоцполітики, забула як він називається, Центр, бачила його вчора. Ще вчора він на сайті був і я сподіваюсь, хай би справді він був створений із трьох осіб, тоді б принаймні на національному рівні не доводилось би функції розробки політики покладати на міжнародні агентства, незалежних експертів і інших тією чи іншою мірою випадкових або невідповідних людей. Але краще, щоб воно було вбито прямо у структуру механізму. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Ми на відповідність тих коментарів реальним зауваженням, які є, ще раз перевіримо запис з нашого Круглого столу. Наразі переходимо до обговорення наступного блоку питань. Це представлення жінок у політичному у суспіль-

ному житті. Представляє цей блок Елла Ламаха, директорка програм Центру «Розвиток демократій».

ЛАМАХ Е.: Презентацію зроблю коротку, так як пані Надія Комарова і пані Лариса Кобелянська вже багато сказали про досягнення України в цьому плані. І я буду говорити так, як було завдання, зроблю акцент на тому, що є у Державній доповіді.

Державна доповідь відповідала на питання двадцять третє і тридцять друге до зауважень Комітету щодо встановлення квот на представництво жінок на вищих рівнях влади та представлення на місцях. У звіті зроблено акцент на те, що прийняті зміни до Закону і нарешті, як вже сказали пані Надія і пані Лариса, вже є у нас зміни у законі. І вже чітко ми знаємо, що головною метою законопроектів і закону вже є паритетне представництво жінок і чоловіків у списках політичних партій та виборчих списках серед депутатів рад усіх рівнів в органах державної влади та органах місцевого самоврядування шляхом впровадження гендерних квот. І тут треба віддати належне державі, тому що громадянське суспільство ще дискутує, чи дійсно прийняті такі зміни у Законі, а держава дійсно зробила на цьому акцент. Це є позитивним. Це дійсно як раз відповідь на це питання, яке надає Комітет. Наступне. Державна доповідь висвітлює, що дійсно в Україні є тимчасові спеціальні заходи, які є у гендерному законі, вони розглядаються тільки щодо квот. І Державна доповідь каже: так, це суспільство розглядає тимчасові заходи, коли розглядає списки в партіях, кількість жінок у партіях чи в організаціях. І на цьому все закінчується. І ніхто не розглядає комплексно тимчасові спеціальні заходи, задекларовані у Законі України про забезпечення рівних прав та можливостей.

Наступна Державна доповідь говорить про те, що зроблено опитування і, на думку експертів, важливим моментом забезпечення рівності є прозоре фінансування політичного життя. У Доповіді немає про те, яка статистика є на сьогоднішній день, мається на увазі така, як є на слайдах. Але в той же час є думка експертів, і говориться про купування голосів виборців і про те, що жінки не дуже охочі йти і представляти політичні партії і керівні посади. Можна посперечатись, але у той же час у Доповіді є експертна думка, опитування і вона обґрунтовується таким чином.

Наступне. Дається статистика по всім ешелонам влади, особливо щодо Верховної Ради. У складі Верховної Ради зараз 43 жінки, що становить 9,56% від загального числа депутатів, це максимальний показник за весь час її функціонування. Частка жінок-міністрів збільшилася з 0% у 2010 році до 16,7% в 2013 році, серед міністрів уряду - з 0% до 12,5%.

Частка жінок серед вищих керівних кадрів державної служби (I-II категорії посад) за звітний період збільшилася з 25,9% у 2010 році до 28,3% в 2013 році.

Також зазначено, що це успіх України. Упо-

вноважений з прав людини з моменту створення цієї посади – її обіймають тільки жінки. Це теж Україна про це пише.

І наступне, що є в звіті важливим, це те, що за звітний період дуже багато жінок представлені у місцевих органах влади і що збільшилась кількість жінок, які займають вищі посади, і те, що високоставлені державні службовці – жінки беруть активну участь у прийнятті рішень. Це так коротко, оскільки огляд цієї статті вже зроблений. У Державній доповіді відповіді на ці два питання є короткими і показують статус-кво держави. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Насправді, в самому звіті є ще перелік тих законів, які подавалися, але не були прийняті, і це є теж важливий момент, але мені здається, що випущений момент по пропонованим раніше змінам до Закону «Про державну службу» викликаний саме тим, що сам закон знаходиться на перерегляді. Тому подавати зміни до Закону, який сам є нерелевантним, не було ніякої необхідності. Прошу коментарі, зауваження. Наталка Карбовська...

КАРБОВСЬКА Н.: Дуже дякую. Наталка Карбовська. Я представляю дві організації: Український жіночий фонд і Програму USAID «Здоров'я жінок України». Буквально кілька коментарів. По-перше, про Закон. Це дуже добре, що у нас є зміни до Закону, але таке враження, що про ці зміни знають лише кілька людей в Україні, ті люди, які...

ЛАМАХ Е.: Дослідження по обізнаності це підтвердило...

КАРБОВСЬКА Н.: Однозначно. І я думаю, що ми маємо це зазначити у звіті, тому що будь-який закон, він буде працювати тільки тоді, коли його насправді ті люди, від яких залежить виконання, знають і відповідно мають навички і кваліфікацію закон виконувати. Тим більшою величезною проблемою, я впевнена, є те, що політичні партії самі, на які цей закон спрямовано, вони про цей закон навряд чи знають. Про це свідчать ті списки, які нещодавно були опубліковані. Тобто я б заклала нас звернути на це увагу, щоб адекватно відобразити це у звіті, тому що принаймні зараз виглядає це все райдужно, що в нас є відповідний закон і все класно, ми йдемо, просуваємося до виконання цілей розвитку тисячоліття, тридцять відсотків жінок у владі, але насправді це далеко не так.

Ще одна річ. Я би не погодилась, можливо, з тим, що це є досягненням, що уповноважений Верховної Ради з прав людини у нас – жінка, і завжди були жінки. І про що це говорить? Це я не думаю, що це велике досягнення і що про це треба говорити відповідно як про велике досягнення.

Ще одна річ, на якій я хотіла би наголосити, насправді, статистика важлива, але я думаю, треба зробити наголос на тому, про що говорила пані Елла, про те, що у нас жінки досить серйозно представлені на нижчих рівнях законодавчої влади, але чим вище ми піднімаємося, тим відповідно жінок стає

менше. Про це треба говорити, про це треба не забувати і знову-таки, не говорити, що це велике досягнення, що жінки представлені на нижчих щаблях влади, а говорити про те, що є певна тенденція: чим вище рівень прийняття рішень, тим менше жінок. Ця картина спостерігається надалі в Україні. Дякую.

ЛАМАХ Е.: Дуже дякую, пані Наталя. Я хотіла б відповісти. Я вже казала, що це статутсько. І ми дійсно в звіті показуємо, що у нас так і є: Уповноважені Верховної Ради з прав людини – це є жінки. Це констатація факту.

Наступне – це те, що перед тим, як був кінцевий варіант Державної доповіді, проходили консультації з громадськими організаціями, і опитування проводилось, і те, що увійшло за рекомендаціями громадських організацій, воно в звіті відображено. Інше питання – нам не треба чекати, поки ми напишемо рекомендації, поки вони будуть прийняті, поки нам Комітет надасть ці рекомендації. Нам вже треба говорити з партіями і з представниками політичних сил про те, що: «Шановні, закон є, зміни в законі є, прошу, покажіть і прошу, робіть». І це дійсно обов'язок, і в звіті так само це подано, що це – обов'язок як громадських організацій, так і центральних органів виконавчої влади. Дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Елла, це є коментарі?

КОРЮКАЛОВ М.: Наприкінці останнього тижня політичні партії запропонували свої списки. І ми бачимо, що у деяких партіях від трьох до п'яти жінок у першій десятці. Не у всіх, але в деяких. І, здається, що раніше це не було таким масовим явищем. Можливо, є сенс хоча б по основних партіях, які вже висунули, поразувати, скільки там жінок. Ну, принаймні, по тих, які за рейтингами можуть пройти до парламенту. Тому що це, скоріше за все, означає, що у наступному парламенті жінок буде більше. Не знаю, на скільки, але, напевно, що побільше.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Може є сенс просто додати абзац у сьогоднішню ситуацію.

ЛАМАХ Е.: Ми теж думали, але ми, правда, чекали, що, може, вони будуть зареєстровані, тільки цієї неділі пройшли з'їзди основних партій. І ми чекали офіційні списки. Тим більше, що це не всі списки є, є тільки перші десятки. Звичайно, можна робити висновок і по них, але бажано було би подивитись хоча би першу сотню. Ну, щоб мати уявлення про тенденцію. Не всі дадуть і чотириста п'ятдесят, скажімо так.

Прощу, пані Ларисо.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Я хочу продовжити те, що сказав Михайло.

Дивіться, цікава річ. От я думаю, що це треба було б якось відзначити, що людина, яка лобювала прийняття цього закону, Наталя Королевська, яка увійшла до «Опозиційного блоку», вона одна жінка в десятці. Ну це просто якийсь повний абсурд. Людина, яка ідею цього проголошувала, яка проводила цей закон, лобювала його, і радла, що він

прийнятий, і тепер вона одна в партії. І я думаю, що таким чином можна було б кілька партій зняти з перегонів. Дивіться: «Опозиційний блок» – одна жінка, «Сильна Україна» – одна жінка, КПУ – одна жінка, ну я вибачаюсь, «Свобода» – жодної жінки. Ну ми знаємо їх взагалі відношення до гендерної політики. Треба було б якось окремо з ними провести роботу, з партією «Свобода».

ЛАМАХ Е.: Дуже дякую. Оскільки я моделюю цю частину, то я прошу підняти руки тих, хто бажає це виступити. Пані Ларисо, це слушне зауваження до наших наступних кроків. У звіті ми не маємо права, скажімо так, про це багато писати, і об'єктивно. Але в той же час це дуже важливе зауваження для подальших кроків. Прощу, пані Надіє.

КОМАРОВА Н.: А может быть, вот с учетом сегодняшней ситуации? Если у нас в зале многие с интересом увидели эту статью, я думаю, что и партии не знают. Давайте от имени Министерства или от кого-то напишем письмо во все партии: «Информируем Вас и то-то». И это будет, мы сделали...

РЕПЛИКА: ЦВК

КОМАРОВА Н.: Или ЦВК.

ЛАМАХ Е.: Що не знаючи змін до законодавства, Ви вже запросили жінок до списків, але в то й же час, ми Вам нагадуємо. Так?

КОМАРОВА Н.: Красиво, акуратно.

ЛАМАХ Е.: Прощу, прошу. В мікрофон, будь ласка, пані Тамарочко.

МЕЛЬНИК Т.: Написать письмо в прокуратуру, чтобы они проверили, как законность осуществляется. Это их функция. Они должны контролировать, как выполняется закон. А тот, кто не выполняет, эти общественные организации надо разогнать. И все.

ЛАМАХ Е.: І партії так само розігнати?

Я дуже дякую. Я би хотіла сказати, що й до попереднього пункту нашого обговорення пані Наталя Федорович давала рекомендації, або просто наголошувала. І ми можемо переформулювати це в рекомендаціях. І так само і виступ пані Тамари ми можемо переформулювати в рекомендації.

Є бажання? Пані Наталя, прошу. Ні? Чи пані Лариса?

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я хочу проінформувати, що ми проводили роботу з окремими політичними партіями. І ця робота має певні результати. На жаль, не такі, як би хотілось. І з партією «Свобода» теж пророблялася робота. І вона має певні результати, але не такі, як би хотілось. На жаль.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дуже дякую, прошу.

ЛАМАХ Е.: Ми не провели якихось спеціальних досліджень щодо ефективності політичних призначень, наприклад, відносно ефективності реалізації державної політики. Я думаю, що це завдання на наступний період для громадських організацій. Це

надзвичайно важливо. Я думаю, що доти, доки буде існувати політичний принцип представництва, необхідність проведення моніторингу щодо ефективності гендерної політики може дати більшу результативність щодо впливу на політичні партії, ніж просто статистичне доведення. Ми розуміємо ефективність, так би мовити, цифр для того, щоб когось переконувати, але завжди є аргумент, який використовують політичні лідери. Це те, що партія висуває своїх лідерів незалежно від статі. Ми це чули двадцять років, десять років, п'ять, і ми це будемо чути ще десятки років доти, доки ми, як громадянське суспільство, не набудемо досвіду використовувати різноманітні аргументи. І зараз, мені здається, запит на нові аргументи для партій, як тих, які претендують після того, як вони є обраними до Верховної Ради, їх запит поширюється далі на формування Уряду, формування Уряду – на управління певними сферами і т. д. Це є надзвичайно більш глибокий процес, ніж просто кількісне представництво. Я пам'ятаю ті періоди аналізу, коли ми зосереджувались лише на аналізі політичних програм, думаючи наївно, що політична програма партії буде запорукою діяльності партії. Пройшов процес розчарування і розуміння того, що в політичній партії можуть бути абсолютно правильні лозунги, і це ніяк не гарантує суспільству того, що вони будуть реалізовані. Потім аналізувалися політичні програми і т. д. Зараз, я думаю, що потрібно робити моніторинг діяльності. І, власне, він може бути з точки зору оцінки ефективності управління гендерними процесами найбільш ефективним. У нас, на жаль, тут не має сьогодні, принаймні я не бачила, представників NDI. Ми сподівались, що вони будуть як раз в цьому блоці давати свої коментарі щодо їхньої роботи з міжфракційним об'єднанням «Гідність», тому що їх там два об'єднання. Ну принаймні одне з них ще досі є активним, ми цю частину, до речі, так само відобразили у звіті. І думаємо, що за наслідками виборів можна буде стверджувати, що активність цього об'єднання, принаймні у тих партіях, де жінки активно працювали, дала результати. Сьогодні, принаймні, ті представниці цього об'єднання, які активно працювали зі своїми партіями, вже точно мають результати по представленню, принаймні, в перших десятках. Це моя думка.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Пані Ларисо, я думаю, що те, що Ви сказали, потрібно додати окремим абзацем. На жаль, цього немає, але це є важливим для звіту (що Верховна Рада України має таке міжфракційне об'єднання, депутати-жінки об'єдналися і запросили чоловіків), і це теж констатація фактів, які є позитивом для України. А, це є? Значить це ми констатували, в Державному звіті ми це не забули. Дуже дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякуємо, ми рухаємося далі. І зараз я передаю слово Світлані Валентинівні Толстоуховій, «Становище жінок на ринку

праці та економічні можливості жінок».

І потім ми обговоримо цей блок і ще блок стосовно освіти, і тоді у нас буде перерва на обід. Я просто закликаю вас до терпіння і розуміння, тому що це пов'язано з зобов'язаннями наших представниць, які доповідають сьогодні ці доповіді.

ТОЛСТОУХОВА С.: Я розумію, що у нас обмежений час. І дуже коротко і тезисно: «Жінки України на ринку праці».

Як зазначено у нас в звіті, дуже коротко можна охарактеризувати й показати місце і роль жінок України серед активного населення України. Жінки України складають 48%, майже п'ятдесят на п'ятдесят, економічно активного населення України. І там є додаток, у додатку восьмому наводяться дані по віковому розподілу. Ось 25-39 років, економічна активність жінок становить більше 90%. А загальний економічний показник становить 58%. В містах і селищах, відносно, активність жінок становить 63% і 68%. І ми говоримо про те, що якщо взяти ситуацію і подивитися, загальну характеристику дати місії і ролі жінок на ринку праці, то вона по такій статистиці підтверджує, що вони складають серйозні економічні і трудові ресурси. Ми говоримо про реальне становище жінок і говоримо про те, що у нас зберігається велика проблема – це проблема гендерної нерівності в сфері праці.

Якщо говорити про ознаки такої дискримінації, то ми говоримо про ті речі, які ми з Вами знаємо. Це значний гендерний розрив у рівні доходів від зайнятості, середня заробітна плата жінок від чоловіків складає 23%. Хоча тут є позитивна тенденція.

Це по тих цифрах, які я наводила. По дискримінації у сфері праці і ознаках: ось значний гендерний розрив. Я ще повернусь потім до цієї таблиці, але хочу навести от Вам такий приклад по такій таблиці. Ми робили у нас в проекті «Знову до роботи» дослідження. І що показало саме головне: розрив заробітної плати жінок і чоловіків на підприємствах різних форм власності – малих, середніх та великих. Якщо взяти державну форму власності підприємств, то цей розрив мінімальний. Якщо взяти сьогодні інші форми власності, то цей розрив значний. Малі, середні та великі підприємства – це не стосується кількості працюючих, але ця тенденція зберігається. Якщо повертатися до ознак дискримінації, то є сегрегація зайнятості за ознакою статі. Ми знаємо, що у нас заборонено більше 500 професій і спеціальностей, це не говорить, що, дійсно, жінки не в усіх професіях можуть працювати, але все ж таки, цей список, цей перелік треба переглядати, те, що ми, можливо, не робимо так, як потрібно це робити. Обмеження можливості професійної реалізації – це пов'язано з тим, що є стереотипи, які існують щодо розподілу соціальних ролей і виконання сімейних обов'язків, поєднання сімейних і професійних обов'язків, вони все рівно сьогодні обмежують можливість професійної реалізації.

Якщо говорити по дискримінації, от ми

теж проводили дослідження, я хочу на них спиратися, це не стосується Доповіді, але це підтверджує як раз те, що написано у нас у звіті, у Доповіді. По наших дослідженнях, у 2013 році на тих підприємствах, які ми досліджували в рамках проекту, 29,1% жінок стикалися з відмовою у прийнятті на роботу з таких причин: народження дитини, вагітність, наявність малої дитини. Більше 14% спонукали до звільнення з роботи через вагітність, народження дитини або часті лікарняні відпустки, пов'язані з хворобою дитини. По наших дослідженнях – це 19% (у нас виходило) і 23% – по Україні. Це я Вам наведу приклади.

Ми хотіли б також сказати, що в сфері зайнятості, якщо говорити про такі загальні питання, тенденції, продовжується практика порушення трудових прав жінок. От під час рейду інспекторів Державної інспекції, це в звіті ми відмічаємо, з питань праці, проведеного у 2012 році, було виявлено дві з половиною тисячі підприємств і 900 порушень. Ці порушення стосуються того, що немає і трудових книжок, і не укладені контракти або трудові угоди, і несвоєчасні виплати, і залучення вагітних жінок, жінок з дітьми до 3 років до виконання заборонених законом видів роботи, і не виплати лікарняних тощо.

Вразливість жінок. Я б хотіла сказати, звернути увагу на вразливість жінок на ринку праці, саме жінок.

По-перше, які чинники впливають на таку вразливість, тому що саме жінки, переважно, беруть лікарняні по догляду за дитиною, переважно жінки знаходяться у відпустці по догляду за дитиною. І як наслідок, звичайно, втрачають професійну кваліфікацію, повільно просуваються по кар'єрних сходах і не мають достатньо трудового стажу, виплат по лікарняних, щорічних відпусток та інших видів соціальних виплат, соціального захисту. І саме головне, що це потім впливає на ту ж пенсію, яку отримує жінка, і є розрив в оплаті і пенсійному забезпеченні.

Вразливість жінок на ринку праці. За дослідженнями, це є в звіті, наводяться ці дані Міжнародною фінансовою корпорацією, жінкам в Україні важче розпочати бізнес через відсутність доступу до ресурсів, жінкам в Україні важче взяти кредит у банку або, як правило, нема чого поставити як заставу. Приватизація в Україні фактично пройшла повз жінок. 95% капіталу зосереджено в руках чоловіків, жінок лише 5%. І лише 22% бізнесу в Україні належить жінкам, хоча відмічають, що той бізнес, яким опікуються жінки, він, як правило, є успішним. В європейських країнах цей показник удвічі вищий.

Щодо вразливості жінок, я б хотіла ще додати, що, це ми теж відмічаємо в доповіді, є у нас застереження, але у іншому розділі, що вразливими жінками є жінки похилого віку, одинокі жінки, які мають дуже велику проблему – проблему, пов'язану з бідністю.

І ще я б хотіла сказати про вразливість і звернути увагу на те, що може вплинути і посилити таку вразливість для окремих ка-

тегорій жінок. Справа в тому, що рішення, які приймаються політиками, які приймаються урядами, не враховують інтересів жінок. Я Вам наведу такий приклад, він дуже очевидний, про нього дуже багато знають сьогодні. Ось дивиться – було прийнято рішення Уряду про запобігання фінансової катастрофи в Україні. Були прийняті рішення, коли скасували дуже багато статей видатків, але це зробили за один, за два дні, це зробили вночі, нас не запитали, не спросили, не порадилися. Все ж таки, це треба було зробити, я розумію, щоб запобігти дефолту, але ось там, знаєте, по скороченню видатків, які можна було скоротити, скоротили 12 тисяч фахівців соціальної роботи, які працювали в селах, селищах і містах. Із них 90% - це жінки, які працюють. Ось бачите, які приклади. Сьогодні ми розуміємо, що це було неправильне рішення. І щоб не було таких рішень, треба владі сьогодні думати дуже серйозно над тими питаннями і наслідками, які можуть потім стати чинниками, які будуть поглиблювати таку вразливість.

Але в доповіді ми відмічаємо дуже багато позитивного, те, що зроблено. І це сьогодні є дуже великим досягненням для України, враховуючи оту ситуацію, в якій ми зараз знаходимося. Що зроблено?

Значить, з 1 січня 2013 року вступив в дію Закон України «Про зайнятість населення». І ми пишемо, що там є положення, які містять гендерні принципи забезпечення зайнятості. І тут, Ви бачите, пряма заборона вказувати в оголошеннях переваги за статтю, і не тільки в цьому Законі України «Про зайнятість населення», а і в нашому законі; розширення категорій громадян, які мають додаткові гарантії при влаштуванні на роботу, коли один з батьків або особа, яка їх замінює, має на утриманні дитину, і компенсації роботодавцям.

Також прийнятий Закон України «Про колективні договори і угоди», в якому зазначено (це і генеральна, і міжгалузеві угоди), що в колективному договорі, угоді встановлюються взаємні зобов'язання сторін і регулюються норми щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

Під егідою Міністерства соціальної політики (я знаю, що воно залучало дуже багато громадських організацій, надбання і результати проектів яких працюють в цій сфері) було напрацьовано цілий пакет пропозицій, які обговорювались у нашому міністерстві. І ми сподіваємось, що ці пропозиції, які були підтримані, потрібно тепер законодавчо імплементувати. Це пропозиції стосовно надання молодим матерям можливості пройти безкоштовне навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації; це стимулювання роботодавців (шляхом дотацій) брати на роботу жінок, які виходять з відпустки та не можуть знайти роботу за допомогою служби зайнятості; посилення відповідальності роботодавців у разі дискримінації при прийомі на роботу; надання матерям (це дуже актуально, матері про це говорять)

можливості використовувати один рік з трирічної відпустки у будь-який час до досягнення дитиною восьмирічного віку, наприклад, у перший рік, коли дитина йде до школи або вчиться в першому класі, і це міжнародний досвід, який сьогодні поширений; надання можливості для матерів, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, працювати дистанційно. І тут теж сьогодні є напрацювання.

Рекомендації. Для поліпшення становища жінок на ринку праці доцільно (і ми це відмічаємо, в звіті це є): широко інформувати жінок про їхні трудові права, впроваджувати гнучкі форми організації праці, розвивати сектор надання послуг, розвивати різні форми гендерного квотування або встановлення відсотків представництва обох статей на керівних посадах, популяризувати досягнення жінок у сфері державного управління, оприлюднювати приклади успішного поєднання кар'єри і сімейного життя відомими і публічними особами (я хочу додати, що тут цього немає, але просто для інформації). В рамках нашого проекту «Знову до роботи» розроблено проект моделі реінтеграції матерів і батьків після повернення з відпустки для догляду за дитиною, розроблені механізми такої реінтеграції, розроблені методичні рекомендації, розроблений посібник для навчання, і ми плануємо, що по закінченню проекту, а може і в наступному році, будемо рекомендувати роботодавцям України впровадження цієї моделі, здійснювати превентивні заходи щодо гендерної дискримінації в сфері праці, забезпечувати рівну винагороду за працю рівної цінності (до речі, до цього питання треба повернутися, тому що є Конвенція, але у нас норми такої немає, ми говоримо сьогодні про імплементацію, саме цієї норми), впроваджувати політику легалізації заробітної плати в приватному секторі економіки і сприяти активізації українських жінок у відстоюванні власних трудових прав.

Я дякую за увагу.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Прошу, коментарі, зауваження. Так, прошу.

ДУБЧАК Н.: Я хотіла сказати, що якраз в контексті цієї доповіді дуже актуальним було питання у Міністерстві оборони, тобто в Збройних Силах України, коли у 2010 році ми вносили зміни, а фактично змінили накази міністра оборони про перелік військово-облікових спеціальностей, які можуть займати жінки. В контексті цього, я просто як коментар, хочу сказати, що, дійсно, реалізації жінок в цьому напрямку дуже заважає наше законодавство, яке, як в попередніх частинах ми говорили, зокрема пані Тамара говорила, потребує гендерної експертизи. Про що я хочу сказати? Я про це інколи говорю, коли виступаю, може хтось уже чув. Але ще раз хочу сказати, що є два, наприклад, закони, з якими зіштовхнулись Міністерство оборони і робоча група, яка переглядала військово-облікові спеціальності у жінок, це закони 1993 року. Один з них регламентує норми

важкості, які може піднімати жінка, а другий обмежує жінок у можливості працювати з вибуховими речовинами. Тобто коли стала мова про те, що жінок можна було б призначати, наприклад, в аеро-мобільні війська (простішими словами – десантні), то норма важкості, яку на сьогодні жінка може підняти, суперечить тій вазі, яку має на собі десантник, коли він у повних облаштуваннях. У зв'язку з цим, мої колеги-чоловіки говорили: «Ми б із задоволенням ввели цю посаду, на яку можна призначати жінку, але закони України, які на сьогодні діють, не дозволяють цього зробити». Навіть була воля Міністерства оборони, але ми не змогли перестрибнути законодавчі норми в Україні. Другий – це вибухонебезпечні речовини, так само. Є певна заборона про допущення жінок до цих робіт. І так само на посади, наприклад, саперів, мінерів, жінок ми не змогли включити в перелік посад, на які можна їх призначати. Це перше, що я хотіла сказати.

А друге – це те, що теж стосується специфіки проходження служби, особливо родин військовослужбовців. Коли дві людини в родині, чоловік і жінка, обидва військовослужбовці, є великий міжнародний досвід, який вирішує ці проблеми у військових. Наприклад, оплата послуг нянь на той час, коли чоловік і жінка залучені до виконання своїх прямих службових обов'язків. Є можливість оплати додаткового репетиторства вчителям, коли родина повинна у зв'язку зі службою переїхати в інше місце служби, і для адаптації дітей до нової школи теж оплачуються такі послуги по репетиторству. Сьогодні військовослужбовці, родини військовослужбовців, наголошую, де дві людини служать у Збройних Силах України, мають ці проблеми невирішеними. Більш того, є віддаленні військові гарнізони, які взагалі не мають розвинутої інфраструктури. І коли стоїть питання виходу на службу, наприклад з декретної відпустки, то дуже часто жінка повинна жертвувати своєю кар'єрою: вона звільняється і залишається сидіти дома, тому що потрібно доглядати дитину, потрібні допомогати добиратися до школи, дитячого садочку і т. д. Тобто дуже актуальними є ці питання сьогодні у Збройних Силах України. Ну, в контексті нинішньої ситуації, у Збройних Силах взагалі багато актуальних питань. Але просто на 2010 рік, коли ми працювали з цими документами, виникли отакі от проблеми.

Це як коментар до виступу.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Ми перевіримо по тексту. Оці закони, які були ревізовані у 2010 році, це дуже важливо включити, бо це входить в звітний період. І вони є дуже показними.

Добре, дякую, пані Наталя, за коментар. Прошу.

УЧАСНИК 6: Пані Наталю, правильно ли я поняла, що Ви сказали, що 63% женщин економічески заняті. Вопрос такой: вот как Вы обосновываете, почему именно такая цифра? Потому что мы знаем, что заня-

тость намого ниже.

ТОЛСТОУХОВА С.: Это был опрос, Институт демографии делал. Мы оттуда взяли эти данные. Ну я не знаю, может кто-нибудь из экспертов здесь добавит.

БОГДАНОВА Н.: Самозанятость тоже является занятостью, то есть экономически активная женщина – та, которая занята. И самозанятость тоже является занятостью.

УЧАСНИК 6: Вы знаете, дело все в том, что.

БОГДАНОВА Н.: Я перепрошую, а у Вас є інші дані? Офіційні інші дані маєте?

КЛЕБАНОВА Л.: Я могу сказать, что да. Можно отдельно... Но просто я знаю, что сегодня не считается человек, который имеет земельный пай, он не считается незанятым. То есть считается, что у него есть работа. И вот только за счет этого повышается процент. На самом деле, занятость воспринимается не с фабрик, не с заводов, не из колхозов, не из совхозов. Я вам хочу сказать, что всего в сельской местности, это официальные цифры, которые приводит Министерство аграрной политики и общественные организации, что у нас занято во всех крупных агрохолдингах 750 тысяч сельского населения. Это даже меньше миллиона, если учесть, что у нас шестнадцать с половиной. То есть очень мало. Спасибо.

БОГДАНОВА Н.: Дякую. Ларисо Станіславівно, єсть смисл просто дописати к этим цифрам?

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Справа в тому, що це перевіряємо, якщо якась цифра викликає сумнів. Але статистику нам надавала Державна статистична служба, і в них є методика розрахунків. Звичайно, громадські організації можуть мати іншу статистику, але тоді бажано з посиланням. Наприклад, результати опитувань або зібраної в якийсь альтернативний спосіб статистики. Тому що лише на спостережних даних ми навряд чи зможемо такими цифрами оперувати.

УЧАСНИК 6: Нет, мне просто было интересно, откуда та цифра.

ТОЛСТОУХОВА С.: Опитування домогосподарств.

БОГДАНОВА Н.: И еще хочу сказать, можно да? Что у нас сельские женщины входят в группу риска. И в Доповіді тоже это есть. Но там мы пишем о том, что в настоящее время проходит большое исследование по сельским женщинам. И оно только в сентябре заканчивается, у нас пока результатов этих нет. То есть если будут рассматривать этот доклад позже, и у нас уже будут результаты, то понятно, что по запросу мы пришлем эти данные.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Так, же.

УЧАСНИК 7: Я думала, що цей коментар зробить Володимир Семенович, з приводу 12 тисяч соціальних працівників.

Справа в тому, що це таке, просто я не

знаю, мені, наприклад, так боляче, це таке відкрите порушення прав людини. Але навіть справа не в тому. Справа в тому, що вчора Володимир Семенович говорив про таку функцію, як соціальна діагностика, яка дуже важлива взагалі для нашої країни, а особливо сьогодні, в даний час. Так от, саме ці 12 тисяч соціальних працівників виконували цю функцію. І ліквідувавши цих соціальних працівників, ми і функцію цю ліквідували, яка тільки народжувалась, які тільки люди були навчені. Люди робили велику роботу, і сьогодні їхня робота ще більше була б важлива, оскільки нам треба працювати з тими людьми, що вихали тимчасово із зони війни, з тими людьми, які потребують якоїсь реабілітації, уваги, і нема кому з ними займатись. Я не знаю, як це говорять у регіонах, але в усіх районах міста Києва цей біль, як би на голові у всіх наших соціальних служб і усіх наших структур в районах міста Києва.

БОГДАНОВА Н.: У нас в докладе, на самому деле, Лариса, это идет в разделе «Поддержка семейного воспитания». И мы там ссылаемся на Доповідь предыдущую, что законодательно у нас все по-прежнему, но за отчетный период 12 тысяч пришли, и мы как раз пишем о том, что необходимо провести работу, чтобы они остались. Там же смысл в том, что государственных денег нет, а есть регионы, где они остались на местном бюджете. Так вот мы как раз пишем о том, что на местном бюджете их оставить нужно, в частности, для профилактики семейного насилия.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Так. Дуже багато керівників, більше 2600, залишені за рахунок місцевих бюджетів. І кошти ці були не передбачені в місцевих бюджетах. І знайшли можливість зберегти. Але ми сподіваємось, треба так робити, щоб з 1 січня 2015 року в місцевих бюджетах з'явилися ці кошти.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я просто відчуваю обов'язок відреагувати.

Шановні колеги, давайте будемо називати речі своїми іменами. Перша річ – насправді, це дуже погано, що так сталося. І тут нема, що говорити, і не може бути інших позицій. Це зрозуміло. З іншої сторони – ну знаєте, я особисто підписала понад 100 відповідей народним депутатам України, які зверталися з проханням повернути дванадцять тисяч фахівців соціальної роботи. Знаєте, я скажу Вам, що мені хотілося кожному з них в додатку до відповідей зробити роздруковку, як вони самі голосували. Це друга річ.

Третя річ. Давайте ми будемо розуміти, що кожен тут присутній в залі знає щонайменше одного народного депутата. Я думаю, що Ви розумієте, що я хочу тим сказати.

Четверте. Знаєте, давайте будемо нести спільну відповідальність за те, що сталося. Тому що насправді це наша спільна відповідальність. І те, що депутати не читають те, що вони голосують, це, нажаль, є правда.

П'яте. Знаєте, я дякую пані Світлані за коментар з приводу цього. Близько трьох ти-

сяч, якщо потрібна точніша цифра, я готова її сказати після обіду, фахівців соціальної роботи залишені за рахунок місцевих бюджетів. Абсолютно точно, це кошти, які не були передбачені. І, знаєте, я не хочу тут зараз нікого образити, Боже борони, не сприймайте це, будь ласка, і нехай не сприйме ніхто з відсутніх тут, кого це може стосуватись, те, що я зараз скажу. Але ми можемо дуже багато кічитись з приводу того, які прекрасні наші великі міста, особливо столиця. Але я думаю, що для міста Києва було багатогатіше простіше винайти кошти з місцевого бюджету на збереження фахівців соціальної роботи, ніж, наприклад, для, як дехто вважає, провінційного міста Львова. І Львів зберіг своїх фахівців соціальної роботи і винайшов кошти для того. І я переконана, що Київ теж мав обов'язок зробити це. Тому думаю, що це спільна відповідальність тих, хто приймає відповідні рішення, або зобов'язаний впливати на процес прийняття тих рішень, працюючи з депутатами відповідних рівнів. Я думаю, що саме такий формат, як я зараз кажу, є ознакою зрілості громадянського суспільства.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Наталіє Володимирівно.

УЧАСНИК 8: Я вибачаюсь, дуже коротко. Вони (соціальні працівники) нікуди не дінуть, тому що зараз, якщо буде реформа і децентралізація влади, і повноважень, і фінансів, то вони отримають це як власні повноваження, за які вони відповідають. І безпритульність, і бездоглядність, і патронаж, ті, що з місць позбавлення волі, і неблагополучні сім'ї з дітьми і т. д. – це будуть їх власні повноваження. Він буде сам це робити, мер чи сільський голова? Ні. Він скаже: «А хто це буде робить?». І він тоді згадає, що це робив фахівець соціальної роботи, оцінював, виявляв, йшов, супроводжував. Ось на це я сподіваюсь, і це буде позитивно як раз.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я хочу сказати, що я дуже сподіваюсь, що мер чи голова державної адміністрації районної чи обласної, які поки що це є, ніхто їх не відміняв, змін ніяких немає в системі влади, я дуже сподіваюсь на те, що він згадає вчасно, перед формуванням бюджету і перед прийняттям рішень про затвердження програми соціально-економічного розвитку чи бюджетної резолюції, а не після того, коли йому треба буде думати, куди розмішувати чергову тисячу переселенців з Донецької чи Луганської областей. Практика свідчить про те, що наші керівники чи то місцевого самоврядування, чи то державних адміністрацій краще пам'ятають про те, скільки їм треба покосити траву, чи покласти асфальту на дорогах, які потім за півроку знов треба ремонтувати. Тому це для нас таке ж серйозне завдання. Знаєте, мені тут кортілося сказати Вам і визнати, що насправді я відчуваю свою особисту відповідальність за те, що ми не зуміли організувати належним чином і роботу з політичними партіями, тому що ми запізно взяли за ро-

боту з партіями з приводу інформування їх, насправді інформування, треба це визнати, про 30%. Ми це зробили запізно, нажаль.

Тому думаю, що б там не сталося із ФСРами, і з іншими нашими соціальними проблемами, які зараз передаються – соціальна відповідальність за певні напрямки, – місцевому самоврядуванню, щоб не сталося так, що право органів місцевого самоврядування чи місцевих державних адміністрацій залишиться за відсутністю коштів на реалізацію цього права.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Наталіє Володимирівно.

Ну якщо ми можемо закрити дискусію щодо цього питання, можливо Світлана Володимирівно на закінчення? Ні.

Тоді ми можемо ще сміливо надати слово пані Середницькій А. для презентації частини освіти. Для нас це дуже важлива частина, і вона, мабуть, є однією з тих, яка для звіту є центральною.

СЕРЕДНИЦЬКА А.: Дякую. Перед кінцем цієї частини, про освіту. І я думаю, що до приємного. Тому що, дійсно, за звітний період в порівнянні із минулим звітом, в Україні зберігся гендерний баланс за освітнім рівнем. За основними показниками освіти в цілому жінки не поступаються чоловікам, а в ряді випадків і перевищують їх. Це загальновідомий факт сьогодні. Жінки реально користуються рівними з чоловіками правами доступу до освіти, отримання документів про освіту в навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності як в місті, так і в селах. Жінки мають право на рівний з чоловіками доступ до навчальних програм, літератури, іспитів і т.д. Тобто це в усіх освітніх законах записано, як то в базовому законі, так і в законі прямої дії таке право, дійсно, гарантоване. На сьогодні Міністерство не має даних про те, що комусь було відмовлено у навчанні за ознакою статті. Якщо такі дані є у експертів... немає таких даних поки що.

І дійсно це такі загальні підходи і те, що зазначено у Доповіді. Насправді минула Доповідь висвітлювала ряд актуальних проблемних питань, які все ж таки має освіта. І в першу чергу було зазначено у заключних зауваженнях про те, що зберігаються стереотипи у шкільних підручниках. Такі підходи, що шкільний підручник містить у собі зміст, який формує такий підхід до гендерної рівності, який сьогодні не є сучасним, і формує гендерні стереотипи серед школярів. Хочу сказати, що за рекомендаціями Комітету за цей час проводилась велика робота для того, щоб виправити цю проблему. Було піддано експертизі в рамках всієї роботи міністерства спільно з міжнародними програмами, з громадськими організаціями було вирішено зробити експертизу навчальних програм, стандартів освітніх і навіть деяких підручників для окремих класів. Для проведення експертизи було залучено багато науковців, людей, які робили це, і було видано методичні рекомендації для тих, хто має відношення

до формування змісту шкільних підручників, програм та стандартів.

Також було зроблено багато для того, щоб навчити вчителів цій роботі, було проведено багато тренінгів, більше тисячі тренінгів із педагогічними працівниками. Їх пройшло понад 23 тисячі педагогічних працівників, які були учасниками таких тренінгів, розроблено програму проведення одноденних тренінгів в системі післядипломної педагогічної освіти, яка досі ще запроваджується у цих закладах. Видано такий модуль для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти «Гендерна освіта в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів», було видано посібник для вчителя «Як навчати школярів долати гендерні стереотипи», було видано абетку рівності, навчальний посібник для учнів 9-х – 12-х класів «Ми – різні, ми – рівні», проводяться також в школах уроки гендерної рівності та інші заходи, спрямовані на формування культури гендерної рівності. І є відповідні методичні рекомендації, як проводити цей урок, який зміст такого уроку має бути. Тобто на виконання того, щоб ці зауваження були усунуті, була проведена така активна робота.

Однак змушена констатувати, і це теж записано у доповіді, і з цим не можна не погодитися, що замало такої активності у такій великій сфері як освіта. Саме тому у новій програмі державній ми зазначали, що особливу увагу треба приділити вищій освіті і роботі в цій сфері, особливо у сенсі підготовки вчителів у педагогічних вузах. І це ми намагаємося в майбутньому, звичайно, реалізовувати. І звичайно, змушена зауважити, що гендерні освітні програми поки ще не мають сильного впливу на наявність патріархальних стереотипів, які все ще залишаються неподоланими. Це зауваження, напевне, буде звучати знов у Комітеті, я так передбачаю.

Але зроблено певні кроки у тій частині, в якій говориться про загальний стан і загальну статистику, певні кроки щодо освіти ромських жінок, тобто те зауваження, яке звучало, як я пам'ятаю, під час обговорення Доповіді у Комітеті ООН. Треба сказати, що освіта – це процес, і ми сподіваємось, що все ж таки спільними зусиллями, тут хочу, користуючись нагодою, дуже подякувати всім громадським організаціям, які долучаються до цього процесу подолання гендерних стереотипів у шкільному середовищі, тому що дійсно, поки що державна активність, вона менше, ніж активність громадськості у цьому процесі або окремих активістів освітніх, завдяки яким були створені одиниці освітніх центрів, п'ять кафедр, які зараз існують у вищій школі, які ідеї гендерної рівності впроваджують у життя і навчають студентів, наукові дослідження, які ініціюються. Тобто загалом така ситуація, яка висвітлена у Державній доповіді, вона є сьогоденні дійсно реальною. Дякую. Єдине. Там є некоректні вислови...

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: У мене є питання стосовно того, що зараз Міністерство освіти

активно розробляє нові документи, де є стратегія вищої освіти, яку готують для подання до Верховної Ради, маса концепцій, взагалі новітніх підходів. Чи під контролем ви тримаєте питання необхідності включення туди гендерних питань?

СЕРЕДНИЦЬКА А.: Я можу сказати Вам, по-перше, дійсно новий закон «Про вищу освіту», він як би дає дуже великий поступ для того, щоб використовувати... там велика автономія надана навчальним закладам.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Я не про це. Це ідеологічно, воно має бути в ідеологічній частині, а не в розподілі повноважень.

СЕРЕДНИЦЬКА А.: Я хочу сказати, що я забула тут вказати, що Закон «Про вищу освіту» є новим і оця автономія вищих закладів, яка передбачена ним, дає широкі можливості використовувати різні підходи у навчанні студентів, тобто вже немає такого державного контролю за змістом освіти, у тому числі і гендерної освіти, те, чого ми завжди, пам'ятаєте, говорили про те. Тобто сьогодні навіть наукова рада університету може затверджувати ті програми, які вони вважають за потрібне. І тут уже те, що буде працювати і в плані гендерної політики і просування гендерної рівності. Тепер стосовно Вашого питання. Сьогодні формується нові документи. Зараз я, ви знаєте, маю йти на засідання робочої групи, яка зараз опрацює базовий закон «Про освіту». Готується такий базовий закон «Про освіту». Безпосередньо там вивчаються різні питання, різні підходи до законотворчої діяльності і до законів освітніх європейських, американських. Дуже багато експертів перед нами виступало, як це все формувати. Я задавала ці питання експертам міжнародним, які освітянські закони пишуть. Вони сказали, що в їхніх законах європейських немає окремих постулатів, посилення на гендерну рівність, якщо є загальний закон про рівні права і можливості, але оце положення, яке гарантує рівні права всім незалежно від статі, віку та раси і т.д., що ці закони є такими рамковими і вони забезпечують це право. А уже там можливо у законах прямої дії, де буде йтися про зміст освіти чи дійсно якісь питання. Я, наприклад, у цій групі знаю свою місію...

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Але це дуже важливо. Знаєте відмінність (не мені Вам розповідати) про те, як формуються європейське законодавство і як воно виконується. Тобто можливо в наших умовах воно має бути присутнє в усіх, навіть, галузевих законах до поки, доки це не стане такою нормою, як в Європі. Ми говоримо про оцей розрив між нормативним і фактичним забезпеченням.

СЕРЕДНИЦЬКА А.: Міністерство юстиції... Вам же всім відомо, як готуються нормативні документи. Вони проходять експертизу Міністерства юстиції на відповідність правам людини. Так що, я так думаю, що Міністерство, воно таке поважне, воно відслідковує, щоб там не було навіть положення...

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Але Міністерство юстиції не здійснює спеціальні такі позитивні дії точно. Ви можете, якщо Ви будете вважати за потребу, то Ви можете.

СЕРЕДНИЦЬКА А.: Це зрозуміло. Я думаю, що у доповідях будуть відображати, якщо якісь рекомендації можуть бути, чи це щось. Насправді, власне моя думка, що активізувати діяльність Міністерства (освіти) потрібно у питаннях гендерної освіти тому, що ця компанія, про яку ви говорите у Доповіді, «негендеру» вона нанесла дуже велику шкоду взагалі всьому суспільству, я вважаю, катували, ці питання навіть сексуального виховання, намагалися відмінити взагалі всі ці програми, Ви знаєте краще мене цю велику акцію, яка була. І в нас стоїть чотири чи п'ять коробок звернень. Всі написані під копірку ці звернення, ми всім давали відповіді. Все до купи: і гендер, і ювенальна юстиція. Тому звичайно, я вважаю, що Ви праві в тому, що активізувати систему освіти, яка має бути передовою у даному питанні, необхідно.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Це буде останнє питання. Прошу, Олено.

ЛАЗОРЕНКО О.: Олена Лазоренко, це громадська організація «Жіноча Професійна Ліга», і також друге – це Національна Академія Наук, де я працюю. Я хотіла би звернути увагу на декілька моментів щодо звіту про освіту жінок у зв'язку з тим, що там потрібно також мати компонент освіти протягом життя, або більш правильно – навчання протягом життя. І взагалі, наскільки я пам'ятаю Доповідь, там немає частини, яка стосується навчання дорослих, і особливо тієї частини, яка стосується неформального навчання дорослих. Як ви знаєте, нарешті у 2012 році у нашому законодавстві з'явилося визначення, що то є неформальне навчання дорослих, тому що навчання дорослих включає у себе елементи формального навчання, неформального навчання, та спонтанного навчання. І у зв'язку з цим у нас не увійшла у Доповідь і взагалі відсутня будь-яка аргументація, будь-яка інформація, будь-які елементи, які стосуються неформального навчання, особливо того, що робиться в тематиці, що стосується жінок. Що маєтись на увазі, коли ми говоримо про неформальне навчання? Це курси короткотермінові, які проводять громадські організації, які проводять різні консалтингові і тренінгові компанії, це можуть бути центри при торгово-промислових палатах і т.п. Тобто все це те, що не потребує ліцензування від Міністерства освіти. Також я зверталася ще раніше до пані Наталі Федорович щодо запиту про те, яку кількість за ваучерною програмою мали можливість отримати програми навчання дорослих, саме жінки і чоловіки по цій темі. Це є в сфері відповідальності Міністерства соціальної політики і Міністерства освіти та науки України. Вони спільно відповідальні за виконання саме цього компоненту. На жаль, я не отримала чіткої відповіді. Якщо Ви пам'ятаєте, це був запит

шостого травня. Була спільна зустріч з громадськими організаціями, можливо це брак у комунікаційних елементах, але я думаю, що у будь-якому вигляді цю інформацію має сенс представити у Доповіді, тому що тут дійсно відкриє те, що робиться державою, а державою як раз робиться, тим більше я бачила нову постанову, в якій на сьогоднішній день певною мірою переглянуті ті фахові напрямки, за якими видаються оті ваучери на навчання. Але на жаль, там знов-таки залишилися тільки вищі навчальні заклади, там ваучери можуть отримати тільки сертифіковані заклади, тобто тільки система формальної освіти, а заклади, які відносяться до неформальної освіти – тренінгові компанії, центри якісь, наприклад, при торгово-промислових палатах тощо, – вони не мають права отримувати оці ваучери на перепідготовку. Навіть якщо вони можуть надавати фахові послуги навіть вищого ґатунку якості, аніж державні організації. Це такий коментар до частини освіти.

І щодо ринку праці, у зв'язку з тим, що взяла слово, тільки два моменти. Як, на мій погляд, забезпечити розширення економічних можливостей жінок? Дуже важливий елемент, він пов'язаний з попередньою частиною – це навчання підприємницьким навичкам і взагалі додати елементи, які будуть стосуватися цього навчання, причому не тільки для сфери бізнесу, а підприємницьким навичкам в інших царинах – підприємництву в освіті, підприємництву для науки, підприємництву для культурної сфери і тому подібного.

КОМАРОВА Н.: Скажіть, пожалуйте, Ви готові это в двух абзацах изложить?

ЛАЗОРЕНКО О.: Наскільки я розумію, ми будемо готувати альтернативну доповідь...

КОМАРОВА Н.: То есть, Вы про другую доповідь?

ЛАЗОРЕНКО О.: Я вже надсилаю цю інформацію, якщо я не помиляюсь, у Міністерство освіти по системі genderpolicy@ukr.net і там були мої рекомендації. Я не знаю, на жаль, чому...

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Genderpolicy – Це Міністерство соціальної політики.

КОМАРОВА Н.: Будьте добры, вышлите, пожалуйста. То есть это конкретные предложения или это размышления о том, что надо?

ЛАЗОРЕНКО О.: Нет, там были конкретні пропозиції з нашого боку. Бо перший раз ми їх озвучили під час слухань у Верховній Раді у 2013 році і знов-таки надавали їх пізніше, коли обговорювали Доповідь «Пекін+20». Можливо, у тій доповіді воно є, але якраз по конвенції CEDAW, я не побачила отой частини, яка освіта протягом життя, щоб там було хоч якесь згадування про цей дуже важливий, на мій погляд, елемент.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Система Genderpolicy. Це Міністерство соціальної політики збирає по цій системі, можливо, вони отримали. Але це слухне зауваження, тому

що оскільки брак, скажімо, обмеженість є цієї Доповіді. Туди теж багато не увійшло те, що належить до освіти протягом життя. Наприклад, позашкільна освіта, виховні різні аспекти, але обмеженість є таких даних.

ЛАЗОРЕНКО О.: Я просто хотіла звернути увагу, що це також Цілі розвитку тисячоліття і вони повинні враховуватись, якщо не помиляюсь третя ціль. І також це є один із елементів, який по «Пекин+20» просто вилучено як один із пріоритетів.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Пані Олено, я безмежно дякую Вам за пропозиції, Ви абсолютно, як на мою думку, слушно зауважили, що це очевидно, проблема комунікації. Але я хочу нагадати про те, що на щастя, тут дуже багато колег вчора і сьогодні наголошують на абсолютно унікальній ситуації, яка є чи не вперше в процесі підготовки такої доповіді, що така кількість експертів і членів громадських організацій задіяні у процес підготовки Доповіді. І я насправді за це давним-давно мала подякувати шановній Ларисі Станіславівні. Я дякую вам сердечно за це, Ларисо Станіславівно. Це абсолютно Ваша заслуга. Я Вам за це безмежно вдячна. Я думаю, що шкода, що Ви не подали цих пропозицій на засіданнях робочої групи. Але я дуже би просила Вас все-таки, беручи до уваги, що вони відбувалися і вони абсолютно відкриті і тут мені підказують, що Ви брали участь в їх роботі, дайте письмово Ваші пропозиції.

ЛАЗОРЕНКО О.: Я продублюю.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Давайте ці деталі ми з'ясуємо у робочому порядку і подумаємо, чи можна їх це включити.

Є ще питання? Пані Марфо?

СКОРИК М.: Дякую. Я говорила про це багато разів, і на парламентських слуханнях, і не тільки. Я би не зосереджувалась сильно на змісті тих підручників, це не єдина наша проблема, а зараз вона ще вже і не чільна. Я думаю, що бажано вже підступити до наступного бар'єра, який заважає гендерній рівності в системі освіти. Ну хоча би там з кадрами трошки розібратись, хоч якісь цифри подати, що у нас з кадровим складом, що у нас із представленістю жінок на рівні прийняття рішень у системі освіти. з тим були великі проблеми до 2009 року, як я пам'ятаю. Це раз. По-друге, у нас у частині, яка стосується впровадження гендерної освіти і гендерних досліджень, дуже хотілось би, щоб був теж якийсь цифровий розподіл. Наприклад, ми розуміємо, що розвиваються гендерні дослідження, але дуже хотілось би знати, а скільки там тих аспірантів, у яких галузях, тобто якісь елементарні наукометричні підрахунки, вони були б тут дуже не зайвими, бо ми хотіли б їх бачити. Хотіли би їх відповідно упроваджувати. І потім, я не знаю, на який час ви будете ставити цю доповідь, але вже зараз із приходом нового міністра у нас, наприклад, створена експертна робоча група, з'явився радник з гендерних питань у Мі-

носвіті. Можливо має сенс відобразити це у цьому звіті, щоб менш безрадійно виглядало, раз уж це зроблено. У нас громадські ради є, є підрозділи, комітети, в яких працюють наші експерти і які будуть робити свої пропозиції. Вони пам'ятають про план 2009 року, про який є згадка у звіті, вони пам'ятають, що його треба все-таки імплементувати, і будуть намагатися це зробити. Тобто в принципі є, що сказати.

УЧАСНИК 8: Ви маєте на увазі наказ Міністерства 2009 року, який призупинили у зв'язку з тими подіями...

СКОРИК М.: Так, так.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. Правда, слушне зауваження. Якщо ми будемо відображати сьогодиншню ситуацію – вона є дещо іншою.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Шановні колеги! Я хочу попросити вас. Ми, звичайно, будемо у зв'язку з оцінкою, яку буде робити МОН проекту закону, одними з тих, які будуть погоджувати проект цього закону. Тому я пропоную зараз на цьому етапі, коли він готується, допомогти нам усім спільно зробити цей закон кращим. Якщо ми готові зараз запропонувати, подати якісь пропозиції конкретні, сформульовані – будь ласка, якщо ні, то протягом найближчих кількох днів до наших колег з Міністерства соціальної політики, щоб ми могли подати ті пропозиції від нашого Міністерства.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую. У нас перерва. Дякую всім за роботу. Сподіваюсь, що після обіду ми будемо у тому ж самому складі. Всім смачного.

ПІСЛЯ ПЕРЕРВИ НА ОБІД.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Починаємо нашу другу частину. Я дякую всім, хто залишився. Хочу сказати, що Наталія Володимирівна буде за 20 хвилин. Вона обіцяла бути цілий день і вона буде.

КОМАРОВА Н.: Можно мне маленькое объявление?

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Да, от я хотіла власне це сказати.

КОМАРОВА Н.: Коллеги! Мы, честно говоря, думали, что после того, как мы четыре раза посылали членам рабочей группы в разных языках доклад, вряд ли мы будем вносить какие-то правки. Но предложения звучат вполне конкретные, вполне объективные, поэтому у меня к вам просьба. Если кто-то хочет, чтобы их правки вошли в новый, последний вариант доклада, я прошу вас до понедельника до девяти утра не размыслизмы о том, чтобы надо было вставить, а конкретные правки в конкретный текст, то есть берете кусок текста, который вы правите и присылаете его. Все, что мы сочтем, Лариса Станиславовна, за необходимое, мы внесем. Там единственное, что есть некоторые проблемы, если это обучение в течение жизни. Я посмотрю, есть ли это в Конвенции, предполагалось ли оно, потому

что оно вполне могло и не предполагаться. Все, что предполагалось Конвенцией, все ваши правки очень коротко – на абзац, мы внесем. В понедельник до девяти на genderpolicy@ukr.net. Спасибо.

И у меня есть предложение: давайте в четыре часа закончим.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Ми закінчимо тоді, коли ми закінчимо обговорення. Ми будемо намагатися не затягувати час.

Я хочу надати слово пані Галині Скіпальській, директорці Представництва HealthRight International в Україні. Ми тут деякі зміни робимо по програмі. Це представлення тієї частини Доповіді, яка стосується вразливих до дискримінації груп жінок. І у нас є представники, зацікавлені коментувати цю частину, так що я всіх закликаю до обговорення. Дякую.

СКІПАЛЬСЬКА Г.: Дякую, пані Ларисо. Моя презентація стосується жінок, вразливих до дискримінації, і саме цих зауважень, зауважень до кількох пунктів. Зразу хочу сказати, це раз можливо, що формат цієї доповіді, він такий, що це ми не пишемо все, що ми хочемо, що було зроблено за три роки. Ми відповідаємо на питання, які поставлені, на ті рекомендації десь там вказуємо побажання щодо того, на чому ми будемо фокусуватися. Крім того, якщо говорити про жінок, уразливих до дискримінації, особливо вразливих до дискримінації – це питання, воно дуже перекається з багатьма іншими питаннями, які ще сьогодні будуть розкривати колеги: і охорона здоров'я, і протидія насильству, де будуть торкатися цього напрямку. Тому я торкаюся тих пунктів, які безпосередньо стосуються особливо вразливих жінок, які включені були у цю Доповідь.

Хочу сказати, що певна велика група жінок, так, не знає взагалі про те, що таке дискримінація. Дивіться, результати масового соціологічного опитування нам показали, що кожна десята жінка зазнавала принаймні одного виду дискримінації, а кожна двадцята зазнавала множинної дискримінації. Тобто виходить, що в нас насправді досить велика кількість взагалі жінок зазнають дискримінації. Але якщо говорити про тих, хто особливо вразливий, то пізніше я торкнуся цих визначень. Вони були сформульовані лише у 2013 році. І якщо говорити про розповсюдження дискримінації, то воно може бути більшим, тому що багато хто просто не знають, що таке дискримінація. Тобто відповідають: «Зазнавали – не зазнавали», але є припущення, що, звичайно, багато хто не розуміє і не знає, що це.

Як що ж їх питали, що вони розуміють під дискримінацією, то 14% говорили, що вони стикалися з дискримінацією за ознакою статі при прийомі на роботу, і ще 10% говорили про такий прояв дискримінації, як низка оплати праці жінок порівняно з чоловіками при виконанні однієї і тієї ж роботи.

Разом з тим, оскільки до пункту 42 було сформульовано таке зауваження. Воно сто-

сувалося інформації про вразливі групи жінок, тому всі організації, які брали участь, і міністерство сюди включили інформацію якраз щодо вразливих груп жінок. І ось тепер по порядку.

Жінки, що знаходяться в місцях позбавлення волі. Ця інформація є в Державній пенітенціарній службі. На даний час в Україні майже 7 тисяч жінок у місцях позбавлення волі. Проводилась теж низка досліджень. І тут посилаються саме на одне з таких ґрунтовних, важливих та об'ємних досліджень. За даними Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, є ціла низка, скажімо так, зауважень щодо жінок, які перебувають в місцях позбавлення волі. Це і неналежні умови утримання жінок в окремих слідчих ізоляторах. Це, звичайно, питання щодо обладнання кімнат – є місця, де немає навіть туалетів, відсутня вентиляція, санітарно-гігієнічний стан і т.п. Санітарні вузли перебувають в занедбаному стані, тобто це до самого змісту зауваження, питання. Але, так само, і стан медичної допомоги в слідчих ізоляторах не відповідає відповідним медичним стандартам. Звичайно, я розумію, що було вкладено в цей термін, що так питання доступу до медичних послуг, викликають питання, і ми це знаємо.

Літні жінки. Україна, як ми знаємо, відноситься до країн світу з досить високим рівнем старіння. І в найближчі десятиліття цей процес буде прогресувати. Так, наприклад, частка жінок у віці 65 і старше років становитиме 28%, ну практично 30% жіночого населення, а чоловіків, відповідно, 20%. В Україні існує, і тут вказано було в Доповіді, включено в Доповідь момент, який стосується як проблеми недоступності кваліфікованої медичної допомоги для населення похилого віку, проблем територіальної доступності медичної допомоги, особливо якщо ми говоримо про сільські місцевості. Літні особи є однією з вразливих категорій щодо ризику бідності. В той же час, в Доповіді задується про перше дослідження становища літніх жінок: «Гендерні особливості старіння в Україні. Літні жінки в соціально-демографічній структурі населення», де була проаналізована специфіка соціальної ролі літньої людини в українському суспільстві. І вказані, які (якщо Ви читаєте в презентації, то звертайте увагу) найбільші негативні прояви пенсійного віку. І так само це дослідження дало повну інформацію щодо того, що є перевагою. Взагалі говориться про те, що необхідно продовжити вивчення проблеми і розробку рекомендацій щодо пом'якшення дискримінації літніх жінок.

Жінки ромської національності. Жінки ромської етнічності в Україні зазнають множинної і взагалі перехресної дискримінації за різними ознаками: гендерною та етнічною. Вони стикаються з дискримінацією і нелюдським принизливим ставленням як з боку лікарів, так і з боку персоналу лікарень. Інколи їм відмовляють у наданні медичної допомоги – це включено в цю доповідь. Ми тут теж посилаємось на звіт «Повсяк-

денні практики інституційної дискримінації: український вимір», яке було зроблено в 2013 році. Дискримінація ромів в українському суспільстві викликана, в основному, їх соціально-економічним становищем. І пряма дискримінація ромів, фактично, стосується відмов у доступі до різних послуг і благ, або співпраці з ними через їхню етнічну приналежність. Теж зазначаємо те, що 8 квітня 2013 року було підписано Указ Президента України «Про Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року». В цьому документі зазначені, фактично, заходи з надання допомоги ромським громадам зі зменшення дискримінації ромських жінок.

Хочу також торкнутися такої цільової групи, як ВІЛ-позитивні жінки. У Доповідь включена така обширна та ґрунтовна інформація про результати дослідження «Гендерні аспекти надання послуг для людей, які живуть з ВІЛ». Свого часу, у 2012 році Всеукраїнська Мережа ЛЖВ проводила це дослідження. І приведені, скажімо так, основні результати, які говорять про те, що більшість жінок отримали ВІЛ-статус в результаті насильницьких дій. Так само, наприклад, цифри 12% в порівнянні з 9% чоловіків припускають можливість того, що були жертвами насильства. Фактично 30%, майже 30% працівників ВІЛ-сервісних організацій в своїй роботі стикались з ситуаціями, коли насильство було причиною інфікування жінок ВІЛ. І теж посилаємось на інформацію про те, що працівники ВІЛ-сервісних організацій значно частіше стикаються з насильством щодо жінок, ніж щодо чоловіків.

Так само до Доповіді включено інформацію про дослідження «Попередження насильства щодо жінок, які перебувають у складних життєвих обставинах». Стан розвитку та забезпечення діяльності», яке проводила у 2012 році «Українська фундація громадського здоров'я» разом з Всеукраїнською Мережею ЛЖВ і Міністерством соціальної політики. Фактично, теж дуже багато результатів цього дослідження було, деталей. Ми розуміємо, що формат дозволяє включити основні моменти, які стосуються цих зауважень по цьому пункту. 100% опитаних ВІЛ-позитивних жінок відповіли, що переживають насильство, пов'язане з їхнім ВІЛ-статусом. Хоча дослідження розкривало, яке це насильство, що саме вони мають на увазі, що вони знають, що не знають, але основний меседж, це те, що ВІЛ-позитивні жінки у 100% говорили про те, що переживають насильство, пов'язане зі своїм статусом.

В рамках проекту, який ми реалізовували, ми відпрацьовували і продовжуємо відпрацьовувати компонент саме відповіді на таку проблему. Ми інтегруємо послуги з попередження насильства щодо жінок і хочемо включити їх в роботу ВІЛ-сервісних організацій, які працюють з жінками, їхніми клієнтками.

Ще один слайд щодо ВІЛ-позитивних жінок. Теж перераховано і включено такі моменти, які підвищені вразливість ВІЛ-позитивних

жінок до насильства, яка впливає на їхній доступ до послуг, і, відповідно, на якість їхнього життя. Це дуже добре, що цей момент був включений, тому що це буквально кілька років тому не всі розуміли зв'язок, і що, наприклад, ВІЛ-позитивна жінка, поки вона не вирішила проблему насильства в сім'ї, вона не буде звертати увагу на своє здоров'я. Вона просто не буде переживати ні за якість свого життя, ні за прийом терапії, ні так само звертати достатньо уваги на здоров'я членів її сім'ї, наприклад, дітей. Частіше страждають ВІЛ-позитивні жінки-споживачки наркотиків, а також працівниці комерційного сексу. Ну насправді хоча цей розділ, ці слайди, ця викладка стосується ВІЛ-позитивних жінок, я думаю, що це теж вже до мови, до перекладів, був російський варіант, тепер український, мабуть можна і розділити, і треба розділити, що частіше страждають ВІЛ-позитивні жінки, якщо це ВІЛ-позитивні споживачки наркотиків і працівниці комерційного сексу – це одна група. Є жінки, які не є ВІЛ-позитивними, але вони у високому ризику інфікуватись ВІЛ. І вони так само страждають від насильства, часто споживачки наркотиків і працівниці комерційного сексу.

Більш уразливими до насильства є так само вагітні жінки і жінки з дітьми. Це все як би переплетено. Тим більше, коли ми говоримо про ВІЛ-позитивних вагітних, коли ми говоримо про наркозалежних вагітних. ВІЛ-позитивні жінки стикаються з відмовами в послугах допоміжних репродуктивних технологій, особливо ЕКО. І ця пропозиція була від Української Мережі ЛЖВ. Нормативні акти України розглядають ВІЛ-інфекцію як протипоказ в лікуванні безпліддя серед жінок методами допоміжних репродуктивних технологій за бюджетні кошти. Для вирішення проблеми дискримінації та насильства щодо ВІЛ-позитивних жінок є такі рекомендації: проведення інформаційних та просвітницьких заходів у суспільстві; проведення інформаційних кампаній серед ЛЖВ, особливо серед споживачок ін'єкційних наркотиків і також працівниць комерційного сексу; з профілактики насильства з рекомендаціями різного роду, починаючи від самозахисту в різних ситуаціях, а також інформацією щодо того, що робити і куди звертатися по допомогу. Це, звичайно, проведення тренінгів для людей, які живуть з ВІЛ, з формування партнерських відносин між чоловіком і жінкою, та подолання гендерних стереотипів щодо домінування чоловіка та права чоловіка на насильницькі дії. Це надання психологічних та юридичних консультацій потерпілим від насильства. Це створення реабілітаційних центрів, доступних для ВІЛ-позитивних, потерпілих від насильства. Особливо треба взяти до уваги, в тому числі, з дітьми. Чудово, що сюди ці моменти теж включаються, тому що якщо навіть говорити, одна справа – реабілітаційний центр для жінок, інша справа, коли жінка з дитиною, а з нею завжди є дитина. І для того, щоб була розмічена і жінка, і дитина є суттєві перешкоди.

Включення послуг з попередження насильства щодо ВІЛ-позитивних жінок в роботу ВІЛ-сервісних організацій. І тут я хочу сказати, що мережа громадських організацій, які працюють в системі ВІЛ, які надають послуги, дуже активні. І надзвичайно багато роботи проводиться різними організаціями щодо роботи із наркозалежними жінками, з ВІЛ-позитивними жінками. І оскільки ця робота проходить і проводиться у співпраці з Міністерством соціальної політики, з державою, з іншими місцевими органами, то дуже важливо і добре, що ця інформація сюди пішла.

Не приділяється належної уваги дискримінації жінок за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Це призводить до замовчування цієї проблеми і невидимості таких дискримінованих груп, як лесбійки, бісексуальні та трансгендерні жінки, та їхньої правової незахищеності, ігнорування гомофобних та трансфобних настроїв у суспільстві. Дуже важливо, що цей пункт теж увійшов. Я так розумію, що, можливо, я не включила момент з рекомендаціями, але коли колега з ЛЖВ перейшла це, цей пункт буде включено в рекомендації.

До пункту 23 Заключних зауважень Комітету щодо тимчасових спеціальних заходів в інтересах жінок, що піддаються множинним формам дискримінації. Тут теж кілька моментів важливих включено. Я б хотіла підкреслити, що тимчасові спеціальні заходи в інтересах жінок, що потерпають від множинних форм дискримінації, в країні поки не готувалися і не розглядалися. Так само дуже важливий момент, що вперше в Україні пройшов круглий стіл (багато хто з нас був присутній на цьому круглому столі), і саме тоді вперше було сформовано список категорій жінок, які належать до груп ризику. І саме туди потрапили і безробітні жінки, сільські жінки, літні жінки, жінки-емігрантки, жінки-біженки, і цілий перелік категорій, який приведений на цьому слайді. І, фактично, на майбутнє, зі всіма цими категоріями потрібно працювати і приділяти їм особливу увагу.

Хотіла теж сказати, що значний внесок у вивчення категорій жінок, груп високого ризику, вразливих до дискримінації, саме відбувається завдяки ініціативі громадських організацій, а також Фонду народонаселення ООН. Це, ми знаємо, і дослідження, і інтервенції, які пілюються в окремих регіонах, які довели свою успішність і поширюються на всю Україну.

Такий позитивний слайд. Ще з часів Майдану ми всі очікуємо змін. Майдан приніс нам зміни. Ми думаємо, що проблеми жінок, у тому числі тих, які вразливі до дискримінації, будуть вирішені і наступний наш звіт буде більш оптимістичним.

Дякую за увагу. Готова послухати пропозиції, запитання.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Галино. Є запитання? Так, прошу.

КОНДУР 3.: Вы знаете, у меня не вопрос,

у меня даже больше, комментарий. Я Зола Кондур, представляю «Ромский женский фонд «Чиркли».

На самом деле я хочу поблагодарить Министрство социальной политики за то, что они впервые за историю подачи таких отчетов от Украины отобразили реальную ситуацию ромских женщин. И за то, что нас приглашали на рабочие группы, потому что раньше такой практики не было. И для нас это было очень приятным моментом, когда нас пригласили, и мы могли дать информацию о ситуации ромских женщин, и она абсолютно правдиво отображена в отчете. Мы понимаем. Что в силу того формата и информации, которая подается, не может быть больше отведено, скажем так, информации по ромским женщинам, именно поэтому мы будем подавать свой, более глубокий отчет по ромским женщинам, альтернативный отчет. И так же присоединимся к Гендерной Платформе.

Единственное, что я хочу еще добавить, что мы очень рады тому, что Министрство социальной политики откликнулось на предложение Совета Европы провести такую международную конференцию по гендерным вопросам среди ромских общин в Украине, эта конференция будет проведена. В ней будут участвовать представители 20 европейских стран. Такая конференция именно по гендерным вопросам среди ромских общин будет проведена впервые в Европе. Поэтому я очень надеюсь, что эта конференция у нас пройдет успешно и станет началом той работы, которую мы могли бы делать по отношению к ромским женщинам в Украине. И вот то, о чем мы сказали, что пока нет рекомендаций, как можно было бы решать вопросы ромских женщин, гендерные вопросы, и не только ромских, а и вообще гендерные вопросы в ромских общинах, в принципе, я думаю, что есть определенный опыт, и мы сможем разработать в дальнейшем определенные рекомендации и действия. Спасибо.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую.

УЧАСНИК 9: Я принимаю участие во многих подобных мероприятиях, где говорится очень много о дискриминации женщин. Но вот один аспект, почему-то, никогда не упоминается. И мы сегодня за столом как раз его поднимали в силу тех событий. Это аспект политический. Ведь сегодня мы говорим о том, что надо, чтобы 30% женщин было в партиях, чтобы они проходили. Но при этом мы ведь прекрасно знаем, что могут туда пройти только очень богатые. Если женщина имеет образование, какой-то опыт работы, желание, но при том, что у нее нет тех денег, которые требуются, она никогда не сможет участвовать в процессах управления страной. Единственное исключение сегодня..

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Я перепошую. Я хочу зрозуміти, яке це відношення зараз має до того, що ми обговорюємо.

УЧАСНИК 9: *Но ведь это же дискриминация. Хорошо, ладно, я снимаю этот вопрос.*

И я бы хотела еще второй вопрос тогда задать. Сегодня говорят об альтернативном отчете.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: *Перепрошую, це теж інша тема. Ми зараз не обговорюємо альтернативний звіт. Ми обговорюємо зараз звіт, який подається. Будь ласка, Ви задасте це питання в перерві.*

Будь ласка, по тій частині, яку ми зараз обговорюємо.

Я перепрошую, але ми не можемо говорити про все і кілька разів повертатись до одних й тих самих тем. Представництво жінок вже було обговорено. Прошу.

УЧАСНИК 10: *Пані Галино, скажіть, будь ласка, була громадська експертиза цього розділу?*

СКІПАЛЬСЬКА Г.: *Так, громадські організації були залучені.*

УЧАСНИК 10: *Ну от вже з огляду на готовність тексту, з Вашого знання тих досліджень, що були: Ви вважаєте, що є щось, що випущено?*

СКІПАЛЬСЬКА Г.: *Ні. Такого, щоб випущено, практично нема. Єдине, що є моменти, які там по мові стосуються (змістити там акценти...).*

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: *У нас редактор Ольга Миколаївна уважно слухає і намагається знайти ті слова, які нас об'єднують.*

СКІПАЛЬСЬКА Г.: *Ні, всі самі основні моменти сюди увійшли.*

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: *Дякую. Ще в мене було питання. Пані Галино, скажіть, будь ласка, а ось з Вашої точки зору, там відображена позиція, яка стосується тих вразливих груп жінок, які.*

СКАРГА Г.: *Вибачте, будь ласка. Я чесно скажу, що я не побачила там сільських жінок. І я, якщо вже так мене, як кажуть, зачепило за живе, я би хотіла сказати ще і про освіту (я промовчала тоді). Це наші діти, які не вивчаті, що вони народилися в селі. Розумієте, якщо в школі вчитель фізики і фізкультури одна й сама особа, то можна говорити про якість освіти наших сільських дітей. А, знову ж таки, дійсно, все таки я підтримую, що економічна дискримінація як була, так і є. Тому що, якщо не має грошей, то нема чого йти ні в політику, нікуди. І це теж дуже велика дискримінація.*

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: *Дякую, пані Олено. Здається, пані Середницька говорила за освіту, і там були вразливі групи. Ну ми перевіримо. Так, Надіє Миколаївно?*

КОМАРОВА Н.: *Нет, на самом деле я уже говорила, что про сельских женщин у нас просто очень мало информации. Министерство дало очень мало информации. Мы сослались на то, что большое исследование по сельским женщинам проходит сейчас. По поводу того, что отсутствие денег мешают женщине в политике, мы тоже говори-*

ли и обсуждали это. И это был результат экспертного опроса. А по поводу того, что сельские школьники имеют меньше возможности получить образование, безусловно да, но мальчики в такой же степени, как и девочки. То есть гендерного аспекта там нет. Есть дискриминация, что ли, по месту жительства, по типу поселения.

ВЕДУЧА: *Дякую. Ну насправді, якщо і у пані Людмили, і у пані Галини є, що добавити по сільських жінках, але в тому форматі, в якому зроблена доповідь, а не на загал, так би мовити, ми всі розуміємо програму на загал, але коли стає питання написати це в трьох реченнях, у нас виникає величезна проблема. Якщо у Вас буде ця можливість, як і для всіх відкрита наша платформа до подання додатків і зауважень до понеділка до дев'ятої ранку. Дякую.*

УЧАСНИК 10: *Я просто хотела дополнить, что вот то, что в прошлом году мы совместно с канадским фондом .. делали по образованию. Так там, они сказали, что уровень высшего образования среди сельских женщин доходит до 80%.*

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: *Є дослідження? Передайте, будь ласка.*

УЧАСНИК 10: *Да, есть. Там, кстати, вот это Лариса, которая когда-то в канадском фонде работала, вот она это (знает)... Потому что по нашим данным, вот мы делали, у нас 65%. Они сказали, что 80%. Но это то, что есть.*

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: *Дякую. Наразі формою дискримінації, яка викликана гендерними ознаками, є насильство в сім'ї, є одна з тих частин нашої доповіді, де, ми думаємо, у нас є досить значний прогрес (по подоланню цієї дискримінації за ознакою статі саме у цьому напрямку). Пані Наталю, я Вас прошу зробити огляд.*

Наталія Грищенко, прошу.

ГРИЩЕНКО Н.: *Доброго дня, шановні учасники. Мене звати Наталія Грищенко. Я голова громадської організації Фондація «Гармонізоване суспільство». Крім того, я експерт у сфері попередження насильства у сім'ї і понад 10 років працюю у сфері попередження насильства в сім'ї в державній установі.*

Отже, моя місія сьогодні – представити частину Доповіді, яка називається «Насильство у сім'ї та гендерно-зумовлене насильство». До пункту 26 Заключних зауважень щодо ефективності законодавства з попередження насильства в сім'ї, були напрацьовані такі дані. З набуття чинності у 2002 році Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» розпочато формування цілісної системи протидії сімейному насильству. І динаміка статистичних даних, Ви бачите про сімейне насильство, показує, що всі показники, а саме «зарєєстровано повідомлень про загрозу вчинення насильства в сім'ї», «поставлено на профілактичний облік», «кількість сімей, де вчиняється насильство в сім'ї», «кількість осіб, яким вине-

сено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї», мають тенденцію до збільшення або залишаються на дуже високому рівні. Як приклад, в минулому році було зарєєстровано 144 тисячі звернень, в 2012 році – більше 120 тисяч звернень, 2010-2011 роки – понад 100 тисяч звернень. Як бачимо, є тенденція до збільшення. Отже, висновок експертів у цій частині говорить про те, що ставлення населення до сімейного насильства є позитивною тенденцією і свідчить про те, що населення все більше сприймає сімейне насильство як негативний факт, що це вже не замовчується в сім'ї, що на нього треба реагувати; до цього факту залучаються міліція і фахівці соціальної сфери. І в тому числі величезна кількість жертв насильства направляється на реабілітацію в кризові центри.

Як уже було заявлено, в рамках підготовки Доповіді було проведено низку соціологічних досліджень. І ми зараз з Вами будемо їх використовувати в царині різних видів насильства, які мали особи, жінки, старші 16 років. Як бачимо, ці цифри невеликі. Це до одного і до трьох відсотків опитаних жінок мали різні види насильства. І про психологічне насильство повідомляти три відсотки респондентів, про фізичне насильство – два відсотка. Інформацію про економічне і сексуальне насильство надало менше одного відсотка. Також про форми сімейного насильства серед найближчого кола друзів і родичів зазначили від 2 до 17 опитаних. Про що це говорить? І вчора ми про це говорили. Про те, що дуже низька обізнаність все ж таки залишається. Основний контингент населення, яке, по суті, є цільовою групою жертв домашнього насильства. І це треба визнати.

Не зважаючи на це, все-таки проводиться величезна робота по реалізації корекційних програм саме для кривдників. І якраз Україна є однією з небагатьох країн світу, в якій проводяться корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Як для довідки скажу інформацію: за 2013 рік було направлено 24% насильників, з яких 1,5% пройшли корекційні програми. В цифрах можу сказати, що корекційні програми пройшло понад 1500 осіб, але додаткова інформація і моніторинг Міністерства соціальної політики, яке дуже професійно робить свою справу, відзначили, що 36% із осіб, які пройшли корекційну програму, все-таки повторно здійснили акти насильства в сім'ї. Це нам як маячок про те, що дуже виважено треба підходити до проведення самих корекційних програм, залучення надзвичайних фахівців для того, щоб оцей відсоток набагато менше. Хоча у світі таке відбувається, і Україна не виняток.

До пункту 15 Зауважень щодо скарг на ймовірну дискримінацію жінок, поданих до судів, уже в попередній презентації було трохи сказано про те, що за інформацією від Державної судової адміністрації України підтвердити факти дискримінації жінок неможливо, тому що така інформація зі звітності судів окремо не виділяється. Крім

цього, у разі вчинення декількох злочинів облік ведеться за статтею Кримінального кодексу України, і ми з Вами мали змогу подивитись ці резонансі вбивства, гвалтування, які проходили через усі засоби масової інформації, і це обговорювалось усією спільнотою. Відсутність інформації про судові розгляди щодо ймовірності дискримінації щодо жінок та їх підсумки не дають можливості адекватно оцінювати реакцію судових органів на факти насильства. Отже, прогнозувати динаміку таких злочинів надалі немає змоги. Так констатували члени групи, яка проводила аналіз цих документів.

Але є позитивний факт, що за звітний період в Україні вперше були розглянуті дві судові справи щодо дискримінації жінок, що були подані громадською організацією «Ла Страда Україна» проти Прем'єр-міністра України Азарова за його дискримінаційні висловлювання про те, що жінкам не місце в уряді (всі ми пам'ятаємо) і проти Міністерства внутрішніх справ України за дискримінацію дівчат при прийомі до вищих навчальних закладах. В обох випадках суди першої інстанції не виявили дискримінації за ознакою статі, апеляційні та вищі суди залишили рішення незмінними. Отже, результати розгляду цих судових справ свідчать, що судді, представники державних структур, не знають, що таке дискримінація, не знають міжнародних документів і не використовують їх у своїй роботі. А ми можемо сказати, що на то була на той момент політична воля. Думаємо, що буде потроху мінятися ситуація, і в цьому контексті також.

Як висновок та рекомендації до цього пункту. В Доповіді є таке висловлювання: «Беручи до уваги реформування судової системи, яке планується в Україні, доцільно внести пропозицію про зміну форм звітності для можливості проведення гендерного аналізу, в тому числі по справам, які ймовірно пов'язані з дискримінацією щодо жінок». Також до пункту 15 Заключних зауважень щодо скарг на ймовірну дискримінацію щодо жінок, які подані до Канцелярії Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, констатуємо такі цифри, що протягом 2013 року до Канцелярії Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 38 звернень з питань рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, 13 з яких стосувались дискримінаційного зображення жінок у рекламі, 5 звернень – про рівність прав жінок і чоловіків, зокрема щодо створення умов, які надають жінкам можливість поєднувати працю з материнством. В той же час щодо захисту від насильства у родині надійшло 75 звернень, з яких 2 – від чоловіків. Отже, на думку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, причиною малої кількості звернень з даного питання є низька правова обізнаність населення, невміння ідентифікувати прояви дискримінації за ознакою статі чи випадки насильства в сім'ї, а також закріплення в масовій свідомості традиційних гендерних стереотипів щодо місця і ролі жі-

нок і чоловіків у сім'ї та суспільстві, що підтверджується соціологічними даними, про які ми з Вами уже два дні говоримо.

Далі, до пунктів 14 Заключних зауважень Комітету щодо використання жінками існуючих механізмів для подання та розгляду скарг та пункту 16 щодо механізмів розгляду скарг та застосування санкцій в разі дискримінації за ознакою статі були надані звернення громадян за фактами дискримінації за ознакою статі в 2010 році і створено консультативно-дорадчий орган. Мені здається, про це вже говорили в попередній презентації. Було створено експертну раду із розгляду питань і звернень за фактами дискримінації за ознакою статі при Міністерстві соціальної політики. Тільки зауважу про те, що кількість звернень, вірніше кількість розглянутих справ, 26 звернень для експертної оцінки наявності дискримінації з 2010 року по 2013 рік були розглянуті. І аналіз цих звернень свідчить про те, що тематикою більшості звернень є рекламна продукція, що пропагує негативні стереотипи щодо соціальних і гендерних ролей жінок і чоловіків. Тому за фактом підтвердження дискримінації за ознакою статі реклама була знята зі 17 об'єктів. До рекламодавців Державною інспекцією з питань захисту прав споживачів застосовані штрафні санкції відповідно до законодавства про рекламу.

Для вивчення практик використання жінками механізмів для подання та розгляду скарг щодо всіх видів дискримінації, було проведено вивчення інформації про клієнтів Центру.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Пані Галино (звертається до Наталі), я перепрошую. Ми достатньо детально вчора це представляли. Якщо можна, так що б наближитися до висновків. Добре?

ГРИЩЕНКО Н.: Наталя. Як була заявлена Галина. Я перепрошую.

Хотіла сказати про те, що сама презентація про насильство та гендерно зумовлене насильство була зроблена таким чином, що вона послідувала саме Доповіді. Тому дуже багато повторень, і я вибачаюсь – багато чого поскорочувала. Але основне скажу.

Багато жінок було опитано, і не були вирішені питання через міліцію, соціальні служби, а саме через реабілітацію в кризових центрах максимально ефективно була надана ця інформація. І це позитивний момент в тому, що треба і надалі розвивати і створювати різноманітні центри. Далі я пропускаю цей слайд про частину нормативно-правового забезпечення, і вона вже була презентована – яким чином розглядаються скарги з приводу дискримінації. В пункті 15 Зауважень (яка робота іде із судовими і правоохоронними органами), є тільки одна інформація, яку ми добули – це навчально-просвітницькі дії компанії, які підвищили обізнаність про Конвенцію і Факультативний протокол до неї. Ці навчання, які зазначені на слайді, низка навчань, які проходили через громадські організації, і низка видань, якими також були

забезпечені спеціальні установи, розробки, посібники, брошури, які на сьогоднішній день використовуються в їхній роботі.

Про дискримінацію ми говорили. Зазначу про те, що до пункту 26 щодо інформації відносно дезагрегованості за статтю даних по випадках насильства щодо жінок. Ця інформація залишається поки що невіршеною, тому що державна статистика не дає достатнього уявлення, ми про це говорили. З одинадцяти статистичних міжнародних показників по насильству в Україні збирається тільки чотири, починаючи з 2010 року. Також ця інформація, яку ми збірли по попередженню і по фактам насильства, вона підтверджує всі показники, з якими працюють фахівці у цій сфері, а саме статистичні дані.

Найбільш поширеними є фізичне (82%) і психологічне (80%) насильство. Рідше жінки скаржаться на економічне (51%) і сексуальне насильство (11%). Зазвичай насильство є комплексним, 43% клієнток постраждали щонайменше від трьох видів насильства (фізичного, психологічного, економічного). Ця інформація нами підтверджується.

Більшість клієнток відносяться до економічно активного населення (79%), однак невелика частина з них працює (27%), ще менше – отримують дохід, який дозволяє фінансово забезпечити себе і дітей. Багато жінок перебувають або у відпустці по догляду за дитиною, або є де-факто безробітними. Кожна п'ята не має професії / спеціальності.

Про що це говорить? Це дає нам право говорити про те, що основна проблема жінок і корені насильства криються в економічній залежності. Про це ми говорили по суті сьогодні цілий день. Це підтверджується, і треба вирішувати і реалізовувати багато програм, спрямованих на формування конкурентоспроможності жінок.

І на заклочне, хочу сказати, що окремим пунктом у зауваженнях 26 і 27 було те, що більшість покарань за домашнє насильство складають штрафи, та необхідності забезпечення ефективних заходів покарання у випадках, пов'язаних з насильством у сім'ї. Тут можна говорити про негативні тенденції у цьому випадку. З 2010 року штраф був використаний як покарання у 87,7% випадків, в 2012 - в 88,3% випадків. Але, на жаль, ефективності в цьому зовсім не було.

У березні 2013 КМУ подав на розгляд парламенту законопроект «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який прийнятий Верховною Радою в першому читанні. Зараз він на доопрацюванні. Наша задача вбачається в тому, щоб посилити відповідальність кривдника за дії, які він вчинив не у штрафному використанні, а саме посилення відповідальності у запобіганні спеціальних тимчасових заходів, як це було пропонувано Міністерством внутрішніх справ. І наша задача – підтримувати ці рекомендації.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Наталя. Дивиться, багато з тих даних, які пані Наталя повторила, вони присутні у дослідженні, яке

було презентовано. Надія Миколаївна дуже багато матеріалів використала, я думаю, Ви теж погоджуєтесь, що він поданий. Можливо, бажано було більше спиратися на статистику, але добре, що у нас є та соціологія, на яку ми можемо спертися. Чи є питання, зауваження і якісь коментарі до цієї частини?

КОМАРОВА Н.: Мы вчера весь день этот вопрос обсуждали.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Да, я думаю, что саме через те, що вчора цілий день у нас це питання було на вустах, вже, здається, всі нюанси були обговорені. Олена, готова? Тоді ми переходимо до частини обговорення стосовно протидії торгівлі людьми. Тільки я прошу пропустити нормативну частину, яка була представлена Наталією.

ФАРИМЕЦЬ О.: Дякую, Ларисо Станіславівно, за надане слово. Отже пункт 13 зауважень Комітету стосувався питання протидії торгівлі людьми, і я зараз спробую коротенько, щоб не займати багато часу, окреслити те, що ми хочемо відповісти на це зауваження Комітету.

Як уже зазначалося про ряд нормативних актів, які були прийняті у сфері протидії торгівлі людьми, я єдине скажу, що за звітний період була проведена робота. У 2010 році була ратифікована Конвенцію Ради Європи про протидію торгівлі людьми; у 2011 році прийнятий Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Постанова КМУ «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми». У 2012 році прийняті всі підзаконні акти, у 2013 році прийняті ті накази Мінсоцполітики, які покращують і дозволяють нам підвищити якість надання соціальних послуг жертвам торгівлі людьми. У 2014 році ми активно працюємо над впровадженням тієї нормативної бази і виконанням цих всіх зобов'язань.

Отже вся прийнята нормативно-правова база, про яку ви вже сьогодні чули, у сфері протидії торгівлі людьми, вона визначає, створює комплексну державну систему надання допомоги і захисту жертв торгівлі людьми. Я не буду повторювати, ви всі її добре знаєте. Єдине зазначу, що ця державна система надання допомоги жертвам торгівлі людьми включає таку процедуру як встановлення офіційного статусу Міністерством соціальної політики і, відповідно, виходячи із цього статусу, здійснюється надання допомоги цим постражданим особам.

Коротенько статистика Міністерства станом на сьогодні. За період з вересня 2012 по сьогоднішній день встановлено статус 70 особам, які постраждали від торгівлі людьми, з яких 64 особи – це громадяни України і 6 – іноземці, 32 особи – це чоловіки, 29 – жінки, 9 дітей. За видами експлуатації: 32 випадки – трудова експлуатація, 17 випадків – сексуальна експлуатація, 12 – жебрацтво, 4 – змішана експлуатація, 3 – вилучення органів, 2 – продаж малолітньої дитини. Навість із цієї невеличкої статистики Міністерства соціальної політики ми вже бачимо ті тен-

денції, про які нам кажуть і міжнародні організації. Це те, що збільшується тенденція до трудової експлуатації. Якщо раніше сексуальна експлуатація була на першому місці, то зараз найбільш поширеною є торгівля людьми з метою трудової експлуатації. І так само за статтю, найбільш постраждалих у нас – чоловіків, за тією статистикою Міністерства, яка у нас є. Це вказує на те, що тенденція до того, що жінки є найбільш постраждалими від торгівлі людьми, вона знижується. За регіонами, якщо подивитися на карту, зеленим позначено – це ті регіони України, які вже пройшли на практиці нашу процедуру встановлення статусу і відпрацювали, знають вже, як надавати допомогу жертвам торгівлі людьми виходячи із державних можливостей і завдяки офіційному статусу жертви. За країнами призначення, виходячи із нашої статистики. Перша країна – це Російська Федерація. Потім Україна є країною призначення, Туреччина, Польща, Азербайджан, Молдова, Ізраїль, Сербія, Греція і Німеччина. За видами торгівлі людьми із наших 70 випадків, внутрішня торгівля людьми – 17 випадків, тобто всередині України, 53 – це торгівля транскордонна, що обумовлюється і географічним положенням нашої країни, яка є майже у центрі Європи, і є країною зручною для призначення жертв, і для постачання жертв, і так само є країною транзиту.

Для порівняння, наші органи внутрішніх справ, згідно своєї статистики, щороку фіксують зниження випадків торгівлі людьми. Тобто щороку органи внутрішніх справ показують меншу кількість злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Але на жаль ми не можемо пояснити це тим, що у нас покращилася система протидії торгівлі людьми в країні, чи краще працюють правоохоронні органи, тому цей злочин знижується. Все-таки це говорить про те, що недостатньою є взаємодія, недостатній є ще рівень поінформованості населення, то проблеми, про які я пізніше скажу.

На слайді я хотіла показати ту різницю у статистичних даних, яку ми маємо. Тобто Мінсоцполітики майже за два роки своєї діяльності щодо встановлення статусу має лише 70 осіб, яким встановлено статус. За даними МВС, наприклад, у 2012 році це 187 осіб потерпілих, у 2013 році – 107 осіб. Так само, особи, які вважали себе постраждалими від торгівлі людьми, звертаються до центрів соціальних служб для сім'ї та молоді, і проходять там, отримують допомогу і за даними центрів, цих осіб щороку близько 200. Звичайно, статистика є ще міжнародних організацій, яка говорить про майже тисячу постраждалих від торгівлі людьми щороку, тобто на графіку позначена лише статистика Мінсоцполітики, це синім кольором маленький стовпчик, червоний це у нас Міністерство внутрішніх справ і пограничний – центри соціальних служб. Тобто ми наскільки бачимо, що статистика Мінсоцполітики є набагато меншою, ніж це показують навіть органи внутрішніх справ. На

цьому графіку я не відобразила стовпчиком окремих статистику міжнародних організацій, тому що на її фоні статистики Мінісоцполітики не було б навіть видно.

Міністерство активно співпрацює з міжнародними організаціями, з координатором проектів ОБСЄ в Україні, представництвом МОМ в Україні і завдяки такій нашій співпраці у минулому році нами було проведено моніторинг реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми. Ми відвідали 16 регіонів міжквотомною робочою групою, яка перевіряла стан впровадження державної політики, якість надання послуг, якість перенаправлення, і завдяки цьому моніторингу було виявлено низку проблем, низку питань, які на жаль, знижують ефективність реалізації державної політики і тих відмінностей у статистиці, про які я вже вам сказала. Самі основні з них, це проблеми як реорганізація місцевих органів виконавчої влади, яка призвела до плинності кадрів і тим самим знизилася ефективність реалізації державної політики. Приходять нові люди досить часто і їх потрібно заново навчати, тобто це той процес, який триває на жаль постійно. Також було виявлено, що держслужбовці потребують роз'яснення навіть тих нормативних актів, які затверджені, хоча б здавалося, це нормативні акти, які є загальними для всіх, тобто нормативний акт є обов'язковим для виконання, але все ж таки було виявлено, що державні службовці на місцях не завжди розуміють, що вкладалося в ту чи іншу норму законодавства і вони потребують роз'яснення.

Виявлено також слабку взаємодію виявлення та перенаправлення постраждалих осіб, низький рівень обізнаності населення щодо цієї проблематики, щодо системи державної допомоги, а також низький рівень довіри населення до органів влади. Як і раніше, наші громадяни бажать звертатися і надають перевагу громадським організаціям, ніж державним органам тому, що вони сумніваються, що їм зможуть якісно і кваліфіковано надати ту допомогу, якої вони потребують.

Є також така проблема як недостатній рівень довіри населення до правоохоронних органів та судової системи в цілому. Тобто багато випадків є уже в судовому порядку перекваліфікації злочинів від торгівлі людьми в інші суміжні злочини, і це знижує рівень довіри населення до судової системи. Тобто жертва торгівлі людьми, звертаючись навіть до правоохоронних органів, вона не завжди впевнена, що злочинці будуть покарані і потім її не знайдуть, щоб помститися. Так само проблема ідентифікації та самоідентифікації людей, які постраждали. Ця проблема вистікає із низької поінформованості наших громадян щодо того, що таке торгівля людьми, як не потрапити у цю ситуацію і взагалі як себе ідентифікувати.

Також у рамках цього моніторингу були напрацьовані деякі рекомендації, які можна врегулювати лише внесенням змін до законодавства, там є певні технічні моменти. Я

не буду на них зупинятись, це питання, які не потребують загального обговорення тому що вони впливають з цієї роботи. Єдине що скажу, така проблема, яка потребує законодавчого врегулювання вже сьогодні і над якою ми думаємо, і плануємо найближчим часом вносити зміни у законодавство, це – врегулювання питання правових підстав перебування іноземців, які постраждали від торгівлі людьми, на території України. Там виникла певна колізія у законодавстві, коли два закони були прийняті буквально з різницею у два дні. Це наш Закон «Про протидію торгівлі людьми» і Закон «Про правовий статус іноземців», і на жаль у Закон «Про правовий статус іноземців» не включили підставу «постраждалих від торгівлі людьми», яка дає офіційну підставу цій особі перебувати на території України. Також, говорячи про тенденції 2014 року, враховуючи ту ситуацію, яка зараз у нас відбувається на сході країни, проведення АТО і масове переселення і міграцію населення всередині країни, ми розуміємо і ми бачимо нові виклики, нові тенденції, які з'являються у сфері протидії торгівлі людьми і над якими нам потрібно працювати і думати, що з цим робити. Як я сказала, масова міграція населення створює таку платформу для того, що люди можуть потрапляти у якісь ситуації, пов'язані із торгівлею людьми, так само люди можуть мігрувати за кордон, шукати захисту в інших державах, шукати кращої долі, безробіття, яке за цим слідує, тобто ці всі проблеми, які додадуться і над якими нам потрібно буде працювати.

Як я сказала, ми активно співпрацюємо з міжнародними організаціями, з координатором проектів ОБСЄ в Україні, представництвом МОМ. Ця співпраця є надзвичайно ефективною і активною, завдяки нашим спільним зусиллям була розроблена вся нормативна база, яка лягла в основу державних нормативних актів, які були затверджені. Така співпраця зараз продовжується.

Україна у 2013 голоувувала в ОБСЄ, і в рамках цього головування українською стороною була виявлена ініціатива щодо внесення змін до плану дій ОБСЄ, який затверджено ще 2003 року, нами були напрацьовані конкретні рекомендації, пропозиції по внесенню змін до плану ОБСЄ. Ці рекомендації були напрацьовані українською стороною, виходячи із власного досвіду щодо механізму перенаправлення та захисту жертв торгівлі людьми. Виходячи з усього, скажу ті рекомендації і проблеми, над вирішенням яких ми будемо працювати найближчим часом. Це посилення профілактичної роботи з метою попередження громадян потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, враховуючи нові виклики і тенденції у цій сфері, нам необхідно посилити свою діяльність щодо протидії трудовій експлуатації, залучаючи до співпраці профспілки і агенції з працевлаштування, і громадянське суспільство, створення робочих місць особливо у сільській місцевості, щоб люди могли реалізовуватись за своїм місцем

проживання, а не шукати кращої долі десь за кордоном. Нам потрібно звертати увагу на вразливі категорії населення, які можуть стати жертвами торгівлі людьми. Це є діти трудових мігрантів, це особи ромської національності і т. д. І, звичайно, широке інформування населення щодо ризиків і небезпеки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Так само важливим є продовження навчання фахівців, які працюють у цій сфері, навчання не лише наших соціальних фахівців, яке ми намагаємось регулярно здійснювати, але так само працювати з правоохоронними органами, з суддями, з прокурорами з тією метою, щоб підвищувати доказовість злочину торгівлі людьми. Потрібно збільшувати фінансування з державного та місцевих бюджетів державних програм, які існують, тому що на жаль така проблема існує. Недостатність фінансування веде до обмеженості ресурсів, які можна залучити до виконання тих чи інших заходів, але тут на щастя нам допомагають міжнародні організації, громадськість, з якими ми активно працюємо. Минулого року Міністерство соціальної політики підписало угоду про співпрацю з українською коаліцією громадських організацій, які працюють у сфері протидії торгівлі людьми. Ми активно працюємо у цьому напрямку.

Я обіцяю, що все, що не увійшло у доповідь, до понеділка додати і відпрацювати. Будь ласка, коментарі, питання, зауваження.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: У мене питання: чи повинні ми пояснювати у Доповіді різницю статистичних даних, які надають Міжнародна організація міграції, МВС і міністерство. Маємо пояснювати. Як Ви думаєте?

ФАРИМЕЦЬ О.: Я думаю, варто було б пояснити, тому що ця проблема виникає від низької взаємодії і поінформованості населення. Я це зможу вмістити у два абзаци.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Хто ще бажає задати питання?

Прошу, пані Валентина Коломейчук, з питання охорони здоров'я жінок з ухилом на репродуктивну функцію.

КОЛОМЕЙЧУК В.: Ви, мабуть, усі читали те, що було надано. Я коротко можу сказати, що у реалізації державної політики, направленої на вирішення питань як охорони здоров'я, так і репродуктивного здоров'я, ми досить плідно співпрацюємо з тими громадськими організаціями, які до нас звертаються і які співпрацюють з нами. Ми співпрацюємо з усіма міжнародними організаціями і міжнародними проектами, суттєву допомогу отримуємо у написанні нормативної бази від ВОЗ, ЮНІСЕФ, Фонду народонаселення, тобто тут питань ніяких немає. Все те, що напрацьовано, воно зроблено за підтримки цих міжнародних організацій.

Сказати, що все добре в охороні здоров'я, я не можу, бо тут у кожного болить за медичну сьогодні, мабуть, не менш ніж за освіту та інше, але медицина – це особливе питання.

Є деякі позитивні тенденції, є деякі негативні. Якщо говорити взагалі за здоров'я на-

селення, то не буду брати на себе сміливість сказати, що в нас все добре, бо в нас негативна тенденція по всіх практично показниках. Я робила аналітику за десять років, починаючи від підліткового віку і дівчаток і хлопчиків, і жінок репродуктивного віку, і окремо працюючи жінок, то в жодному напрямку не відсліджується позитивної тенденції, скрізь іде негативна тенденція. У структурі захворювань і смертності на першому місці – як у жінок, так і у чоловіків – це є серцево-судинні захворювання, на другому місці – захворювання дихальної системи. Ми зараз говоримо про жінок, але мені хотілось би децю сказати на захист чоловіків. Медицина – це такий напрямок, де немає жодного документу, де було б написано надання допомоги тільки жінкам, виключаючи чоловіків, або осіб певної національності. Отже вся нормативна медична документація базується на принципах гендерної рівності. Але чи дотримуються цих принципів на практиці? Не можна сказати, що тут погане становище, а якщо якісь випадки трапляються – це людські якості кожного лікаря.

Якщо говорити про жінок, то медицина, навіть, їм більш доступна. У нас є жіночі консультації, центри планування сім'ї і репродукції, де більше напрямків охорони здоров'я для жінок. А чоловіки у нас обділені увагою, тому що навіть у центри репродукції вони не йдуть самі по собі, а тільки разом з жінкою. Тож у цьому напрямку наші жінки не обділені увагою з боку медицини.

Ми надавали пропозиції і зауваження до 38 і 39 пунктів зауважень Комітету щодо репродуктивного здоров'я жінок (небажані вагітності, аборти). Якщо взагалі по охороні здоров'я і захворюваності, репродуктивного здоров'я як складової загальною рівня здоров'я в нас є тенденція до погіршення ситуації, то за цим напрямком – небажані вагітності і аборти ми маємо позитивну тенденцію. І я думаю, що в цьому напрямку великий внесок зробила служба планування сім'ї, яка вже понад десять років діє, в нас була одна, друга програма, і зараз в нас реалізується програма «Репродуктивне здоров'я нації», ця програма охоплює всі напрямки охорони репродуктивного здоров'я. і також служба планування чи система планування сім'ї, вона включає мережу центрів планування сім'ї, які є в кожному обласному центрі, включаючи кабінети або центри у великих містах або у районних поліклініках. Діяльність цих центрів полягає у профілактиці головних розладів репродуктивного здоров'я і це також сприяло зменшенню небажаних вагітностей і абортів, що проводиться за бажанням жінки. На сьогоднішній день рівень легальних абортів, зроблених у закладах системи МОЗ, зменшився з 9,45 у 2010 р до 7,39 в 2013 р (на 1000 жінок дитородного віку). Він зменшується за останні десять років, майже у три рази. Це дозволило Україні переміститися в рейтингу ВООЗ зі списку країн з високим рівнем абортів до країн із середнім рівнем поширеності абортів. Всі дані, які ми

отримуємо під час проведення обстежень за цим напрямком, зокрема за програмою МІКС-2012, вони співпадають із статистикою міжнародних організацій. Можливо, є якась незначна різниця у цифрах, але висновки про загальну тенденцію до зменшення кількості абортів у нас співпадають.

Ми фіксуємо тенденцію до зменшення кількості абортів у різних вікових групах. За даними дослідження МІКС за віковими групами, найбільш часто використовують аборт, як форму переривання вагітності старші жінки (35-49 років) і жительки великих міст – серед них аборт закінчувався кожна п'ята вагітність. Відносно менша частка абортів в сільській місцевості (7,5%) і серед респонденток 20-24 років (9,4%), що корелює з високими рівнями народжуваності серед сільського населення та високим рівнем народжуваності саме у віковій категорії 20-24 роки. У нас висока обізнаність жінок сучасним методом контрацепції. Але слід зазначити, що у нас збільшилась кількість жінок, які народжують після сорока років. Можливо, процес соціалізації так сприяє, що жінки спочатку роблять кар'єру, втрачають своє здоров'я і починають лікуватися, приходять до того, що їм потрібно народжувати.

Позитивна тенденція у нас є і серед підлітків. У декілька разів зменшилась кількість абортів у дівчат-підлітків, проте проблемою залишаються небажані вагітності у дівчат віком до 14 років. Це питання турбує всіх, ми його обговорюємо з представниками Міністерства освіти, тому що тут не медицина – тут сім'я, школа, освітні програми повинні бути. У нас близько 100 дівчаток щороку проводять аборти або народжують. У 2013 році народили дітей 64 дівчинки віком до 14 років. У цьому напрямку робота ведеться, але вона є недостатньо ефективною, бо протягом 10 років спостерігається постійний рівень показника абортів у дівчаток, без вираженої динаміки в той чи інший бік. На мій погляд, основні причини такої ситуації – брак батьківської уваги і статевого виховання у сім'ї. За даними соціологічних опитувань, у віковій групі дітей 10-13 років 1% хлопчиків і 3% дівчаток вже мали статеві стосунки, а в 13 років – 3% хлопчиків і 10% дівчаток. Це свідчить про те, що з десяти років вже потрібно проводити бесіди і не потрібно розділяти дівчаток і хлопчиків, а це повинна бути єдина аудиторія, щоб вони про це чули. Я понад двадцять років працюю в акушером-гінекологом, можу сказати, що прийти до школи, щоб провести бесіду на таку тему – «ізвечна проблема», палки у колеса на всіх рівнях. Але зараз ми працюємо над цим питанням. У нас іде аналіз десятирічної програми «Репродуктивне здоров'я», ми робимо аналіз, наскільки вона була правильно складена, щоб урахувати в наступній програмі зауваження. До цієї роботи у нас долучені фахівці Міністерства освіти, що є важливим для реалізації такої програми.

Також до цього пункту зауважень було включено недостатність обсягу інформа-

ції про здоров'я жінок, зокрема показники смертності серед жінок та їхні причини, показники захворювань, які в основному стосуються жінок і дівчаток. Вимушена констатувати, що в нас зросла захворюваність на рак шийки матки, тобто на онкогінекологічні захворювання. Показник п'ятирічної виживаємості захворілих трохи покращився, але він залишається високим. На сьогоднішній день «помолодшав» рак шийки матки, який виявляється у дівчат і молодих жінок під час вагітності. Піднімалося питання на міжнародній нараді в Анкарі щодо лікування і профілактики у дівчаток цієї патології. У нас є вакцинація, яка рекомендована проти вірусу папіломи людини, але вона не має державного підґрунтя. Тобто кожна сім'я повинна індивідуально вирішувати: може вона зробити дівчинці цю вакцинацію чи ні, оскільки треба поетапно робити три щеплення. Це дуже дорога услуга і не кожна сім'я може собі це дозволити. Ми спільно з нашим онкогінекологом і міжнародними організаціями працюємо в цьому напрямку. Можливо, ми зможемо задіяти якусь групу соціально незахищених дівчаток для запровадження такої вакцинації, що буде сприяти її введенню для зменшення захворюваності на онкогінекологічні хвороби.

Рак молочної залози – це також велика проблема. Медична реформа, яка відбувається, регламентує, що сімейні лікарі повинні оглядати жінок і за потреби направляти до інших спеціалістів. На превеликий жаль, підготовка достатньо кваліфікованих сімейних лікарів визиває сумніви, внаслідок цього ми маємо великий відсоток запущених випадків. Сьогодні вкрай необхідна державна програма чи скринінг, який був би підкріплений державою і зобов'язував проводити визначену групу жінок і на рак шийки матки, і на рак молочної залози. Це є у всіх цивілізованих країнах. Але для цього потрібна політична воля і бажання наших вищих керівників, які очолюють медицину, а вони не готові сьогодні до цього, на превеликий жаль.

Нормативна база в нас досить потужна, аби вона вся виконувалась. Тоді, я думаю, було б все гаразд. Щодо ВІЛ/СНІДу. В цьому напрямку в нас є позитивна тенденція, працювали потужні структури: державний комітет з профілактики ВІЛ/СНІДу, і український інститут по боротьбі з ВІЛ/СНІДом, сьогодні триває ліквідація державного комітету, але я не думаю, що понад десять програм, які реалізовувались за цим напрямком, підуть у нікуди. Якусь структуру для їх реалізації буде створено, але знов-таки це залежить від політичної волі наших керівників. Проте в цьому напрямку проведено великий обсяг роботи, що дозволило отримати позитивні результати. У нас знизився показник вертикальної передачі від матері до дитини, вертикальної трансмісії. Сьогодні кожна ВІЛ-інфікована жінка має можливість народити здорову дитину. Всі, хто потребує, отримують стовідсотково антиретровірусну терапію, ми маємо роз-

винути мережу цих структур на рівні регіонів для надання такої допомоги.

Щодо споживачів наркотиків. Це соціальна проблема, але вони також не залишаються без допомоги. Сьогодні говорили про реалізацію прав ВІЛ-інфікованих жінок щодо запліднення. У нас є велика мережа приватних центрів, які займаються екозаплідненням, діє державна програма, проте вона обмежена показаннями, на неї виділяються обмежені кошти, тому тільки 11% потреби жінок задовольняє ця програма. Стосовно того, чому дискондартні пари не можуть собі цього дозволити, це тому, що у нас немає навіть у жодному приватному центрі апаратури, яка дозволяє обеззаражувати біологічні матеріали від інфекції. Тобто. Ми не можемо витратити кошти на такі дорогі технології і ризикувати, не будучи впевненими, що внаслідок такої процедури ми отримуємо здорову дитину.

До пункту 39, щодо особливості уваги до груп ризику. Ми сьогодні вже говорили про ВІЛ-інфікованих, і ніде, в жодному нормативному документі не записано, що ВІЛ-інфікованим особам надання допомоги не здійснюється. Поділ на категорії хворих залежно від ВІЛ-статусу у наших нормативних документах відсутній, а тому всі вагітні жінки отримують медичну допомогу. На рахунок ВІЛ-інфікованих жінок дуже великий скачок зроблений, у нас позитивна динаміка за цим напрямком роботи.

Зауваження стосовно збільшення показників смертності серед жінок з причин, які безпосередньо пов'язані із зловживанням алкоголем. Статистика, яка є, ми її надали. На жаль, обширної статистики на сьогодні немає. Проте зараз проводиться дослідження щодо вживання алкоголю і тютюнопаління вагітними, у якій кількості, я думаю, що це буде цікаве дослідження, воно річне. І ми матимемо більш достовірну інформацію в цьому напрямку.

Проблемою в Україні сьогодні є невідповідність діючої моделі охорони здоров'я сучасним вимогам, зокрема, зниження доступності, не зважаючи на проведення широкомасштабної реформи. Особливо це стосується сільської місцевості. Хочу сказати, що сільське населення, мешканці гірських районів обділені сьогодні доступом до медичних послуг. За нормативними документами наші медичні послуги залишаються безплатними для населення, в тому числі невідкладна допомога і допомога при пологах, проте всі преєкрасно знають, як все відбувається насправді: «благодарності» лікарям, тіньові розрахунки тощо. Це питання сьогодні вкрай потребує вирішення, можливо, страхова медицина вирішила би якимось чином це питання і захистила людей від тіньових платежів.

І щодо відсутності захисту населення від фінансових ризиків галузі: медицина орієнтована на вирішення власних проблем, а не проблем населення. Бюджетні витрати на фінансування приблизно на 58% покривають зарплати медичних працівників. Капітальні

витрати (нове будівництво, придбання обладнання, ремонт) складають менше за 8%. Виходячи із нинішньої ситуації в країні, бюджетні витрати можуть ще більше зменшитись. Заморожено багато державних програм, сьогодні не проведені закупівлі по багатьох напрямках, діти з пологових будинків виходять без проведення БЦЖ. Відсутність ліків робить неможливою надання безплатної медичної допомоги навіть у невідкладних випадках, зокрема, при акушерських кровотечах, які у структурі материнської смертності становлять 23%.

Слід констатувати низьку якість медичних послуг: середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні на 10 років нижча, ніж у більшості розвинутих країн Європейського регіону. Спостерігається високий рівень загальної смертності, надсмертності чоловіків працездатного віку, зростання захворюваності соціально небезпечних захворювань, таких як туберкульоз. Через непривитих дітей у нас цілі покоління випадають. Те, що багато років напрацьовувалось, зараз зводиться нанівець.

Недоступність кваліфікованої медичної допомоги для населення похилого віку: літні люди частіше страждають від неможливості оплатити ліки, медичне приладдя, лікування в стаціонарі, проведення життєво необхідних операцій тощо. Саме позбавлення в сфері охорони здоров'я є чи не найпоширенішим видом дискримінації, від яких страждають літні люди. При цьому в найбільш уразливому становищі перебувають літні жінки, що проживають окремо.

Для вирішення цих проблем необхідно забезпечити рівний і справедливий доступ усіх громадян до медичних послуг, високу їх якість і ефективність при збереженні соціально прийнятної обсягу державних гарантій. Поступово, за умови реформування існуючої бюджетної системи охорони здоров'я, створити основу подальшого введення обов'язкового медичного страхування.

Необхідно розробити і впровадити медичне страхування для потреб жінок, які мають низькі доходи. Створити систему реакції системи охорони здоров'я на гендерне насильство.

Я вам дякую.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Валентино. Зараз, мабуть, Коля ще щось скаже як незалежний експерт.

ЯБЧЕНКО М.: У мене немає запитань. У мене одна ремарка з приводу дискримінації. Я як людина, яка працює в проекті USAID по плануванню сім'ї, хочу сказати, що в Україні доступні 14 методів контрацепції. Лише презервативи і добровільна стерилізація стосуються чоловіків. Враховуючи кількість небажаних вагітностей, я думаю, що це перевищує значно середньостатистичний дефект презервативів, тобто я можу зробити висновок, що питання контрацепції абсолютної повноти перекладено на плечі жінок. І тому, я думаю, якщо це мова йде про

окремі бюджети чоловіка і жінки, і про те, що у сільській місцевості далеко не всі засоби контрацепції можна дістати, то от ми і маємо дискримінацію насправді.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Я хотіла би зробити одне застереження. Пані Валентино, я дуже поважаю Вас і сподівалась, що це була обмовка, але я на неї звернула увагу, бо Ви кілька разів це повторили. Коли Ви говорите, що у нас за законодавством надаються послуги всім і там немає виключення, що от таким (ромам) не надаються. Це не означає, що всі вони мають однаковий доступ до цих послуг. Власне, розуміння захисту прав людини і розуміння доступу до рівних можливостей якраз і передбачає, що всі неоднакові, і саме через те, що у деяких категорій, як то роми, як то сільські жінки, як то ВІЛ-інфіковані і т.д. у них є спеціальні потреби. Для того, щоб вони отримали те, що отримують всі, їм треба давати це все інакше і зовсім інакші послуги надавати.

КОЛОМЕЙЧУК В.: Я з Вами погоджуюсь. Я говорила про те, що у законодавстві немає в дужках написаного «окрім». Але індивідуально, там де превалює населення, наприклад, ромське, можуть бути інші потреби. Скажімо, як локальний клінічний протокол, він для оцього тільки закладу. Те ж саме законодавство береться і уже керівник регіону повинен обходити гострі кути і забезпечувати те населення, яке превалює, необхідною медичною допомогою.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: При такому поясненні зрозуміло. Да, пані Галино.

СКАРГА Г.: Я довго чекала, коли ви згадаєте про сільських жінок. Хочу зробити одне зауваження. Отже, 68% сільського населення – це жінки. Середній вік жінки 53 роки. Ви розумієте, що це дуже і дуже люди, які незахищені. Ви про це казали: транспортне забезпечення, закриті ФАПі і все інше. Я би хотіла задати питання: як Ви відноситеся до цукрового діабету? Чому я задаю це питання? У нас у сільській раді 2,5 тисячі населення, з них 620 стоїть на обліку у ендокринолога, хіба це не ріст, чи робили Ви такі дослідження?

КОЛОМЕЙЧУК В.: Це ріст. Я сказала, що у нас в основному усі захворювання мають тенденцію до зростання. І є захворювання, такі як кардіоваскулярні захворювання, всі серцево-судинні захворювання, ендокринні захворювання, якщо ж навіть робила аналітику по дівчатам-підліткам, то там у чотири-п'ять раз зростають захворювання дівчаток-підлітків. А це ж майбутні мами, яким потім народжувати. Той же цукровий діабет, на 80 % зростання іде протягом десяти років у дівчаток-підлітків. Це соціальна хвороба якоюсь мірою, бо залежить від процесу соціалізації. Зростання іде. У нас є програми, спрямовані на допомогу хворим із діабетом. Але на сьогоднішній день страждають не тільки люди, які мають цукровий діабет, страждають сьогодні всі. Де питання, як я вже казала, політичне. Іде зростан-

ня гіпертонії, ендокринних розладів, невралгії, інвалідності, зокрема дітей-інвалідів. За роки незалежності крива іде вгору.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Валентино. Наталія Володимирівна хотіла декілька слів.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Шановні колеги! Найперше я дякую вам за те, що ви такі витривалі і небайдужі. Друге, я постараюся говорити дуже коротко. Пані Валентино, перше, я хочу Вас заохотити і хочу вам сказати, що я маю абсолютне переконання, що найважливіший фахівець у будь-якій структурі, чи то державній, чи місцевого самоврядування, це людина, яка є головним спеціалістом, або яка просто є фахівцем. Ви є отою найважливішою людиною у своїй сфері, тому я вас заохочую вірити в те, що незалежно від того, хто там нагорі керівник, Ваша фаховість, Ваша настирливість – це запорука того, чи буде прийняте рішення чи не буде. Ваше вміння є безперечним, тому я Вам бажаю тільки впевненості і настирливості. Це я Вам кажу як керівник, бо того ж бажаю своїм підлеглим.

До Вас є запитання. Я не буду переходити на персоналії, але згадую таку розповідь, яку мені переказали про зустріч з нашими колегами із діаспори. Вони були здивовані, коли одна із наших активісток не змогла поїхати до них, бо планово лягала у лікарню. Величезне здивування наших колег, активісток з Північно-американського континенту було: як це так можна планово в лікарню лягати.

Відповідно, чи не здається Вам, що нам також треба серйозно переглянути наше відношення до формування державної політики в галузі охорони здоров'я в тій частині, що ж таке повинна бути насправді лікарня, хто там повинен лежати і скільки часу там треба знаходитись? Чи просто лягати у лікарню, щоб відлежатись? Чи не надто це дорого, чи не розкіш для нашого небагатого суспільства?

КОЛОМЕЙЧУК В.: Я думаю, що це було б дуже добре просто полежати і відпочити. Для цього в нас є потужна мережа санаторних закладів. Вона занедбана, на жаль, але вона дає змогу відпочити і привести себе у порядок. Якщо серйозно говорити про медицину взагалі, то мені здається, що акцент був зроблений, коли почали «лялечку» робити з третього рівня медичної допомоги, і основні державні кошти були кинуті на третій рівень, на ті ж перенатальні центри, але не звернули увагу на перший і другий рівень. Третій рівень – це високотехнологічна допомога, куди повинна йти людина, яка вже потребує допомоги. А профілактичну медицину, яка у нас була найкраща і яку розвивають зараз за кордоном, ми, на жаль, загубили. Людям профілактична і діагностична допомога недоступна, особливо у сільській місцевості. Треба туди кинути лікарів первинного прийому, дати їм можливість почувати себе лікарями. Вони не дуже хочуть туди їхати, тому що там немає умов. Але потрібно саме з той сторони почати укріплювати. Друге – страхова медицина, як один із варіантів того, що

будуть страхові компанії, які сприятимуть тому, щоб людина не доводила себе до геть поганого стану, а знала, що їй треба піти обстежитись за графіком. Бо якщо вона цього не зробить, то потім потрапить у лікарню і заплатити великі кошти із свого карману. А якщо потрапить у лікарню після обстеження, то все компенсує страхова компанія і для людини це буде дешево.

ФЕДОРОВИЧ Н.: У нас також маса ситуацій, коли швидка допомога іде, щоб поміряти тиск. І це теж правда, на жаль. Але це не дешево для нас.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, пані Валентино. Якщо буде можливість уважно подивитись на цифри, які є на момент, коли ми подаємо звіт, то ми вам будемо дуже вдячні. І наразі у нас поширеність гендерних стереотипів і представлення тих продуктів соціальної реклами, медійних продуктів, рекламних, які були, на погляд наших експертів, успішними. Михайло Корюкалов і Микола Ябченко.

КОРЮКАЛОВ М.: Пункт 25 заключних зауважень і ще деякі міркування, які з ним пов'язані. Стереотипи – така тема, яку дуже важко виміряти. Якщо не вживати заходів від того, щоб їх виміряти, це ще складніше виходить. В Україні досліджень по стереотипам було дуже мало, по-перше тому, що це потрібно велику вибірку робити, по-друге, багато питань формулювати, але були дослідження і можна ще додати до того, що в звіті є, ще дослідження 2006 року, яке проводив Інститут соціології НАН «Гендерні стереотипи і ставлення громадськості до проблем гендерної рівності». Я надійшла Надії посилення на це дослідження. Разом з тим, проводилися окремі дослідження в області якійсь або щодо певної теми. Питання щодо їх наукової цінності, бо там були проблеми із вибіркою, але дослідження такі проводяться і якимось використовуються.

Що стосується законодавства, то воно не передбачає ніяких обмежень для жінок чи чоловіків. Більш того, Закон "Про рекламу" забороняє зміст дискримінаційних тверджень за ознакою статі. Разом з тим, немає жодних санкцій за порушення цього Закону і тому ми досі спостерігаємо багато дискримінації і сексизму в засобах масової інформації, в рекламі. Крім того, можна задати стандарт недискримінаційної реклами за ознакою статі, які розробляти самі рекламні агентства за підтримки міжнародних організацій. Вони були затверджені асоціацією рекламистів і представлені маркетологам і рекламистам провідних рекламних агентств. Вони були навіть у 2012 році зареєстровані в Українському науково-дослідному і навчальному центрі проблем стандартизації, сертифікації та якості. Але є така тенденція, що провідні рекламні агентства, які долучились до цих стандартів, особливо не використовували сексизм. А ті, хто використовує – це дрібні агентства або навіть маркетингові відділи самих компаній, тобто їх важко відстежити, на них менший вплив. Хіба що через звер-

нення від міністерства чи експертної ради і т. д. Це означає, що ми таким чином впливаємо на якийсь одне рекламне агентство, яких в обласному центрі може бути більше ста, а всі інші 99 про це нічого не знають. Моніторинг того, наскільки пропорційно, рівно відображається роль чоловіків і жінок у ЗМІ, так само він переважно здійснюється зусиллями неурядових організацій, і відповідно неурядові організації мають достатньо обмежені можливості впливу на ті засоби масової інформації, або на тих, хто використовує або вживає розрізнення у ЗМІ. Можна згадати про те, що робиться для школярів: підручники, навчальні фільми, але рівень охоплення є невисоким. Наприклад, тираж підручника «Ми різні – ми рівні» всього тисяча екземплярів, що на всю Україну замало.

Можна ще згадати про дослідження, яке проводилось Інститутом масової інформації минулого року, про те, наскільки жінки і чоловіки є героями публікацій, наскільки їх запрошують у якості експертів, так само достатньо велика диспропорція. У 80% випадків якщо мова йде про якогось корисного діяча, то це буде – чоловік. Якщо потрібен експерт з будь-яких питань, починаючи зі спорту, закінчуючи фінансами, це теж буде чоловік. Хоча очевидно, що серед експертів, які дійсно працюють, диспропорція не така сильна. Ми не знаємо, скільки саме жінок експертів, скажімо, в питаннях охорони здоров'я, а скільки чоловіків, але як правило залучають чоловіків і диспропорція просто величезна. Ще така важлива річ. Коли мова йде про стереотипи і про намагання боротися з ними, то до чого зводиться наша боротьба. Або ми готуємо якісь інформаційні плакати, прості недорогі кампанії, які мають невисокий рівень охоплення і є непереконливими. Людина, що має стереотипи, не звертає уваги на ці акції і продовжує з ними жити. Але є інший підхід. Наприклад, зараз готується кампанія у двох областях, спрямована на впровадження ідеї, що жінки у політиці – це нормально. Коли ми розробляли варіанти меседжів, яким чином людей у цьому перекопати, то ми хотіли спекулювати ідеєю, що політики піклуються про людей, а жінки – берігині, які піклуються, значить голосуйте за жінок. Тобто ми за рахунок одного стереотипу хотіли викоренити інший. Дійсно, є такий ризик, що коли ви боретесь із стереотипами, то інший стереотип можете використати для подалання першого. Тобто одна кампанія може завадити інтересам іншої.

Щодо сексизму, слід згадати ініціативу, яка називається rova.org.ua, це веб-сайт, який агрегує всі випадки сексистських висловлювань, там де пояснюється, чому це погано для суспільства, для конкретних людей, і яким чином долати сексизм. Ще потрібно згадати про кампанію про рівний розподіл домашніх обов'язків, яка ми сподіваємось, почнеться наступного року. Вона називається «Щастя у чотирьох руках». Вона намагається пояснити у доступній спосіб людям, що рівний поділ домашніх обов'язків підвищує рівень щастя у сім'ї. Ця гіпотеза заснована

на результатах як певних досліджень, так і інтуїції тих, хто її складав. За рахунок позитивного меседжу ми будемо пробувати змінити ставлення, в першу чергу, чоловіків, але й жінок також до рівного розподілу сімейних обов'язків. Ця кампанія одразу буде використовувати декілька візуальних каналів: це одночасно і телебачення, і Інтернет, і зовнішня реклама, і радіо, і соціальні мережі.

Зараз я надам слово Миколі, який сам розкаже, що він хоче зробити.

ЯБЧЕНКО М.: У нас із Мишею презентація в чотири руки.

Я хочу розказати про ті інформаційні кампанії, які були проведені протягом останніх років. Серед найбільш поширених тем, це насильство в сім'ї або насильство над жінками, ВІЛ/СНІД, хоча він гендерно і не сегрегований. Насправді питання насильства дійсно актуальні, але їх простіше комунікувати в тому сенсі, що і рекламним агенціям легше придумати якийсь креатив, і людей простіше переконати в тому, що це не є добре.

Що стосується основних гравців на цьому ринку, це система ООН, включаючи агенції, Фонд народонаселення, UNDP, ЮНІСЕФ, ЄС як один із основних донорів. Звичайно, що все здійснюється разом з державними органами влади, бенефіціаром проектів зазвичай є те чи інше міністерство. Ще я хочу згадати про «Ла Страда Україна» і програми NDI.

Свого часу був успішний досвід кампанії «Стоп насильству!», ініційованої громадськими організаціями і підтриманої Міністерством сім'ї і молоді. Великий плюс цієї кампанії полягав в тому, що багато різних організацій та міжнародних проектів, агенцій спрямовували свої фінансові зусилля на підтримку ініціатив в рамках оцієї однієї кампанії. Тобто там один проект закінчився, інший проект почав свою роботу, він підхопив ці меседжі і розвивав їх далі. Тоді всі теми насильства комунікувались, спрямовуючи їх на гарячу лінію, яку до цих пір веде «Ла Страда Україна». З 2004 по 2008 рік «Ла Страда Україна» отримувала від постраждалих близько 400 дзвінків на рік, а після розповсюдження телефону гарячої лінії на зовнішніх носіях, 400 дзвінків вони отримували щомісяця. Це щодо важливості вибору правильного інформаційного каналу для доведення інформації про можливість отримання допомоги з приводу насильства.

Слід згадати про те, що роблять в межу своїх можливостей місцеві соціальні служби. Це і гарячі лінії, і інформаційні роздруківки тощо, які сприяють розповсюдженню інформації для подолання гендерних стереотипів.

Я міг би ще багато на чому зупинитись у своїй презентації, проте за браком часу завершую. Дякую за увагу.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Шановні учасники, велика подяка вам за ваше терпіння дочекатися останньої презентації. Наталю Володимирівно, кілька слів на завершення скажете? Ми пару слів скажемо про механізм подання доповіді.

ФЕДОРОВИЧ Н.: Я можу лише подякувати всім вам, вважаю за необхідність це зробити. Найбільша моя подяка Вам, Ларисо Станіславівно. Я сьогодні ще раз усвідомила, яка важлива ваша праця. Я дякую за ваше бажання, за реалізацію цього бажання, за вашу витримку, толерантність, за те, як Ви сьогодні всіх уважно слухали і намагалися до купи всіх об'єднати. Дякую вам.

КОНДУР З.: Я хочу вас поздоровити с проделанной работой, потому что на самом деле огромная работа была проделана. Отчет, мне кажется, очень информативно отображает реальную ситуацию. Что касается ромских женщин, я еще раз повторю, что я очень рада тому, что впервые за историю подачи таких отчетов ситуация ромских женщин отображена абсолютно реально. Да, эти проблемы, которые на самом деле у нас есть. Что касается здоровья, я бы хотела отдельно поговорить с представителями Министерства здравоохранения еще попозже.

КОБЕЛЯНСЬКА Л.: Дякую, Золо. Насправді той факт, що з'явилися матеріали по ромських жінках, це правда, тому що Зола з цими матеріалами прийшла. Іншими словами, Міністерство зі свого боку цю ситуацію моніторить і виконує роль модератора з тим, щоб розібрати ці матеріали і представити, але наразі повинна бути та ініціатива, яка іде від зацікавлених організацій, людей. Тоді дійсно буде спільний результат.

Всім дякую.